

Mikszáth Kálmán
Két választás
Magyarországon

*Mercator
Stúdió*

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 030 4

Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@axelero.hu

MIKSZÁTH KÁLMÁN
KÉT VÁLASZTÁS
MAGYARORSZÁGON

TARTALOM

[AZ ELSŐ VÁLASZTÁS TÖRTÉNETE] NAGYSÁGOS KATÁNGHY MENYHÉRT KÉPVISELŐ ÚR VISZONTAGSÁGOS ÉLETE, KALANDJAI, SZERENCSÉTLENSÉGE ÉS SZERENCSEJE	5
EGY FEJEZET, MELY NEM TARTOZIK A TÖRTÉNETHEZ	5
NE HAGYD MAGAD »YPSILON«	9
SZÓNOKI SIKER	11
A PRAXIS	14
SZÁZ NAPÓLEON	17
JÁNOS KIRÁLY	33
NÉMI FÁTYOLOZOTT RÉSZEK	40
A GÓBÉK NÁBOBJA	45
EGY MEGVESZTEGETETT DINASZTA	52
A MENEKÜLÉS	58
[A MÁSODIK VÁLASZTÁS TÖRTÉNETE] A KÖRTVÉLYESI CSÍNY	62
I. FEJEZET KATÁNGHY MEGBUKOTT. SZERZŐ MEGÖSMERKEDIK EGY »GÓLYÁVAL«	62
II. FEJEZET A HOMÁLY	66
III. FEJEZET KÖRTVÉLYES MÚLTJÁRÓL ÉS JELENÉRŐL	71
IV. FEJEZET KOVINYI IN FLORIBUS	74
V. FEJEZET KATÁNGHY KOMBINÁL	81
VI. FEJEZET A CSÍNY	89
VII. FEJEZET AZ ÉRTEKEZLET	105
EPILÓG	109
FÜGGELÉK	112
KATÁNGHY BEJUT A PÉNZÜGYI BIZOTTSÁGBA 1897	112

[AZ ELSŐ VÁLASZTÁS TÖRTÉNETE]
NAGYSÁGOS KATÁNGHY MENYHÉRT KÉPVISELŐ ÚR
VISZONTAGSÁGOS
ÉLETE, KALANDJAI, SZERENCSETLENSÉGE ÉS
SZERENCSÉJE

1896

EGY FEJEZET, MELY NEM TARTOZIK A TÖRTÉNETHEZ

Két vagy három esztendeje annak, hogy Katángthy Menyhért levelei, Klára feleségéhez intézve, kezdtek megjelenni a Pesti Hirlapban. A közönség (ah, milyen hálátlan a közönség) mohón kapott rajtok, s rám, aki hosszú éveken át mulattattam az országgyűlési tárgyalásokról írt karcolataimmal, többé nem is gondolt.

Valóságos keserűség fogott el ezen Katángthy ellen. Kicsoda, micsoda? Az igaz, hogy elég jól írt, de mindegy – hogy mer mégis írni? Jól írni nem szokás egyszerre – tehát nem is szabad.

Szóval, bizonyos animozitás támadt bennem ellene, akiben roppant sok defektust kezdtem észrevenni.

Először pöffeszkedő. Minduntalan henceg vele, hogy a naplóbíráló bizottság tagja.

Másodszor csaló. Csalja a feleségét a leveleiben, hogy nem tud lakást kapni.

Ez pedig nekem gyenge oldalam. Én az olyan embert, aki a feleségét csalja, annyira se becsülöm, mint a kutyát.

Általában a képviselői körökben is élénken kitört az elégedetlenség Katángthy ellen a levelei miatt.

– Mit akar ez az ember, az isten szerelmeért? Tönkretesz mindnyájunkat.

A vidéken élő képviselőnek az ő férjeik viselt dolgait vélték leírva látni e levelekben. Egyik-másik szemrehányást is tett a férjének.

– Ugye te írod azokat a leveleket, imposztor?

Az asszonyok követelni kezdték, hogy a férjeik hozzák fel őket a fővárosba, ne hagyják otthon szalmaözvegyeknek, ahol per »Klári« titulálják őket nevetgélve. Száz meg száz asszony kezdte magát Katángthynénak érezni. Szóval, kitört a lázongás a levelek miatt, a képviselő-férjek egy tömeges deputációja jelent meg a Pesti Hirlap szerkesztőségében, hogy ne közöljenek többé Katángthy-leveleket.

A szerkesztők nyájas mosollyal ígérték meg, hogy majd intézkednek ez ügyben.

És intézkedtek is. Fölemelték a levelek honoráriumát. Minélfogva még sűrűbben jelentek meg a Pesti Hirlapban. Sohase maga Katángthy hozta a kéziratot, hanem hordárral küldte, néha egy vén inasforma hozta, egy fecsegő fráter, aki

töbnyire be volt csípve és egy félóráig csacsogott a gazdájáról, mindég azzal végezve a szavait:

– Én vagyok az a Varga Mihály, aki a másvilágon is járt.

Persze, nevettek rajta a munkatársak, hanem az feltűnt, hogy némelykor az uráról szólva, sötéten, rejtélyesen nézett maga elé:

– Sokon ment ő keresztül – dűnnyögte. – Ha én egyszer beszélni akarnék. De én olyan természetű vagyok, akinek terhére van a szó.

Pedig örökké fecsegett, még magában is beszélt vagy énekelt a garádicsokon lefelé menet. Tisztára eltanultuk tőle, mert mindig ezt az egy nótafélét dudorászta:

Jó bort árul Sirjainé,

Ott kucorog a Vén Duzsné,

A nagyhajú Ecsediné,

Gödénytorkú Nagy Béniné.

Egy egész téli kampány elmúlt, Katángy már híres ember lett, és még soha senki sem látta a szerkesztőségben.

– Mégiscsak furcsa, hogy egyszer se mutatta magát – tűnődtek a munkatársak. – Talán nem is létezik ez a Katángy.

Levelei érkeztek a szerkesztőségbe. Az »Üzenetek« közt megírta a szerkesztő: »Katángy Menyhért úr számára levelek vannak a szerkesztőségben«. Senki sem jött értük, még Varga Mihály sem. Végre (hátha a lap számára küldött anyag?) felbontotta a szerkesztő s látta, hogy az egyik Pozsonyból van keltezve, a másik Kolozsvárról, mind a kettő más írás, s mind a kettő alatt így szól az aláírás: »maradtam hű nőd – Klári.«

Érdekes perspektíva nyílt meg a redakció előtt. – Hohó! Hiszen ez bigámia. Ennek az embernek két felesége van. Kicsoda voltaképpen ez az ember?

De az is lehet, hogy nem feleségei, hogy csak afféle irkafirkáló honleányok, költött Klárik, akik szeretnek tréfára tréfával felelni.

Sőt az se lehetetlen, hogy Katángy nem is családos, hogy egy Klári sincsen – hanem csak a forma kedvéért írja országgyűlési tudósításait nejéhez.

Csak hogy ha Katángy nem családos, akkor hogyan járhat a leánya jegyben Fenyvessyvel? De hátha Fenyvessy is költött alak? Az ördög ismeri itt ki magát.

Meg lehet ebbe a dologba bolondulni.

A vidékről is egyre kezdtek ilyenformán kérdező levelek és levelezőlapok jönni a szerkesztőségbe:

1. Igazi élő ember-e Katángy?

2. Honnan van megválasztva képviselőnek Katángy?

3. Katángyné öngagyágának melyik megyében és helységben van a lakása? Kérem az utolsó postát is tudatni a szerk. üzenetekben.

4. Nemde a Katángy név alatt Mikszáth Kálmán tehetséges írónk dolgozik?

Mind e kérdésekre türelmesen és nagy cirkumspektussággal válaszolgatott a szerkesztő, az én Kenedi Géza barátom, a legzseniálisabb üzenő az országban. Kitért, betért vagy elütötte egy élccel, amit nem tudott.

De az utolsó kérdés engem hozott dühbe.

Engem tartanak a levelek szerzőjének? Hogy én ásom alá a képviselőtársaim polgári becsületét a hitesebbek előtt. Nem, soha! Ezt nem tűröm. Nem engedem tovább bujkálni ezt a zsványt a létezés és a nemlétezés mezsgyéjén. Felrántom múltjáról és jelenéről a leplet, ha addig élek is.

Egyrészt azonban fel voltam böszülve a közönség ellen is.

Hogy juthat valakinek eszébe olyasmit gondolni, hogy valaki, aki híres politikus, törvényhozó testület tagja, nem is él? Hiszen végre is fel lehet tenni azon urakról, akik májlabdacsockért, vagy tüdő-javító elixirért tesznek közzé hálás köszönetnyilvánításokat a »nyílt-terekben«, hogy sem nem voltak, sem nem lesznek, de egy Katángy létezésében kétkedni, ehhez mégis hájfejűség kell.

De nem, nem, bocsánat a hájfejűség szóért, mert nagy és régi családot sértenék meg e hazából.

Jó napot, kedves ösmerősök, kik mindég voltatok és lesztek, akiknek esze mindég görbén hordott. Egy percig rátok nem ösmerem. Üdvözöllek.

Ti híreszteltétek Hunyadi Jánosról, hogy a Zsigmond király fia, – ti kombináltátok ki később, hogy Korvin János elveszi a mostohaanyját, Beatrixot, és király lesz.

Rátok ösmerek, makacs gyerekek; a ti eszetek most is úgy jár, csak hogy most Kossuth Ferenc vesz el egy főherceg-kisasszonyt, és a fele országot rögtön ráírta fölséges királyunk, Ferenc József.

Ti mindég a régiek maradtok a magatok útján. A civilizáció jött dübörögve vasútjaival, sajtójával, de nektek az mindegy. Minek is változnátok meg? Csak veszténétek vele, ha változnátok, kik a legboldogabb osztály vagytok Magyarországon.

Halhatatlanok, mert mindenféle kasztok és gondolkozásmódok elkorhadtak, elmúltak időközben, a tietek in floribus van; boldogok, mert az történik, amit elgondoltok. II. Rákóczit még huszonöt év múlva is hazavártátok a halála után; egyitek-másitok találkozott is vele az ország valamely gránicán, ahol áruhában settenkedett.

Nem imponál nektek a halál sem. Hisz az csak egy tény. S ti többre veszitek a föltevéseket.

II. Józseftől még két utána való király alatt sem akartatok megválni. Azt állítottátok, hogy megvan, hanem a papok kerítették a hatalmukba és egy pincében tartják elzárva.

Hát ott is volt már ő akkor réges-régen a papok keze közt, a kapucinusok temploma alatt.

Szóval, ti erősen bent ültök a százados úzustokban: hihetetlennek tartani, ami igaz, s valószínűnek, ami képtelenség. Hát isten neki, én respektálok, és éppenséggel nincs jogom dühbe jönni, hogy Katángy Menyhért képviselőtársamat költött személynek tartjátok. Hisz ez végre is csekélység véleményeitek tarkabarka pillangóseregében, melyek még jobb kedvben röpködnek a nemzeti élet mostani verőfényében, mint azelőtt.

Én szeretlek benneteket – mert ti is magyarok vagytok. S akit néha elfut a méreg, ha a sajtóban is olvas efféle idétlen föltevéseket és híreket, váltig csillapítom.

– Tisztelet, uram, e kövér kacsáknak és gombáknak! Van egy osztály, egy elszórt család a nemzet nagy tömegében, mely úgy gondolkozik s eszében ilyeneket költ ki, kell, hogy ezek is képviselve legyenek a sajtóban.

Üdvözöllek, mondom, kedves ösmerősök – hanem a Katánghty nem hagyom zsákmánytokul. Én nem vállalom a cikkeit a ti kedvetekért sem. Elhatároztam, hogy nyilatkozni fogok.

Éppen ez elhatározásom alatt új kívánságok merültek fel a szerkesztőségbe beküldött levelekben.

A 36,225-ik számú előfizető arra szólítja fel a szerkesztőséget, hogy tegye közzé a Katánghty életrajzát. – Hiszen ha tudnánk az életrajzát!

Ehhez járult, hogy ugyanekkor a púroszok az iránt indítottak meg nyomozást, nem adott-e Katánghty a kerületében reverzálist. Emiatt egy magándetektív le is utazott a kerületébe.

Ily körülmények közt támadt az az eszmém, hogy megírom a Katánghty életrajzát, hadd lássa a közönség, hogy vérből és húsból való élő ember. S végre is már a morál szempontjából sem árt az ilyen kétes egzisztenciára egy kis világosságot önteni. Mert a politikai svihák rosszabb a kígyónál. A kígyó, bárhogy vagdalják össze dirib-darabra, él mindaddig, míg a napvilág rásüt, a politikai svihák pedig bármily ép legyen, csak addig él, míg a nap rá nem világít.

A házasság képviselői nagy gaudiummal fogadták, mikor említettem tervemet, hogy leleplezem Menyust, megírván a curriculum vitae-jét.

– Az isten segítsen, bruder! Bizony nagy jót cselekszel velünk.

Azonban csakhamar megtudta Menyus is a dolgot, s szörnyű mód meg volt rőkönyödve.

– Ne okoskodj, pajtás – mondá. – Tudom, mi bánt téged. De inkább abbahagyom az irodalmi működést a Pesti Hirlapban. Végképp átengedem a tereget neked.

S még aznap tényleg írt a szerkesztőségbe, hogy megszűnik munkatárs lenni: ezután leveleit majd csak kéziratban postán fogja küldözgetni a feleségének.

A képviselő-férjek, ahelyett, hogy hálások lettek volna, amiért Menyust elijesztettem a további levelezéstől, engem csúfoltak ki.

– Ugye nem mered a saisi fátyolt fölrántani Menyus múltjáról? Gyáva vagy, punktum!

– No, hát merem. Azért is megmutatom.

És hozzáfogtam az életrajzi adatok gyűjtéséhez. Persze, a Katánghty életrajzát, ha a Sturm-féle almanach szokásai szerint járnék el, pár szóval el lehetne mondani, hogy t. i. született 1848-ban, ámbátor 1846-ban született (de az sohasem árt, ha az embernek életéből Sturm úr vesz el két esztendő.) Iskoláit járta Kassán, Budapesten, stb. Már otthon is kitűnő házi nevelésben részesült. (Ahá, mint Péchy Tamás.) Az 1884-iki országgyűlésre a borontói kerület választotta meg. Tagja a naplóbíró bizottságnak.

Mindössze ennyit találtam Sturmiban. Boldog isten, hogy építsek én meg ebből az édes-kevésből egy teljes biográfiát? Ezt nyilván maga Katánghty diktálta be az almanachba.

Apránkint kellett összeszednem némi nyomokat. Valahol véletlenül megtudtam, hogy Sáros megyében született. Hopp, ez nagyon terhelő körülmény. Egy másik forrás olyasvalamit ejtett el, hogy sokáig élt külföldön, mint orvos. Mi az ördög? Katánghy mint orvos? Ki hallott ilyet? Élénken kezdett vonzani a lassan oszladozó homályosság. A kerületében lent járt magándetektív is mesélt némi részleteket a választása felől, amik csak a kíváncsiságomat csigázták fel. Végre egy idős asszonysággal ösmerkedtem meg Budán, aki azt állította, hogy rokona Katánghyéknak.

Milyen szerencse! Az idős asszonyság (Terka néni) kitérte tudásának gazdag tárházát. Mondott az anynit, hogy redukálni kellett egy tized részére. Az ördög akar egész könyvtárt írni Katánghyékról!

Ami kevés még ezek után homályosságban maradt, azt a már említett Varga Mihály útján hoztam tisztába.

Varga nem akart eleinte semmit mondani, de két ezüst forintos megtette a hatást, mert hiába: »Jó bort árul Sirjainé« stb.

És most, miután lelkiismeretesen megneveztem a forrásokat, az isten és a múzsa segítségével megkezdem az életrajzot – méltóztassanak vakon hinni a szavamnak.

NE HAGYD MAGAD »YPSILON«

Szegény magyar dzsenti annyiszor hallja élehetetlen voltát, hogy elszontyolodásában nekidurálja magát egyszer-egyszer, egy-két ugrással utána szökni azoknak (vagy esetleg meg is előzni őket), akik a boldogulás útján előljárnak.

A tekintetes szülők hályogtalan szemmel nézve az idők folyását, nagy határozatot szűrnék le. »Ha a zsidó úgy, mi is úgy. Csak a kúriánk gyepesedett be, de az eszünk nem. Mi is megleljük a pénzöntő pályákat és elébők vágunk a gyermekeinkkel.«

S a pulya, aki még ott röcsög az anyja szoknyája körül, s a színes babszemeket csórikálja, nem egyszer hallja, amíg felnő:

– Most már semmi se a szolgabíró. A viceispán se nagy úr már. Sőt a képviselői pozíció is besüppedt, mint a kis tűznél sült pampuska. Az Isten verje meg az országgyűlést, sok jó nemesi birtokot felfalt, mint a fekete posztóval bevont országokban sok szüzet a sárkány.

Ej no, hiszen a magyar nemes szeme is elől van, mint a többi emberé, miért ne láthatna velök ő is előre?

S látott is valamennyire. Csakugyan akadtak szórványosan példák, hogy a dzsenti-gyerekek is elindultak a jövedelmező pályákra. – Furcsa volt az, kivált kezdetnek. Mintha a sas elvinné a maga fiait a pocsolyához: No, hát most már ti is itt ússzatok versenyt a kis kacsákkal!

A hatvanas évek vége felé voltak a határtagosítások (a felvidéken legalább akkorában kommasszálták a határok zömét), a mérnökök dolga roppant jól folyt; harminc-negyvenezer forint ára munkája volt egynek-egynek.

Jó nemes atyánkfiai vérszemet kaptak erre, és a fiatalja, akármekkora nagy »ypsilon« kolonckodott a neve végén, mind a mérnöki pályára lőn terelve, kűszkűdvn̄ a sinus-cosinus-szal, a logaritmusokkal, meg a körszűvel.

– Ez legalább nem szégyenletes pálya – így gondolták és így legyezgették a címerűkben levő állatjaikat, a griffeket, sárkányokat, gólyákat, gémekeket stb. – Nem egészen előkelő, az igaz, de nem is egészen lealacsonyító. Ebben is a földdel dolgozik a fiú, a föld önti neki a pénzt, ha nem is éppen búza alakjában.

Így lettek az akkori dzsentri sarjak majdnem kivétel nélkül mérnökök, de mire a diplomát elnyerték, már akkorra minden határ fel volt méricskélve, s a spekuláció-ra készűlt »matyikusok« jó része mint díjnok és írnok körmöl ez idő szerint szerte a különféle kancelláriákban.

Szóval, elkéstek. De semmi az. Végre is a maga kárán tanul a magyar (még szinte jól esik neki ez a kár – amikor már elfelejtette.) Egyszerűen nem volt »zsűszmánjok«. De hogy is lehetett volna mindjárt *előszőrre*? Pedig különben evidens volt, hogy a tagosítások elműlnak. Ostobaság nyírókat nevelni egy olyan bárányhoz (még ha aranyból van is a gyapja), amelyik már nyűzás alatt van. Nem a mérnököké immár a jó pálya, hanem a prókátoroké. Prókátoroknak kell a gyereket nevelni, mert ameddig magyar ember lesz, addig a pörpatvar otthon lesz ezen a sárgolyóbison.

A következű generáció tehát ügyvéd lett; de amíg ezek ott biliárdoztak az egyetem körül fekvű kávéházakban, addig egészen átfurmálódott az ügyvédi állás: tisztségből mesterség lett. Más törvények jűttek, más bírák és más életviszonyok. Eddigél a fiskális úgy odakuporodott egy-egy uradalomhoz, vagy sokszor egyetlen pörhöz, mint a borjú a tehén alá, ott szopogatott, amíg vastagra meghízott.

Most megszűntek a hosszú pörök, a lusta bírák, akiknek az a szeme is be volt hunyva, mely az igazságot meglátá, meg az a másik is, mely most az ügyvédek körmeire van meresztve.

Minden megváltozott. – A mēh nem szimbóluma többé a gyűjtésnek, csak az ostobaságnak: a mēh maga rűpkűdi be a virágokat s nagy fáradsággal szedi fel csápjaira az édes anyagot, hogy átdolgozza. – Ma már a hűrcsűg az igazi akvizitor, akinek két zacskűja van a pofáján s két cikázű szeme, melyekkel meglátja a kész magot.

Az ügyvédséggel is elkéstek tehát a dzsentri-fiűk. Ez se jó pálya már. Bizony nem egyik szorűlt le körjegyzűnek közűlűk, – ha ugyan rosszabb is nem történt némelyikkel.

E gyalázatos átmeneti idűkben tette le Katánghy János komposzszeszor úr Menyhért fia az érettségit – azt is úgy, hogy János úr párbajjal fenyegette a professzorokat, ha megbuktatják. Mert rosszakaratot és szottizt Katánghy János úr nem tűr el senki fia részérűl.

Miután Katánghy János úr a két fiával, Károllyal, a mérnökkel, és Palival, az ügyvéddel »elkéssett«, amint azt fennebb vázoltuk némi általánosságban, a harmadik és legutolsű fiával akarta helyreűtni a hibát.

– Rosszul spekuláltam – mondogatta magában. – Eleibe kell lőni a szerencsének, mint a vadgalambnak. Nem olyan pályát kell választani, amelyik most jó, hanem amelyik jó lesz.

Persze, de éppen ez a nehéz. Sokat töprengett ezen János úr. Legjobban szeretett volna belőle bankhivatalnokot, akképpen okoskodván: »a búzaasztagnál van a kakasnak a legjobb dolga.« De Katánghy György kir. tanácsos, a család esze (János úrnak unokatestvére) másképpen vélekedett.

– Nagy szó a bank, János. Külön kell arra születni. Zsidónak való dolog.

– De Menyus is megtanulja... Jó eszű kölyök és végtelenül ügyes.

A királyi tanácsos úr fitymálóláig biggyesztette el húsos ajkait.

– Megtanulja? Talán. De nem elég az, János, talán te is megtanultad volna fiatal korodban, ha vagy tíz évig gyakorlod az egérfogást úgy, hogy ahol magad volnál, elfognád az egeret, de a rászületett macskák között neked egy se jutna, mind ők fognák meg.

Katánghy János lehajtotta a fejét.

– Hm – szólt elgondolkozva –, ebben van valami.

– Ne add tehát bankhivatalnoknak a gyereket. Nem arra való!

– Pedig úgy néz ki a fickó, mintha a jég hátán is megélne.

– A jég hátán meglehet, de a bankban nem. Csacsi ahhoz a nemesember.

– De hát akkor mit neveljek belőle?

– Doktort, barátom, doktort, és csak örökké doktort. A doktoroké a világ, mert beteges. Hiszen már nincs is egészséges ember. A Menyus csinos fiú, kellemes modora van, és derekasan tud szelet csapni. Ezen a pályán sokra viheti. Hány gazdag ember van a doktorok közt! Csak az nem boldogul, aki nem akar.

A kir. tanácsos szavai nagy súllyal estek a latba, Menyus orvosnövendék lett.

Menyus édesanyja, szül. Pribolszky Johanna is osztotta ezt a nézetet.

– Könnyű tudomány – mondá. – Ha az orvos meggyógyít valakit, az hálás és dicséri, ha pedig ki nem gyógyítja, örökre elnémul, nem tehet neki szemrehányást.

SZÓNOKI SIKER

Menyus, mint már szó volt róla, csinos fiú volt, ovál, barna arccal, imponáló testtartással, úgyhogy az indexére kétszer annyi kölcsönt kapott a Magyar utcai uzsorás asszonytól, mint mások, s a Schöja-kávéházban is több hitelben részesült társainál.

Az egyetemi előadásokra járt is, nem is: az egész ötéves kurzus alatt egyetlen szereplésére emlékeznek a konszólárisok.

Dr. Csepenka, a nagyhírű operatőr, a csontszú operációját magyarázta a klassziszak.

A halottat, aki illusztrációul volt szükséges a magyarázathoz, behozták a szolgák a boncoló asztalra. Csepenka felölté boncoló köpenyegét s így szólt az egybegyűlt tanítványokhoz:

– Mi szükséges egy csontszú-operációhoz? Ki tudja? Senki. Hát én megmondom. Mindenekelőtt szükséges egy csontszúban szenvedő beteg. Igaz-e vagy nem?

– Igaz.

– Igen helyesen, uraim. Íme, tegyük fel – mondá a halottra mutatva –, hogy ez az illető csontszú-beteg. Az első kellék tehát megvan. Mi kell még? Nos? Hát egy boncoló kés kell. Igaz, helyes, egy boncoló kés, s továbbá? (Itt a harmadik ujját emelte fel a tudós Csepenka). Ej, hát egy porckés. Úgy van, egy porckés. És még? Egy csontfűrész. És még? Egy szivacs. Hát azután? Egy lavór víz. No, most?

– Most aztán meg lehet kezdeni, tanár úr.

– Dehogy. Paperlapap, uraim. Még kell valami.

– Kloroform – szólt közbe egy orvosnövendék.

– Kloroform csak az elaltatáshoz szükséges, amici. Kis műtétéknél pedig nem szükséges elaltatni a beteget, hanem igenis szükséges a segédlet. Egyik a beteg kezét fogja. Jöjjön ide, Demény úr. Egy másik a lábát fogja, hogy ne rúgjon. Talán ön lesz szíves, Kohn úr. De még ezzel sincs kimerítve. Még mindig kell valami. Nos? Hát megmondom. Egyikök álljon a beteg fejéhez és biztassa, bátorítsa. Mert az orvosi tudomány és a humanizmus testvérek. A betegnek jól esik az ilyesmi, ennél fogva a csillapító szerek közé felsorolandó. Ezen biztatói szerepre önt kérem fel, Katánghy úr.

Csepenka tanár felgyűrte kabátja ujját, mielőtt foga közé fogta a bonckést. Demény úr, egy köpcös fiatal tanuló, megfogta a halott kezét, az incifinci Kohn úr pedig a lábát. Szerencse, hogy a halott nem tudott rugdalózni, mert ugyancsak könnyen elrúghatta volna onnan Kohn urat.

– No, most! – kiáltott fel Csepenka úr. – Mindenki teljesítse kötelességét.

Csepenka úr megfogja a halott hüvelykujját, ahol a csontszúnak kellene lennie, s hogy élethíven markírozza a műtétet, odaszólt Katánghynak is:

– Kezdje hát!

Hősünk erre odaugrott a halott fejéhez, ki meredten, fehéren terült el az asztalon, borzalmas, kinyitott szemeivel, melyeket puha, szelíd kéz be nem fogott a szomorú kórházi nyoszolyán. Harminc éves férfi lehetett, sűrű hajjal, vastag bajusszal.

– Ne hagyja el magát, barátom! Szorítsa össze a fogait.

Az orvosnövendékek nevetni kezdtek a komikus szituáción, melyet a tanár pedánsága teremtett, s alig figyelt valaki Csepenkára, ki a csontszú ismérveit vázolta terjedelmesen, mielőtt késével bevágna a hulla ujjába. Menyus úrfi pedig zavartalanul folytatá a biztatást:

– Ne féljen, nem tart sokáig! Hiszen Csepenka tanár úr csinálja, a nagy Csepenka. Örüljön, hogy a nagy Csepenkához jutott.

A napfény beszűrődött a zöldes zsalukon s ott pajkoskodott a hulla arcán. Valóságosan olyan volt, mintha mosolyogna, hogy a nagy Csepenkához jutott. Az orvostanulók a hasukat fogták, úgy nevettek. Maga Csepenka is mosolygott.

– Biztosítom, hogy meg lesz elégedve. Egy kis fájdalom nem nagy dolog. Törtétek már nagyobbak is a világon. A szegény Dózsa Györgyöt egy tüzes trónba ültették. Mi a maga esete ahhoz képest? Hát a Jókai »Kétszarvú emberét« olvas-ta-e? Az volt a parádé. Megnyúzták elevenen és egy bivalybőrbe varrták. Mit szólna ön az ilyesmihez?

Itt megállt Menyus úrfi, mintha a halott feleletét várná, de az néma maradt.

– Pfuj. Ne jajgasson! Mit ordít? Azt hiszi, hogy az használ? Képzelje, hogy egy bolhacsípés. Higgye meg, katonadolog az egész, én hát csak azt mondom, barátom, hunyja be a szemét...

A nevetés megfagyott az ajkakon. A halott behunyta az egyik szemét.

– ÉÍ! ÉÍ! – ordítottak a tanulók. A halott a másik szemét is behunyta, és melle emelkedni kezdett.

A lavórt tartó asszisztens ijedtében eleresztette a tálat, hogy az csörömpölve tört össze ezer darabra.

A csörömpölésre újra kinyitotta kissé a bal szemét a halott.

Mindenki álmélkodott és megrendült, csak dr. Csepenka nem. Flegmáját és humorát megtartotta.

– Gratulálok magának, Katánghy – mondá. – Ez a legnagyobb szónoki sikerek egyike, amiket életemben láttam.

Majd a burnót-szelencéjét vette elő Csepenka úr, szippantott előbb belőle, aztán odaillesztette sima, tűkörszerű lapját a halott szája elé, kezét a szíve fölé helyezte, érezte halk verését, mire ritmikus mozdulatokkal kezdte a mellét nyomkodni.

– Egy közönséges tetszhalál-eset, uraim. Igen érdekes dolog, de nem az én szakmámba tartozik.

Csengetett a szolgáknak.

– Hívják be az illető szakorvost, hogy vegye tüzetes ápolás alá ezt az embert. Ami pedig engem illet, hm...

Itt félbeszakította a szavait, illő kifejezésen gondolkozva:

– Hozzanak részemre egy alkalmasabb halottat.

E nevezetes fölébredési eset akkoriban bekerült a lapokba, a nevekkel egyetemben (a halottaiból fölébredt ember Varga Mihály nevezetű kádárlegény volt). Az öreg Katánghy János mindenüvé magával hordta kabátzsebében az illető lapszámot.

– Micsoda bolond eset – hajtogatta az ismerősöknek. – Ilyen is csak az én Menyusommal történhetik. Ebugatta kölyke! Krisztus urunk óta nincs rá példa, még Cicero se bírta elérni, sőt Kossuth se, hogy halottakat élőkké kapacitáljon; inkább megfordítva, élőkből csinált a lángoló szónoklataival halottakat. Teringettel! Azt mondani a halottnak: »Hunyja be a szemét, barátom«, és a bolond szót fogad neki, behunyja.

Annyira megtetszett az öreg Katánghynak az engedelmes Varga Mihály, hogy felutazott a látogatására Pestre, s mikor a fickó teljesen felgyógyult egy hónap múlva, magával hozta Katánghyfalvára mindenesnek, hogy mint valami csodát mutogassa a vendégeknak.

Így ragadt meg Varga Mihály a katángfalvi kúrián, s mikor néhány év múlva Menyus úrfi, a »nagy orátori talentum« (ahogy az orvostanhallgatók nevezték el tréfásan azóta) megkapta a doktori diplomát és nagy triumfussal jött haza a szomszéd vasúti állomásról a kék kasú családi csészán (önmaga hajtván a lovakat), apja elérzékenyülve borult a nyakába:

– Most már embernyi ember vagy, Menyus. Amit mi elherdáltunk, én és bátyáid, neked kell visszaszerezned. Aranyat, ezüstöt nem adhatok a kezdethez, mert magamnak sincs, hanem adtam nevelést, most pedig még neked adom inasnak Varga Mihályt, aki okvetlenül szerencsét fog rád hozni.

A PRAXIS

Menyus úr azonban egyelőre odatette a maga diplomáját, ahol a többi testvéreé volt, az íróasztal fiókjába. Jobban szeretett otthon lebzselni, foglyok, nyulak után vadászni, mint paciensek után. Az a veszett griff, mely a Katángghy-címerben terpszkedik el kék mezőben, sehogysem eresztette.

Mikor az édesapja figyelmeztette, hogy kezdje már meg a praxist, költözzék be a városba (vagy Eperjesre, vagy Kassára, ahova neki tetszik), mindig Pató Pállal felelt: »Hiszen ráérek«. Váltig odébb-odébb húzódék a terminus. Majd ősszel! Nem lett belőle semmi. No, majd tavasszal. Abból se lett semmi. Mindig közbejött valami. Egyszer olyan, hogy a fiatal doktor vonakodott, másszor olyan, hogy a papa se bánta. Kivált, ha valamely módos leányos házhoz kezdett járni, mert volt egypár csinos és vagyonos kisasszony a közeli falvakban. Hátha bolondjában otthonról tud kihorgászni valami jó aranyhalat?

Csak néha zajdult fel az öregúr:

– Elfelejtet, amit tanultál. A késpenge is megrozsdásodik, ha nem vágnak vele.

– A tokja válogatja, kedves apám. Aztán itthon is gyakorolhatja magát az ember.

Némelykor megbetegedett a faluban egy-egy paraszt a zöld uborkától, annak adott be kinint a hideglelés ellen, vagy a lábát törte ki valaki, azt kellett helyreigazítani. Valami különösebb betegségek nemigen fordultak elő.

Midőn emiatt sopánkodott az öregúr, aki szerette volna, ha a fiú folyton gyakorolhatja magát, azt felelték neki:

– Hja, nyáron nem ér rá a paraszt beteg lenni.

Hanem biz ott télen se voltak betegségek. Az öreg megint a parasztokat szidta:

– Hát már ti sohasem akartok betegeskedni?

– Mitől lenne beteg télen a paraszt – felelték neki –, mikor nem is igen eszik?

A katángfalviak szegények, rossz határuk van, néha a vetőmagot sem hozza be.

Ez így nem maradhat in infinitum. Maga a doktor is belátta, hogy mégiscsak meg kell kezdeni a praxist.

Csakhogya ahhoz is pénz kellene, lakást felvenni és bebútorozni. Pénze pedig Katángy Jánosnak nem volt, se apró, se nagy; adóssága ellenben volt, apró is, nagy is.

Lefutotta azt a karriert, amit a dzsentri ember rendesen, az összes fokozásokkal. Először bízott önmagában, azután a földben, hogy hátha az hozna valami veszekedett nagy termést, azután a zsidóban, aki kölcsönt ad, s csak miután már a zsidó meg nem emberelte, fordult vallásos hitével az Istenhez. Az Istentől remélt mindent. Hiszen azt mondja a szentírás, hogy ott jelenik Ő meg, ahol legnagyobb a veszedelem.

Az Isten megjelenését várta Katángy János úr, de ahelyett megjelent a bírósági végrehajtó. Rendesen így szokott lenni.

– Hát mármost mit csináljunk? – mondá az ifjú doktor sötéten.

– Várunk – szólta az apja. – Majd csak történik valami.

Hogy mi történhetnék, azt éppenséggel nem tudta János úr, sem azt, hogy mi nek kellene történnie, sem azt, hogy mit vár – hanem azért mégis csak várt.

De hogy is tudhatta volna, hiszen éppen valami jó »non putarem«-et várt. S a non putarem azért non putarem, mert senki se találhatta volna ki előre.

És amíg a non putaremet várta, addig valahogy erőszakosan fenn tudta tartani az állapotot. Békétlenkedő hitelezőket senki sem tudott nálánál nagyobb diplomáciával várákozásra bírni. Olyan svádája volt, mint egy nagykövetnek. Ahol a sváda nem használt, bizony nem volt bolond megvetni a drasztikusabb eszközöket.

A szomszéd faluban (Vártornyán) lakó Majka Györgyhöz, aki foglaltatott nála, áthajtatván, kedélyes szavakban kért halasztást.

– Nem adhatok – felelte Majka úr. – Nekem szükségem van a tőkémre.

– Úgy? Szüksége van? – szólta sötéten. – Látja ott röpülni azt a galambot, Majka úr?

– Látom.

Hogyne látta volna. A kert legvégén voltak, és a galamb ott kóválygott magasan a fejük felett.

– No, majd mindjárt lejjebb is látja – szólta hirtelen a vén Katángy, villámsebessen kihúzáván zsebéből a pisztolyát.

Célzott, lőtt, s a galamb holtan esett le Majka úr lábaihoz.

– Lesz-e halasztás? – kérdé, szeméit mereven szegezve Majka arcára.

– Nem bánom – makogta Majka remegő hangon.

Ilyenformán húzta-halasztotta a helyzetet Katángy János vagy két évig, mindig várva azt a bizonyos non putaremet, mely egyszerre kimentí a kellemetlen helyzetből.

Hát meg is jött. De nem volt se promessz-szám, se amerikai nagybátya, hanem volt maga a Halál.

Katángy János őseihez került a katángfalvi sírboltba, szívészélhűdés következtében. Künn a pagonyban vadászott Varga Miskával, egyszerre egy nagy süldő bukkant ki a cserjék közül és egyenest az öreg tekintetes úrnak tartott (így adta ezt elő Varga Mihály). Az öregúr felemelte a puskáját, rácélt, de a kujon nyúl kutyába se vette, megállt makacsul egy hangya-zsombék mögött s hátulsó

lábára felágaskodva, megfenyegette első két lábával a vadászt, görbüljön meg mind a két kezem (t. i. a Varga Mihály két keze), ha nem úgy volt. A tekintetes úr dühbe jött a gúnyolódó nyúlra, s mielőtt még elsűthette volna a fegyverét, összeesett, megholt.

A család elhallgatta ezeket a részleteket. Furcsa is volna, hogy egy Katánghy ijedtségtől haljon szörnyet, pláne nyúltól való ijedtségtől, pláne olyan híres lövő. Meghalt szívszélhűdésben, punktum.

János úr halálával aztán mindennek vége szakadt. A három Mátyás-lustájának kenyér után kellett látnia. Az ősi birtokot egy szép tavaszi napon dobra ütötték (valami Stern Mór vette meg), s árából kifizetvén a hitelezőket, három-hármezer forint jutott egy-egy fiúra.

A három testvér összeölelkezett s így szólt:

– Most már széledjünk szét a világba szerencsét csinálni.

A mérnök és az ügyvéd Katánghy élete nem tartozván feladatunkhoz, csupán hősünk életfonalát kísérjük – aki Kassára költözött két szépen bútorozott szobába, kiakasztván a »Dr. Katánghy Menyhért gyakorló-orvos« cédulát. Az aranyos betűk szépen ragyogtak a táblán, de az első páciens csak sehogy sem akart jelentkezni.

Varga Miska búsan üldögélt az előszobában, várván a csengettyű szólását. Az orvos sokszor kijött kérdezősködni:

– Senki sem csengetett? Mintha hallottam volna.

– Egy lélek se volt, uram. Lehet, hogy én nyomtam meg egy kissé, amint tisztogattam a gombját, mert attól félttem, hogy a pók szövi be.

Menyhért úr tanácsot ment kérni egyik kollegájához, dr. Demény Endréhez, akivel együtt jártak az egyetemen.

– Nem megy a dolog sehogy sem.

– Azaz nincs páciensed.

– Nincs. És a kis tőkém veszedelmesen fogy. Mit csináljak?

– Nincs valami egészséges reklám-ötleted?

– Dehogy van.

– De értesz-e legalább a betegségekhez? Lépést haladtál-e azóta otthon, falun az egyre fejlődő szaktudományokkal?

– Annyiban, hogy míg az egyet lépett előre, én kettőt léptem hátra. Ami keveset tudtam is, elfelejtettem.

– Hát biz az baj. Akkor csak azt tanácsolhatom, hogy vagy házasodj meg, vagy...

– A házasságra magam is gondoltam, de ahhoz kettő kell, én meg egy gazdag leány. A gazdag leányok azonban ritkák. Térjünk hát át a másik vagyra.

– Vagy pedig menj el fürdőorvosnak.

– Miért éppen fürdőorvosnak?

– Mert ahhoz megvan a teljes kvalifikációd.

– Hogy-hogy?

– A fürdőorvosnak semmit se kell tudnia. Még a »mutassa a nyelvét« se föltétlenül szükséges, a diagnózist, ami a legnehezebb, nem kell megállapítani, fürdőre

már kitalált betegséggel megy a páciens, a fürdőorvosnak csak a mellét kell meghallgatnia (vagy hall valamit vagy nem), s aztán elrendelni, hogy melyik vízből igyék és mennyit, hány órát sétáljon naponkint stb.

– Bizony mondasz valamit.

– Azonfelül csinos legény vagy gentlemanlike-mázzal. Ha monoklit teszel fel a szemedre, bátran játszatsz attasét a Nemzeti Színházban. De minthogy nem attasét akarsz játszani, csak doktort, okvetlenül pápaszemet kell viselned. Ne félj, az asszonyok a pápaszem dacára is csinosnak fognak találni. S minthogy a fürdőközönség legnagyobb része asszony, lehetetlen, hogy jövőd ne legyen mint fürdőorvosnak.

SZÁZ NAPÓLEON

Nem volt rossz tanács, érdemes megfogadni. Csakhogy a fürdőorvosok is nehezen vergődnek zöld ágra, ha nem értenek egy kicsit a Barnumságokhoz. Akinek azok közt jól megy a sorja, az úr, mert télen semmi dolga, behúzódhat valami kisvároskába, élheti a világát. Nagyon tetszett Menyusnak ez a tanács. De hát akinek nem megy jól? Ej, ki kell gondolni valamit, kényszeríteni kell a szerencsét. (Hiszen Koch is csak azt tette a sületlen fölfedezéseivel.) Híressé kell lenni valahogy. Mert a híres doktornak az ablakon ömlik be az arany. De a hír útja is lassú. Ki győzné azt bevárni? Az ördögnek nőjön a fű, ha már a lovak megdöglöttek.

Ugy szeretne volna azt Menyus csinálni, hogy mindjárt a hírességen kezdje. Sokkal kényelmesebb volna így. Töprengett is rajta, éppen mint azok, akik a perpetuum mobilét vagy a kör négyszögesítését szövik ábrándjaik közé. Miért ne sikerülhetne neki?

Hátha olyan aplommal lép fel, mely meglepi a közönséget és imponál neki? Volt még kétezer forint tőkéje, nem sok, de azért ki lehet vele vágni a tempót. Ha beüt, jó, ha be nem üt, akkor ugyan nem jó, de legalább nem csepeget le a véreből apránkint, hanem beadja a kulcsot egyszerre.

Hiszen persze, svindli az ilyen eljárás, de lehet-e a mai időben megélni egy kis szélhámosság nélkül?

A világ modern; a modernséget is érteni kell: aki ostoba, az elpusztul, mint ahogy az elsárgult levél le hull a fáról.

Így okoskodott a mi hősünk, s csakhamar megtalálta a letelepedési helyet: a prixdorfi fürdőt, melynek mintegy ötezer látogatója van évenként, és csak tizenkét orvosa. Menyus egy kis számítást csinált. Körülbelül minden orvosra esik négyszáz lélek, azokból, mondjuk, minden második gyógyulni jön: tehát esik kétszáz beteg. Minden beteg fizet az egész idényre orvosának átlag 20 frtot, ez tehát négyezer forint. Hát az is csak valami. Ha ehhez hozzáadjuk, amit – ha ügyesen lép fel – a többi kollegáktól elszed, esetleg meg is gazdagodhatik a prixdorfi fürdőben.

Legott elutazott, hogy a fürdő igazgatójával érintkezésbe lépjen.

Az igazgató, egy Kruger nevű német ember, bár nagy ellensége volt a doktoroknak, a prixdorfiaknak különösen, mégis, úgy látszott, első tekintetre rokon-

szenvet érzett hősünk iránt, s megadta az engedélyt a letelepedésre, miután barátságosan figyelmeztette, hogy nehéz lesz megélni, mert már úgylis sok a doktor. Egy-kettő, amelyik divatban van, szedi le a húst, a többinek csontok jutnak.

Menyus főlényel mosolygott.

– Csak méltóztassék rám bízni.

– Szerencsét kívánok önnek.

Később baráti fülek előtt úgy nyilatkozott Kruger direktor úr, hogy csak azért engedte meg a charmant dr. Katánghynak a letelepedést, mivel a *tizenharmadik* lesz, amiből méltán következtethető, hogy a doktor-állományból egy év alatt meghal valamelyik.

Katánghy tehát a szezon elején letelepedett PRIXDORFban.

Nem akarom a fürdő leírásával untatni a t. olvasót, mert bizonyosan olvasott már fürdőleírásokat és rájött magától is arra, hogy leírásban a világ minden fürdője egyforma. Ózondús levegő, szép, tiszta lakások, árnyékos sétahelyek, remek koszt, nevetségesen olcsó árak, fölséges kiszolgálát, üdítő ásvány- és gyógyvizek, gyönyörű kiránduló helyek, lawn tennis, tombola stb.

Egy-egy ilyen fürdői leírás valóban hasonlít ama lóhoz, mely a lóbetegségekről szóló tudományos könyv lapján vagyon lefestve, mindazon betegségek jelzésével, melyek az összes lovakon valaha előfordultak, *de egyetlen lóban sohasem* – csakhogy a fürdőleírásoknál az előnyök vannak így berakva az összes fürdőkből egybe.

Hát én bizony le sem próbálom írni PRIXDORFot, pedig egészen csinos hely, és sok magyar látogatja. De hogyne! Magyar mindenütt sok van, csak otthon nincsen elegendő. Ha a külföldi fürdőkön őgyeleg az ember, azt kellene hinnie a magyarok mennyisége után, hogy otthon legalább ötven millió maradt még belőlük.

Az 1876-iki idény nagyon eleven volt PRIXDORFban. A kutak környékén ezereken és ezereken tolongtak, csinos asszonykák fekete viaszkos-vászonz táskákkal az oldalukon, melyben a poharat tartják, és az üvegcsövet, melyen keresztül isszák a szénsavas, vasas gyógyvizet, hogy a foguk ne feketedjék tőle; sárgacipős uracsok, akik kalandot keresnek a tüdőhurutjuk mellé. Széltiben foly a fürdői traccs, mely egészen speciális. A fürdön évtizedeket él át az ember két hónap alatt. A közönség jön és megy észrevétlenül, az átváltozás folytonos. A kép mindig ugyanaz, a kutaknál, a Kur-Salonban, a zenénél és mindenütt, de a személyek mindig mások. Az egy hónap előtti ismerősei úgy tűnnek fel az embernek, mint messze időkről ismert alakok, kiknek elmosódott képe megvillan ködösen az emlékezetben.

S hogy megváltoznak ily helyt az emberek! A fürdön s általában utazásban mindenki nagyobb úrnak szereti magát mutatni, mint aminő otthon volt. Kivéven az igazi nagy urakat, akik itt kisebbekké teszik magukat – mert ők ezt tekintik pihenésnek: az úri állapotból kijut nekik a megcsömörlésig odahaza.

Ez a tömeg mind hazug. Egyik több, másik kevesebb. Biztos szem kell hozzá, mely redukálni tudjon. Mint ahogy biztos ítélet kell, egy lap közleményei nyomán meglátni valódi alakjukban az előfordult eseményeket. Nincsenek többé hazugságok, csak rossz szemmérték van és gyenge ítélő erő.

A prixdorfi fürdővendégeknek ezen a nyáron is megvoltak mindazon mulatságai, melyek más években. A céllövészet, a pisztráingalászat, kirándulások a csacsik hátán s egyéb ártatlan öröm, mely néhány ezer dologtalan embertől kiteлик. Mennyi száz apróság tudja ezeket szórakoztatni, még a mosónők látása is, amint nagy kosarukban a fejük tetején viszik a villákba a szépen kimosott, kivasalt fehérneműt. Az ácsorgó uracsok rendre ráösmernek:

– Nini, a kis erdészné alsószoknyája!

– Igaz. Ez a másik meg a szőke konzulné holmiját viszi. Nézze csak, nem ösmer rá a lila batiszt blúzára, ott oldalt az ingek felett? Ah, istenem, a konzulné ingei!

Csak a fürdön látni, hogy milyen ostoba állat az ember – ha elveszük tőle a rendes foglalkozását, ha lerázta magáról a hámot, amelyben okosan tud járni.

Százával vannak itt, akik hónapokon át nem beszélnek egyébről, csak a gyomrukról, és az alvásukról, folyton e két témát variálva:

– Ma egy kicsit jobban érzem magam, mint tegnap.

– Én is sokkal jobban aludtam. Éjfél előtt csak egyszer ébredtem fel.

– Én egy kis görcsfélét észleltem úgy 3 óra tájon a gyomromban.

– Nekem úgy rémlik, mintha reuma lenne tegnap óta a nyakamban.

– Tegnap igen jó étvágyam volt. Egy beefsteaket fogyasztottam. Megettem az egészet. Pedig roppant darab volt.

– Nálam nyomást okoz a húsféle este.

– Valóban, a múlt péntek esti rostélyostól magam is bikákkal álmodtam egész éjjel.

S ez így megy az egész szezonon keresztül. Az a sok ember közönségesen mind erről beszél. Szerencse, hogy ez általános közös témákhoz némi »csemege« is járul. Egypár kaland mindig előadja magát, amellé egy kis pletyka okvetlenül kerekedik, aztán a doktorok szapulása is egyike a kardinálisabb élvezeteknek. Szamarak, sarlatánok, nem törődnek a betegekkel. Melyiknek ki a betege, melyiknek mit rendelt. X. doktor udvarol az egyik szép páciensének s minden vizitnél egy ingre vetkőzteti a menyecskét, hogy a fülét odatehesse a gazember a kebléhez, a mellét meghallgatni. Z. doktorról pedig azt esik jól elfecsegni, hogy kis betegségekben nagyokat csinál, mint a kelmenbergi borbély, aki összeszidta a segédét, amikor a paraszt meggyűlt lábából távollétében a tüskét kivette: »Tékozló kutya vagy, inkább beljebb kellett volna verni, hogy pénzelhessünk belőle«.

De a legjobb terefere mégis az új doktorról szolt ebben a fürdőidényben, mert nemcsak a fürdőközönség beszélt, hanem maguk a doktorok és a bennszülöttek is.

– Csinos ember – mondák a gyöngédebb nemen levők.

– Rettenetesen el van foglalva – csodálkoztak a bennszülöttek.

– Mindnyájunkat lefőz – ijedezőnek a kollegák. – Megfoghatatlan dolog!

– Jól mehet a dolga. Bizonyosan érti magát – vélték a laikusok.

Denique beszéltek róla. Felöltött. Az idény újdonságai közé tartozott. Új doktor, magyar doktor. Nemes ember; Herr von Katánghy.

Közelebbről senki sem tudott róla semmit; az asszonyok, akik dicsérték, hogy csinos ember, nem vehették hasznát, mert örökké a kocsijában ült, sebesen rohanva az utcákon és tereken, mintha mindig halálos beteghez sietne. Reggeltől egész estig látható volt, majd itt, majd ott bukkant fel a komoly, egyszerű és mégis végtelenül elegáns fogat, mindig galoppban. Itt-ott megállt egy-egy villa előtt, a doktor leugrott (szép nyúlánk alakja volt) s lázas sietséggel ment fel a lépcsőn, mindig sietett, két lépcsőt is ugrott egyszerre, rettentő sok dolga lehet; néhány perc múlva visszajött, loholva, fújva, halántékát a kendőjével törülgetve, aztán megint megindult a fogat, száguldva, valamely, a fürdő túlsó részén levő villába. Útközben kezében tartotta a napfénytől csillámló aranyóráját, mintha a másodpercek gyors eltűnése is alterálná, s gyakran (kivált, ahol nagyobb közönség látta) meg-megbiztatta a kocsisát.

– Csak sebesebben, mert elkésünk.

A hölgyek, mondom, nem vették hasznát, mert rá nem ért, hogy velők foglalkozzék. Sajnálandó az ilyen ember, gondolták, aki a munkának rabszolgája. Délben sietve habzsolta be ételeit, aztán megint ment azon az átkozott kocsin (vajon mikor esznek a lovai?), a vacsorát azonképpen behányta magába és újra rohant. Éjjel is sokszor lehetett hallani a kocsija robogását. Sajátságos extravagáns zúgása volt a feketepárnás brumerjének. A csendes alvók, ha felriadtak, a másik oldalukra fordulva mormogták: »A doktor Katánghynak nehéz betegjei lehetnek«.

Ezt reggel is fölelmegették a früstöknél, mint éji élményt: »A Katánghynak nehéz betegjei lehetnek, egypárszor hallottam az éjjel a kocsiját átmenni az ablakom alatt«.

De hát kik voltak ezek a betegjei? Azt bezzeg nem tudta senki. Ámbátor el sem jutottak ehhez a kérdéshez. Mindenki megelégedett azzal, hogy sok betegje lehet, mit firtassa ő, hogy kik. Ő nem az, a Pali ismerőse sem az, a győri fiskálisné sem az – de a többi ember aztán akár mind az övé lehet.

Ki gyanithatta volna azt a turpisságot (amit csak én tudok, meg a patikárius, aki egész nyáron mindössze öt Katánghy-vevényt látott el), hogy Katánghy barátunknak egyáltalában nem voltak betegjei, hanem angol ésszel játszta az elfoglalt embert oly mesterileg, hogy az ördög se vehette észre – még a gyógyszerész is gyanakodott: »Hátha háziszerekkel gyógyít!«

Igenis, Katánghy Menyhért a jobbik eszét vette elő. Hiszen ő is a fin de siècle gyermeke. És végre, ha a sárosi ember amerikai akar lenni, nem kell hozzá semmi előtanulmány: a sárosi ember készen van.

Mint az elkeseredett játékos, egy blattra tette fel mindenét (a minden alatt a kétezer forintja értendő).

Kibérelt Pnixdorfban egy elegáns lakást, bebútorozta igen csinosan, csináltatott egy táblácskát arany betűkkel: »Dr. Melchior von Katánghy Brunnenarzt«, vett egy szép fogatot (két jó szürke trappert), felültetett a bakra egy cilinderes, frakkos kocsist, a jó Varga Miskát pedig, akit felbeszél halottaiból egykor az egyetemen, rábeszélte most, hogy borotváltassa le a bajuszát (ez utóbbi esetben csökönyösebb volt a Miska), belebújtatta pompás komornyik-livréebe, így fölfegyverkezve megkezdte, amint látjuk, a merész utakat a szerencse erőszakos meghódítására,

mégpedig olyan ügyesen, hogy az egész PRIXDORFban rövid idő múltán őt tartották a legdivatosabb orvosnak.

Nagy ügyesség kellett különösen a villákba tett látogatások markírozásához. Mert a mi derék földink természetesen nem tett látogatást senkinél, hanem csak fölment az emeletre, ott kuncsorgott, dangubált vagy elbújt valami alkalmas helyre, hogy húsz-harminc perc elteljen. A szemfüles villai cselédség könnyen észreveheti vala, hogy csak szelet tol, de oly imponáló volt a tartása, méltóságteljes a megjelenése, s annyira természetes volt az ügybuzgó sietsége, hogy senkinek sem jutott volna eszébe ilyesmire gondolni.

S mennyi kitartás! Ugyanazt tenni napról-napra, következetesen, minden eredmény nélkül.

Mert nem volt eredmény. A Miska, aki azalatt komornyiki ruhájában otthon várta a pácienseket, mindig azt az egyet referálta: »Senki sem volt itt«.

És természetes is, a fürdővendégek már a megérkezésük első napján választanak orvost, vagy a tavalyit, vagy akit tavaly kiszemeltek, az új doktor élelmes manővere tehát olyan vetés, amiből csak esztendőre lehet aratni: aki esetleg most beleszeret, vagy akit elszédít divatos volta, az is csak a jövő szezonban keresi fel. De a jövő szezon messze van, addig a mi doktorunk nem bírja magát fenntartani.

Egy nap azonban, midőn az orvos hazatért, mert a teljes látszat kedvéért a nagy kocsizásokból minduntalan haza kellett térnie, hogy a várószobájában felgyűlt betegeit ellássa (voltaképpen, hogy a díványon hanyattfekve egy-két csibukot elszíjon), már messziről jelentőségteljesen kacsintott feléje a Miska.

- Van odabent valaki? – kérde halkan.
- Egy bárónő a leányával – súgta a bizalmas komornyik.
- Egy bárónő! teringettel!

Katánghy felvillanyozva nyitott be a várószobába.

A pamlagról egy éltes úrnő emelkedett fel terebélyes termettel és olyan ropant mellel, hogy az embernek önkénytelenül az a gondolata támadt, hogyan tudja vajon a t. asszonyság a levest enni? Bizonyosan csak úgy, ha a tányért egész az álla alá hozza fel a hegyek alól. Különben az arca igen intelligens volt s még a toka és a hervadság sem bírta érdekességétől megfosztani, szemei pedig éppenséggel most is szépek.

- Blandi bárónő vagyok.

Az orvos meghajtotta magát mély tisztelettel, az asszonyság pedig a távolabb álló fiatal hölgyre mutatott.

- Klára leányom, akinek érdekében kívánjuk igénybe venni orvos urat.
- Úgy? A kisasszony a beteg?

Egy futó tekintettel mérte végig. Magas, nyúlánk termetű, szőke kisasszony volt, nem fiatal már, de nem is vénleány még. Nyugodt, mélyreható nézésébe egy kis ravaszság vegyült. Arca kissé szenvedőnek tetszett, ajkai körül bágyadt, színtelen mosoly lebegett, de ez csak illet neki s felette előkelő kinézést kölcsönzött.

- Méltóztassanak a dolgozószobámba befáradni. Parancsoljon, bárónő!

Miközben elől eresztette, jól szemügyre vevé a hölgyek öltözékét. Melyik orvost ne érdekelné az első páciens? Kivált, ha egy Blandi bárónő! De hátha csak amolyan fürdői bárónő?

A pillanatnyi szemle jól ütött ki. Menyus is értett a toalettekhez. Ezek a csipkék valódiak, az öreg bárónő fülében igen szép gyémántok fityegnek, a kisasszony egyszerű batiszt ruhája előkelő szabó műhelyéből került ki; minden igen elegáns rajtuk és ízléses a szalmakalapoktól, a svéd kesztyűtől kezdve az utolsó zsuzsu-ig. Pedig az előkelőséget és a valódi jó módot az apróságokból lehet megítélni. Egyszóval, Menyus úr meg volt elégedve. Az első páciens igen kielégítő. S mint prognosztikon sokat ér. Már is az arisztokrata világ orvosának kezdte magát képzelni, s látta a fényes jövőt, mint telik meg lakásának környéke ragyogó fogatokkal, melyekről beteges ladykat és marquisnőket emelnek le fényes ruhájú lakájok.

– Mi baja voltaképpen a baronesznek? – kérdé, amint leültette dolgozószobájában a hölgyeket, ő maga udvariasságból állva maradt.

– A leányom nem baronesz – mondá rigorózus hangon a bárónő.

– Ugyan?

– Az első férjem Bodrogszeghy Pál volt. Csak jóval leányom születése után mentem férjhez báró Blandihoz. De ez éppenséggel nem lényeges ebben az esetben. A fődolog az, hogy leányom egy idő óta folytonosan köhécsel s némelykor lázai vannak. Kérem őt alaposan megvizsgálni.

– Mindenesetre, bárónő. Mióta érzi e tüneteket?

– Körülbelül február óta. De felelj te magad, szívecském!

– Igen, mama.

– Nem szokott éjjel izzadni?

– Nem – felelte Klára kisasszony.

– Érez valamit a mellében?

– Semmit.

– Igen helyes. A láz mikor szokott jönni?

– A láz sokszor hetekre elmúlik, vagy visszajő magától – vette át a szót a bárónő, folytonosan legezve magát, ami nem volt csoda, mert a bárónő vérmes volt, kurta nyakú, s kívülről az ablakok zsaluin át csak úgy ömlött be az augusztusi hőség, mintha kemencéből jönne.

– Majd rendelünk ellene egy kis kinint.

– Ma alighanem sirokkón van – jegyzé meg Blandi bárónő, nagyot fújva.

Az orvos elmosolyodott.

– Ah istenem, annyira el vagyok foglalva, hogy észre sem veszem az időjárás.

A keresztényies önmegadás keserősége érzett ki felkiáltásán, mintha mondaná »Oh, asszonyom, milyen szerencsétlenség híresnek lenni!«

– Valóban, ön túlságosan igénybe van véve. Mondták ezt nekünk a villában, de mi nem tágitottunk. Leányom mindenáron önt óhajtotta konzultálni.

– Nagyon lekötelező... igazán helyes. Tehát lássunk hozzá, mert az idő fogy (izgatottan tekintette meg az óráját). Tessék levetközni, kisasszony.

Klára kisasszony arca merő láng lett, szemérmesen lesütötte a szemeit. Igazán csinos volt most.

– No, ne légy bolond, Kláríka. Ne szégyelld magad az orvos úr előtt, fúzd ki fi-am a ruhaderekat. De talán nem is volna szabad miedert viselnie, ugye orvos úr? Ejnye, de nagy gyerek vagy, Klára! Hiszen a doktor úr nem olyan szemekkel nézi azt, mint más férfi, az orvos úr jelen nem levőnek tekintetik. Persze, persze, hogy fiatal ember még, de azt hiszem, már nős. Nemde, nős már? Hogyan, még nem nős? No, mindegy, hunyd be a szemedet, aztán le azzal a derékkal, egy, kettő, három...

Kláríka behunyta a szemeit, mialatt gépiesen kifűzte a derekát... Szegény bárányka, úgy reszketett a vérlázító művelet alatt.

Mikor az orvos fülét a derekához nyomta, a vékony batiszt ing fölött, összeszisszent és az ajkait harapta.

– Vegyen nagy lélegzetet. Ne olyan nagyot... Így, így.

Azután megkopogtatta a mellét, hátát egy pár helyen.

– Itt egy kis tompulat van – mondá. – Tessék felöltözni!

Rá se nézett, nem mutatott semmi különös érdeklődést, nem alterálta az illat, mely a finom testből kiáradt, hidegen, közömbösen mondá: »Tessék felöltözni«, mintha száz és száz hölgyet vizsgálna meg napjában.

– Nos? – kérdé a bárónő mohón.

– Egy kis csúcshurutot találtam a harmadik és negyedik borda közt – felelte a doktor baljóslatú hangon.

– Szent isten! Csak nem lesz baj?

– Mindent el fogunk követni, hogy ne legyen.

Az orvos most leült az íróasztalához, beírta egy nagy ócska könyvnek valahol a közepe tájára a beteg nevét, a villát, ahol laknak (a »Márványasszony«-ban laktak), a szimptomákat, amiket talált, írt valami porokat a láz ellen, elrendelte, hogy a kisasszony mindennap igyék reggel száz gramm vizet a »Katalin« forrásból, üljön sokat szabad levegőn, délután inhaláljon egy kis fenyőillatot, és mentől kevesebbet beszéljen. »Sehol sem olyan igazi arany a hallgatás – mondá –, mint kegyednél lesz.«

Így folyt le az első vizit. A százszor megálmodott első páciens egy könnyed, szinte kevély fejbiccentéssel eltávozott.

Harmadnap látogatást tett a doktor a »Márványasszony«-nál (egyike a drágább villáknak), két igen elegáns szobában laktak Blandiék az első emeleten.

Klára kisasszony künn a kertben feküdt a platánok alatt egy függőágyon s mind a két kezét nyújtotta a doktor elé.

– Az ön porai megszabadítottak a láztól.

– Természetesen. Tehát jobban érzi magát?

– Összehasonlíthatatlanul jobban; mintha kicseréltek volna.

– Étvágya?

– Mint a farkasé. Az ön orvossága csodát tett.

A kisasszony hálás szemeket vetett hősünkre, a nagy kék szemek nedves fényben úsztak, mintha könnyben fürödtek volna.

Menyhért úr lesütötte a maga szemeit. Bár nagy svihák volt, mégis restellte a hálának ilyen rendkívüli nyilvánulását. Egy pár kinin-porért ez mégis sok.

– Szót sem érdemel – mormogta és kedvetlenül ráncolta össze a homlokát.

Eszébe jutott, hogy a nagyon hálás páciensek rendszeren rosszul fizetnek. Az áradozó szavak forintokat vannak hivatva pótolni.

– A köhögéssel hogy vagyunk?

– Az még tart.

– Magától elmarad, mihelyt az oka elmúlik. No, és a mama?

– Az fent van a szobában.

– Éppen hét percem van még, hogy nála is tehessem tiszteletemet.

– Istenem, annyira siet!

– Hja, a kötelesség, kisasszony. De holnap, holnapután talán ráérek ismét eljönni. Nos, menjünk fel a bárónőhöz. Szabad karomat ajánlani?

Sajátságos puhaság, légység ömlött el Klárának egész lényén, s valami ritmikus volt a lépéseiben. Valóságos zene a járása.

A »Márványasszony« egész homlokzata rózsaindával volt befuttatva, ezer meg ezer rózsza lógott le a falról, a bejáratba is lecsüngtek. A doktor önkénytelenül leszakított egy félig kihaladt bimbót és a gomblyukába tűzte.

– Ej, menjen – mondá durcásan Klára, amint a lépcsőn fölmentek –, éppen az én bimbómat tépte le. Már két napja aufpasszolok rá (Klára szerette vegyíteni a nyelveket), még ma tövén hagytam, hogy egy kicsinyt megemberesedjék, illetve megrózsásodjék, s íme, elviszi az orrom elől.

Erre a pajzán hangra meglepődött a mi Menyusunk, de mit tehetett egyebet, kivette a gomblyukából, s maga is kiesvén komor aeskulapi szerepéből, némi udvarlóai allűrrel nyújtotta, s mondá Klárának:

– Itt van, ni! ne sírjon!

Klára mosolyogva tűzte a tömött szőke haja közé.

Mikor Menyus úr másnap eljött a hölgyek látogatására, egy ivópohárban találta kissé megfonnyadva a tegnapi bimbót. De Menyus annyira nem gondolt helyzetében udvarlásra, szerelemre, mint ahogy az akasztandó ember a siralomházban a jövő évi termésre. Meglehet, észre sem vette a bimbó megtiszteltetését.

Blandiék mintegy hat hétig maradtak PRIXDORFBAN, azalatt a doktorral sűrűn érintkeztek, aki majd minden másodnap bepillantott hozzájuk, de mindig az ő szokott sietségével. Némelykor találkoztak az ebédnél az »Arany alma« hotel korridorján, persze, itt is csak futólag, a doktor sebesen evett, s már a második tálat ételnél rendszeren jött érte szaladva, nagy lihegéssel a komornyikja. A bárónő, aki bőbeszédű volt, sohase beszélhette ki magát. Sokszor kezdett bele valami történetbe, de azt sohasem fejezhette be, mert Katánghy nem maradt a végéig, amiért apródonkint egészen meghűlt iránta.

– Ugyan eredj a te doktoroddal – mondá néhányszor a leányának –, hisz az egy kellemetlen, hideg fráter, és úgy oda van ragadva a foglalkozásához, mint az Aeskulap botján a körültekerülő kígyó.

– De igen csinos ember. És bizonyára sok pénze van.

– Ki tudja?

– Ha nincs is még, de bizonyosan lesz. Amellett anständig modorú, szép nemesi neve van. János király kezeiben hatalmas stoff lenne.

– No no, kőbe találsz vágni a kapa élével.

– Aki mer, az nyer!

Az öreg bárónő rosszállón rázta a fejét.

– A súlyos kő a legszebben szótt pókhálóból is kiesik. Jegyezd meg magadnak, Klára!

Klára kisasszony dacosan fordította el a fejét.

– Nincs benned semmi kitartás, mama. Te csak a sült galambot szereted, ha mindjárt van, de hogy meg legyen spékelve is.

– No, fiam, a te sült galambod nekem ugyan nem kellene, ha csak ketten volnánk is egy puszta szigeten.

– Az izlés dolga.

– A nyelvecskéd elég jól forog.

– Magára ütöttem, mamácska.

Ilyen felelések gyakran estek anya és leánya közt, mely utóbbi két-három hét alatt teljesen elvesztette a csúcshurutját, üde piros színt nyert az arca, olyan lett, mint egy »töltött galamb« (egy katonatiszt udvarlója szerint). A fürdői embermázsálók tíz kiló pluszt jeleztek a sugár ruganyos testen.

– Hátha még jobb koszt lenne! – zsörtölődött a báróné a doktor előtt. – De az borzasztó, amit itt megégetnek az emberrel. Jövőre, ha élek, szakácsot szeretnék hozni magammal.

A doktor élénken taszította feljebb a pápaszemét ennél a szónál, Klári pedig elérzékenyült pillantást vetett rá: »mamácskám, te segítesz engem«.

Blandi báróné általában nagy ungorkodással volt a paxdorfi vendéglősök iránt, s öröme telt, ha az időjárásból előre megjósolhatta a másnapi menüt, kiismervén a vendéglősök ravaszságát; ha szél volt, másnapra almásréteseket jósolt a vendéglői étlapokra, mert a szél leverte a sok éretlen almát a fákról; ha hirtelen eső kerekedett, esküt mert tenni a *kaiserschmarrnra* (császár morzsájára), mert az asztalokon megázott zsemlyék ilyenén értékesítése elmaradhatlan ez átkozott piócáknál.

Hősünk sohasem árult el kíváncsiságot a bárónő magánviszonyai iránt. Mi volt ennek oka, lehetetlennek látszott meghatározni. Egyszerű közömbösség-e, vagy finom modor? Nagyon ravasz volt-e, vagy abszolúte nem érdekelték Blandiék? Százszor eltűnődött ezeken Klárika.

De mert a bárónő gyakran igen közlékeny volt, szükségképp meg kellett tudnia egyet-mást; némelykor ugyan maga is kérdezett, de mindig csak akkor, ha a társalgási téma magától hömpölygette a kérdéseket.

Igy tudta meg, hogy Blandiék Klagenfurtban laknak (rossz jel; Klagenfurt vice-Grác, sokat mutató szegény emberek városa), hogy Blandi báró már egy pár év előtt szíves volt meghalni, ha ugyan élt valaha (fürdőben minden ember Tamás), hogy Blandiné gyakran fordul meg Magyarországon a fivérénel, aki gyermektelen, s úgy mellesleg az is el volt mondva, hogy Klári a keresztleánya és kizárólagos örököse. Szegény Klári, milyen kár, hogy nem férfi.

A doktor mégis kíváncsi volt, hogy miért olyan nagy kár az.

– Mert a nagybácsija olyan portékát tart raktáron – szólt a bárónő kedélyes mosolygással –, aminek csak a férfiak vehetik hasznát.

– Kereskedő?

– Inkább gyáros.

A doktor nem volt kíváncsi. Gondolta magában, bizonyosan pipagyáros lesz a nagybácsijok; a báróné mintha a lelkébe látott volna, még hozzátette, Klárihoz szólván:

– Az öreg gyártmányai egyre kelendőbbek. Ma már húszezer forintba kerül darabja.

Mindegy, a doktor mégsem tudakozódott, megelégedett azzal a tudattal, hogy akkor hát nem pipagyáros, de talán hajógyáros.

A bárónő meg nem állhatta, mikor a doktor elment, hogy azt a különben jogosult megjegyzést ne tegye:

– Kár erre a szót vesztegetni. Nem fogja a szikra – punctum.

– Ej, a nyirkos dohány is ég, mamácska. Láttam én azt százszor is. A különbség csak az, hogy több gyufa kell hozzá.

– A mai gyufa nem szuperált.

– Mert nem volt rajta elég foszfor.

A tény pedig az volt, hogy dr. Katánghyra igen jól hatott a gyáros emlegetése, persze csak bizonyos értelemben, mert a Blandiékhöz fűzött gondolatai a honorárium keretéből nem mentek ki. Valami olyasforma forgott eszében: »Ezek a Blandiék szolid népek, hogy a gyáros nagybácsit emlegetik, holott éppen avval az erővel emlegethetnék nagybácsijuknak Lobkovicz herceget is. A Blandiék reális népek, és bizonyára csinos honoráriumot fognak nekem fizetni.«

Hogy mennyit? Hőszünk ötven forintra számított, ez tisztességes lesz, de nem elegáns, az elegáns fizetség egy százas lenne.

S bizony arra a százásra már nemsokára rászorul. A negyven darab ötvenesből, amit Kassáról elhozott, éppen az »utolsó mohikánt« költi most. Egy pár nap múlva kenőcs hiányában megakadóban lesz az egész gép.

Igaz, hogy a pénzek csapját legkönnyebben a fürdőorvos eresztheti meg, azt mondván egy-egy betegének: »Ön már meggyógyult, holnap mehet«, vagy ha kedvtelésből ott akarna maradni, rájleszt: »Önnek árt ez a klíma«, mire jön az elmaradhatlan »levélboríték«, csak hogy ehhez páciensek kelljenek, s Katánghynak Blandiékon kívül alig volt négy vagy öt betege, s ezek is most utóbb jöttek.

Tehát nem volt más mód, mint egy szép napon hazaküldeni Blandiékat.

– A kisasszony teljesen meggyógyult. Orvosra nincs többé szüksége.

Szomorúság öntötte el az arcát. Hiába, Klára az első páciense volt, bizonyos előszeretettel viseltetett iránta. Még tán jó is volna neki egy vagy két hét a fenyvesek közt, és mégis elbocsátja? De mit csináljon? A szükség nagy úr.

Klára szinte összeomlani látszott a szavak súlya alatt.

– Hogyan – szólt képéből kikelve –, ön már ránk unt?

– No, csak az kellene – mondá a doktor vidoran, de a hangján kiértzett a zavar és kellelenség –, az ön drága egészsége az a szempont, melyet mindenképp fölébe

helyezek. Önnek már nem tesz jót ez a levegő, a napok már rövidek, a harmatcsapadék nagy lévén, az esték igen nedvesek és ártalmasok. Ön, mint a méh a virágból, felszította PRIXDORFBÓL, ami hasznos és életető volt – ami ártalmas, hagyja itt.

- Igen helyes, orvos úr – mondá a bárónő. – A jövő héten indulunk.
- Annyi haladékot nem adok. Menjenek inkább valahova utókúrára.
- Hová tanácsolja?
- Például Magyarországra. Ilyenkor legjobb az Alföld.
- Hát Székelyország nem volna jó?
- Hm. Nem bánom. Falu vagy város?
- Kisváros.

A leány kérdőleg nézett az anyjára, miközben egy könnycsepp gurult ki a szemeiből.

- János bácsihoz megyünk – mondá mintegy válaszképpen a kérdő tekintetre.

Az orvos észrevette a könnycseppet a Klára szemeiben, s maga is elérzékenyült, elfordította a fejét.

– Látom, nagyon sajnálja PRIXDORFOT... és bizonyára én is sajnálom, hogy elmennek, de az egészség az első.

Így lett elhatározva, hogy Blandiék holnapután indulnak.

Másnap szokott szemfényvesztési kocsikázásait végezve, úgyszólván minden félórában hazahajtatott. Türelmetlenül várta Blandiékát a honoráriummal. Orvsnövendék korában leste effajta érzelmekkel a levélhordót.

A dél is elmúlt, semmi; az uzsonna ideje is bekövetkezett, de Blandiék még mindég nem mutatkoztak.

– Nem voltak itt, Miska?

– Nem voltak.

– Itt voltál mindég?

– Itt.

– Nem távoztál el hazulról, ha csak egy percre is? De lélek szerint beszélj, gazember!

– Nem.

– Gyere ide, lehelj rám!

A komornyik rálehelte a gazdájára, de semmi pálinkaszagot nem érzett rajta, tehát nem távozott otthonról.

– Megfoghatatlan!

A doktor türelmetlen lett és izgatott. Megjárná, ha... De erre gondolni sem mert. Iszonyú is lenne, mert holnapra néhány apró fizetsége van, s már ezeket sem bírja teljesíteni. Hiszen az igaz, hogy csak néhány forintról van szó. De mit tesz az? Néha éppen csak egy kiló kőszén hiánya az, amiért menthetetlenül megfázik az ember és elpusztul.

Kocsira akart ülni és a »Márványasszony«-hoz hajtatni, hogy tudakozódjék, midőn megpillantotta Klárit, amint a szemben levő fasorból kibukkant.

Fekete, könnyű csipkeruhába volt öltözve, hasonló színű szalmakalappal a fején, melyet két picinyke napraforgó díszített. Csak most tűnt fel a dokornak, milyen disztíngált alak! Nyúlánk, magas, egyenes, mint egy fiókszarvas.

Egyenesen feléje jött.

– Milyen szerencse – mondá, könnyed pírral tejfehér arcán –, hogy itthon talá-
lom.

– Parancsol talán bejönni?

– Nem szándékozom betegétől megfosztani. Csak búcsúzni jöttem...

– Igaz, igaz, hiszen már holnap mennek...

– És elhoztam azt a csekélységet, amit a mama küldött.

Ezzel egy kis papírdobozt nyújtott át a doktornak, ki azt a zsebébe süllyesztet-
te elegáns közömbösséggel.

– Egyszerű jeléül vegye ezt tartozásunknak – folytatá a leány, szinte a túlságig
ellágyult hangon. – Oh, bárcsak módom lenne jobban bebizonyítani hálánkat.
Hiszen ön az életemet mentette meg, és ha szorosan vennők a dolgot, ez az élet
önt illetné.

– Szívesen tettem meg, amit lehetett, kisasszony. Mikor utaznak, holnap?

Azért vágott közbe, hogy útját vegye a konvencionális frázisoknak, melyekbe
jó öltözetű emberek a pénzt szokták begöngyöltíteni.

– A déli vonattal.

– Akkor még majd teszem tiszteletemet délelőtt. De hát le sem ül?

A parkírozott udvar nagy fenyőfái alatt kényelmes padok kínálkoztak egy kis
trics-tracsra.

Klára mélabúsan rázta meg a fejét, mialatt a kezeit leeresztette lomhán, bá-
gyadtan.

– Nem, nem ülök le – mondotta végtelen szomorúsággal.

– Ej no, csak nem akarja az álmomat elvinni, ahogy minálunk Magyarországon
mondják.

– De azt akarom.

Szelíden mosolygott, s mintha félig dévajság, félig szemrehányás számba
menne, egy kisleányos pukedlit csinált, aztán szapora léptekkel otthagyta a dok-
tort, aki meglepetéssel nézett utána.

– Teringettét! Milyen ízletes kis jószág!

De alig tűnt el alakja a vén gesztenyefák közt, melyek a réten át a »Márvány-
asszony«-ig vezettek, alakjával együtt legott elmosódott az emléke is a doktor
előtt; nem érezett egyebet, csak a kis dobozt a zsebében, azt nagyon is érezte;
nehéz volt. Talán ezüst forintosokat raktak bele? Első dolga volt a szobájába
szaladni, óvatosan, nagy szívdobogással felbontani.

Hát egyszerre csak elkezdte a szemét dörzsölni, káprázat-e, amit lát, vagy
álom, mert igaz nem lehet.

Csillámló aranyok dőltek ki a széthasított papírtokból. Csupa új veretű Napóleo-
onok. Elhúlt, megdermedt előbb, aztán olvasni kezdte, száz darab volt. Kimondani
is sok egy kezdő doktornak! Száz darab Napóleon!

Ki hitte volna ezt? Szemei nagyra dagadtak és nem tudta levenni a Napóleo-
nokról »első szerzeményéről«. Gazdagok, nagyon gazdagok lehetnek –
motyogta. Száz aranyat adni egypár heti gyógykezelésért. Ilyesmi talán még
soha elő nem fordult Pnixdorfban. És még azt mondta a kisasszony: »Bárcsak

módom lenne jobban bebizonyítani hálánkat«. (Azt kellett hinnem, hogy a doboz nagyon sovány lesz – kitelik tőlem, hogy savanyú képet vágtam.) Egészen oly sajtós volt a leány viselkedése. Lássuk csak, mit mondott még? Azt, hogy »ön mentette meg életemet, ez az élet önt illetné«. Ohó, hisz ez majdnem kész vallomás. Oh, én ostoba tökfilkó!

A doktor a homlokára ütött (mert azt teszi századok óta minden valamire való, hibát elkövetett férfiú, ha beszélyíró kezeiben van). Visszaidézte Blandiékat emlékezetébe, megérkezésük órájától kezdve máig, s csinálta magának a szemrehányásokat.

Nem kellett volna-e több súlyt fektetnem rájuk? Bizony tudhattam volna, mert nem mondta-e Blandiné, hogy jövőre a saját szakácsát szeretné elhozni? Oh, hol volt az a számár eszem, ha még ebből se ötlött fel, hogy gazdag emberekkel van dolgom? Teringette, szakácsot akar ide hozni. Ej, ej, Menyus. Szinte képzelhetlen, hogy ezt a tulajdon füleddel hallottad, anélkül, hogy az élelmes lelked reagált volna rá. Hát még aztán! Süket is vagy, vak is vagy, Menyus! (Odaállt a tükör elé, felborzolta a haját, és úgy beszélt magához szemtől szembe.) Megérdemelnéd, hogy a szerencse pofon üssön, ahelyett, hogy az öledbe kúszik. Nem ott tartotta-e a vizes pohárban szegény leány a rongyos rózsabimbódat, mint valami klenodiumot? (Menyus bedugta a két keze nagyujját a két fülébe s az így meghosszabbított füleket hajlongatta a tükörbeli Menyus bosszantására). Nem-e a könnye buggyant ki, mikor kijelentettem, hogy ideje már elmenniük? Még én küldöm el őket! Hallatlan ez! Nem lehet énbőlőlem soha semmi! Hiszen csak a nézését vegyük, a gyakori elpirulásait... ha nem lettem volna fajankó. De most már vége van, mennek. Mennek, mert én elüldöztem!

Fogta a kalapját és mint egy őrült, rohant a kocsijához.

– A Márványasszonyba! – parancsolá a kocsisnak.

Útközben lehült egy kicsit, belátta, hogy egy ilyen gyors látogatás nagyon feltűnő lenne, ez csak rontana a helyzeten.

Elküldte a kocsisát s maga nem ment fel a villába, hanem ott őgyelgett a környéken az óriási platánfák közt, melyeknek egyikére egy nagy plakát volt fölragasztva a holnaputáni hangverseny műsorával.

Izgatottan járt fel s alá, majd megállt, újra és újra elolvasta a plakátot, egyik szemével az utakat és a villa kijáratát kémlelve – ha nem bukkannak-e elő valahonnan Blandié. Aranyat érne most egy véletlen találkozás semleges területen. Érezte, hogy sokat érne. Nem volt ugyan semmi terve, de az ilyesmi magától jön, ha találkozhatna velök, még tán lehetne szépszerével fordítani a helyzeten.

Már-már az egész plakátot megtanulta könyvnélkül, mikor a szerencse rop-pant alattomos módon jött segélyére az ő udvarlójának.

A »Posen« villának egyik emeleti ablakán kirepült egy zöld papagáj és a legmagasabb platánra szállt, éppen arra, amelyiken a plakát volt.

A kedves papagáj szerencsétlen tulajdonosnője (egy brünni posztókereskedőné) a lányával, egy nyurga, vézna teremtéssel, akinek olyan szeplős volt az arca, mint egy fűrtojás, roppant jajveszékéléssel és sirámokkal kezdte lecsalogatni a szökevényt a fáról.

– Komm, du lieber Gieger! Komm, du lieber Gieger!

De a Giegerl semmi hajlandóságot nem mutatott a lejövetelre. Ringatta magát egy vékony ágon egykedvűen.

Erre aztán összecsucsorintotta a fonnyadt száját a posztókereskedőné, csókokat cuppangatva feléje.

A papagáj részéről az volt a felelet, hogy még föllebb ment vagy három gallyal. Nagy udvariatlanság – de legalább látszott, hogy karakter. Valami a csóknál is édesebből kellett gondoskodni.

– Szaladj fel a cukorszelenecéért, Blanka!

Míg Blanka kisasszony, a szelencéért járt, addig az asszonyság meg nem szűnt rimánkodni a csökönös Giegerlinek.

– Gyere le, szerelmem, gyere le, boldogságom, egyetlen örömem. Ne hagyj el, mert utánad halok bánatomban, gyere le, ne okoskodj, kedves Giegrelim!

A járókelők kíváncsian álltak meg a szokatlan látványra. Az asszonyság könnyes szemekkel panaszlá:

– Nézzék, uraim, hölgyeim, hogy bánik velem! Elszökött. – Mindene volt, senki sem bántotta. – Oh, Giegerl, te hálátlan!

Tíz-húsz ember ahol csoportosul, ott gyorsan nő az embergomoly. A kis csoport odahúzza az összességet, mint a mágnes. Mire Blanka kisasszony lejött a cukros szelencével, ott volt az egész fürdőközönség. Semmiféle istenteremtése nem olyan kíváncsi, mint az úgynevezett »Kurgast«, még ha nem jár is szoknyában. A mindenféle, egymást keresztező sétautak úgyszólván öntötték a népeket, kik lépteiket szaporítva, egymástól kérdezték: »Hollá! Mi történik ott?«

– Egy elszabadult papagájt kergetnek.

Hohó! Egy elszabadult papagáj. Ezer ördög, ez nem mindennapi látvány.

A brünni kereskedőné felnyitotta az ezüst szelencét és elkezdte a cukorkockákat csörgetni a fa alatt.

– Cukor, cukor, cukor! – kiabálta a Giegerlinek.

– Takarodj, takarodj, takarodj! – rikácsolta a papagáj a fáról és meg se moccant.

A közönség nevetgélt, jól mulatott, a brünni asszonyság ellenben kétségbeesve ígéretett mindenféle jutalmakat a mászni tudó suhancok közt, ki a papagájt élve lehozza a fáról.

Ekkorára már a bennszülött prixdorfiak is odacsődültek, s különböző alakban nyilatkozott meg bölcsességük.

– Mit tegyünk? – tördelte kezeit a madár boldogtalan úrnője.

– Legokosabb lenne kívágni a fát – vélte a patikáros –, aztán szépen meg lehetne fogni a madarat.

– Ostobaság – mondá a »Kék gólyához« címzett ékszerész-üzlet egyik köpcös segédje. – Ide rendelek egy tűzoltót a kézi fecskendővel, az oda lövelli a víz sugárt, ahova akarja. A papagáj aztán elázott szárnyakkal lezuhan. Istenem, milyen szerencse, hogy tűzoltók vannak. (NB. Ő volt a prixdorfi tűzoltóság parancsnoka).

No, ez jó lesz. Valóságos Kolombusz tojása. Hamar, szaladjon el valaki egy lepedőt szerezni, melyet kiterítve tartanak a fa alatt, hogy a lezuhanó papagáj meg ne sérüljön. Maga a köpcös segéd diadalmas arccal rohant egy kézifecskendő tűzoltóért, amely érdekfeszítő művelet megbámulására még többen sereglettek, úgyhogy a doktornak egyszerűen csak meg kellett keresnie, hogy az óriási tömegben merre vannak Blandiék.

Ott voltak a »Posen« villa szökökútja mellett. A bárónő a lornyettjén át bámulta a szökevény madarat, zafírszínű ernyőjét a napsugarak irányába tartva, Klárrika ellenben búsan horgasztotta le fejét, mintha négylevelű lóherét keresne a szökökút frecegésétől buja fűben.

– Ah, a doktor! – szólt összerázkódva, mint egy felhessent madár.

– Nevezetes! – kiáltott fel a mama. – Ön is a zöld madarat nézi?

Röstellkedve húzta össze a nyakát, mint az olyan ember, akit valamelyes gyarlóságon érnek.

– Úgy van. Engem is elfogott a kíváncsiság, ilyen csődületet látva itten.

– Mit gondol – kérde Klári –, elszáll-e a madár, vagy sikerül lecsalogatni?

Menyus közelebb lépett hozzá s a szokottnál halkabban, lágyabban mondá:

– Mit bánom én ezt, mikor az én kedvenc madaram bizonyosan elszáll holnap. S jelentőségteljes pillantással kíséerte a szavait.

A leány tekintetében diadalmas fény villant meg egy pillanatra – aztán gyorsan kialudt, mint egy elfújt gyertya.

– Minek hagyta nyitva a kalitkáját? Sőt kizárta belőle – jegyzé meg nyugodtan, csendesen.

Látszott, hogy elérte a doktor célzását.

Menyus úr zavarba jött. Erre nem volt mit felelnie.

Nyomasztó csend állott be.

– Jön a tűzoltó. Itt a tűzoltó! – ujjongott a bárónő, ki oly érdeklődéssel nézte a szökevény sorsát, mint egy színdarabban a kifejlődést.

Menyus odahajlott a Klárrika füléhez s ismételte halkán az ő előbbi kérdését.

– Mit gondol, elszáll-e a madár, vagy sikerül visszacsalogatni?

Klárrika gúnyosan felkacagott, mintha unná a dolgot. Érezte, hogy tért nyert.

– Ugyan menjen a paraboláival! – mondá durrásan.

Ravaszk két diplomata viaskodék itt egymással.

– Igen, vagy nem? – suttozta a doktor édeskés hangon.

– Doktor, mi lelte? Nem ismerem magára.

– Nem is a doktor az többé, aki most magával beszél.

– Hát hova lett a doktor?

Katánghy kedélyes bonhomióval felelt, mely eddigi modorától annyira távol állott:

– Ej, ugyan ne is emlegesse nekem azt a csacsi doktort, ki képes volt a betegét hazaküldeni, ámbár a szíve fáj. Ezzel aztán be is végezte a feladatot. A doktor nincs többé!

– Szegény doktor!

– Most csak Katánghy Menyhért van itt, aki igen sajnálja a legszebb leány távozását, s egy alázatos tanácsot ad: »Ne hallgassanak, kérem, a doktorra, maradjanak még néhány napig.«

Félig tréfás hang volt, és mégis ki lehetett belőle érezni a komolyságot. Klárika is hasonlóan felelt.

– Tehát a szíve fáj?

– Nem hiszi?

– Dehogynem. Olyan mulatságos, hogy már azért is elhiszem.

– Mi az, mi? – riadt fel a bárónő. – Mi van maguk közt?

– Képzeld, mama, a doktor kapacitálni akar, hogy maradjunk még egypár napig.

– Talán csak tréfál veled?

– Meglehet, mama.

De már erre meg kellett felelnie a doktornak.

– Való igaz, a maradásra szeretném rábírní méltóságokat.

– Ah! Oh!

A bárónő csodálkozott. Hol a doktort nézte, hol a leányát, és kezdett mindent megérteni. Kivette lilabárszony ridiküljéből a burnótszelencéjét, hogy azalatt, míg szippant, eszébe jusson a követendő eljárás.

– Ej, doktor – mondá némi gúnnyal. – Micsoda meglepő új tanácsokat ad maga nekünk! Hát gondolja, hogy most már nem ártalmas a maradás?

– De igen, ártalmas, nekem.

Ez is csak egy bók volt, nem volt szabad komolyan venni.

A báróné is ehhez irányítá a feleletét, megfenyegetvén a doktort a lekapcsolt ernyőjével.

– Nem is hinné az ember, hogy milyen nagy alamuszi! Hanem meg találja járni, ha a rosszabbik tanácsát fogadjuk meg és maradunk.

– Boldog leszek.

– Ugyan menjen, farizeus! Hiszen felénk se nézett.

– A nagy elfoglaltság, bárónő... de ígérem, hogy megjavulok.

– Nem hiszünk magának – vágott közbe Klárika.

Ily fajta kötekedések közt haladtak a »Márványasszony«-ig, miután a papagáj a vízlövegtől találtatva, nagy rikácsolással átszállt a Posen villa fedelére.

– Tehát maradnak? – mondá az elválásnál még egyszer a doktor. – Ígérjék meg, hogy maradnak.

Lehajolt és a bárónőnek kezét csókolt.

– Majd meglássuk – felelte ez vidám kacajjal.

– Hol vacsorálnak?

– Mint rendesen, az »Arany almá«-nál.

– Én is az asztalukhoz tartok, ha megengedik.

– Örülni fogunk. Tehát a viszontlátásig!

Meghajtotta magát és kezét nyújtott Klárikának, aki kacér hűvösséggel tette az övébe kis tenyerét, miközben a nevelőbeli bakfis félénkségével húzódott anyjához, mintha félne, hogy valami idétlen vakmerőséget mond neki a doktor.

Szegény doktor! Még el sem hangzottak a léptei, midőn megrázkódott a nevelőbeli kis bakfis, mint a mesékben a kis táltos lovacska, s lett belőle egy villámló tekintetű, haragos fúria, aki csípőjére rakva a kezeit, méltatlankodva sziszegi:

– Komisz egy fráter!

A mama lassan lépegetett mellette a puha gyökérszőnyegen. Nagyokat fújva minden lépcsőfoknál, végre a legutolsónál kérdő tekintettel fordult a lányához:

– Hát mi lesz vele?

– Feleségül vesz – mondá diadalmasan.

JÁNOS KIRÁLY

Blandiék ott maradtak. Egy hétig sem tartott a *flört*, és megkérte Klári kezét az orvos. Megkapta. Két hét múlva meglett az esküvő a prixdorfi kis templomban, melynek árnyékos kertjében a franciskánus barátok kártyáztatnak.

Az esküvőre eljött a Katánghy Menyhért két bátyja, a mérnök és az ügyvéd, Blandiék részéről pedig Bodrogszeghy Kristóf, Klára testvérbátyja, aki mint dzsidás-hadnagy Innsbruckban feküdt, és Király János, Blandinének édes testvére – mert Blandiné székely volt származására nézve, s nem ok nélkül hítták fénykorában »szép király-leánynak« – Király Áron dullónak volt a legkisebbik leánya.

Szép, pirosposztag, fehérhajú, apró szemű, élénk öreg úr volt Király János, közönségesen csak »János királynak« neveztek s nagy csalafinta embernek tartották egész Erdélyben.

Ha csakugyan fejedelmi embernek születik, nyilván egész Európát megzavarta volna agyafúrt észjárásával, hálót szövögető elméjének finomságaival, s az emberi tulajdonok– és gyöngeségekre épített filigrán plánumaival, de János király, hála istennek, csak egy székely város, Szentandrás, polgármestere volt.

Hanem ott aztán megállt a maga lábán. Féken tartotta a gyeplőket, mint egy Napóleon. Nem szerették, de félték tőle, imponált nekik. Kegyetlen is volt, zsarnok is volt, de persze csak a maga kis hatáskörében.

Ha a Szentandrásra való tyúkok naplót vezetnének, Heródes helyett írják lapjaira Király János nevét. Mikor a belügyminiszter meghált egyszer a városban (ezt a Kristóf hadnagy beszéli), János kidoboltatta előtte való délután:

»Tudtára adatik, akiket illet, hogy szigorú büntetés mellett a Csapó-utca minden lakosa a kakasait esti nyolc óráig megölje.«

Denique az összes kakasok kiirtattak, hogy őexcellenciáját éjjeli álmában kaskukorékolás meg ne zavarja.

Borzasztó elgondolni, milyen elkeseredés lehetett a tyúkok társadalmában! Még Magdeburg ostrománál is minden asszony kivihetett magának egy férfit. De itt egyetlen kakas se maradt.

Igen, János király egy született király volt, a régi zsarnokok kaptájára! Tessék elképzelni, mi lett volna belőle, ha a polgármesteri polc helyett egy guillotine-ja van, s az egy szál kékatillás hajdú helyett egy hadserege?

De a »ha« – csak ha. A valóság az, hogy ő így is erős és hatalmas volt, mindenféle zsírral megkent kezei messze kiérték a városka határából, s amennyi

darab földet belát egy torony tetejéről nagyító üvegen emberi szem, azon ő regnált valamely ügyes módon; ő vezette, befolyásolta az embereket, akár akartak azok utána menni, akár nem.

Az esküvő előtti reggelen jött PRIXDORFBA és még aznap este elutazott. Csak éppen az esküvőn akart részt venni. Halaszthatatlan dolgai vannak – úgymond – Budapesten.

Nem volt János királyon semmi királyi, csak a hangja volt recsegő, parancsoló még ott is, az idegen földön, és bajusza kunkorodott fel olyanformán, mint egykor a Báthory Istváné.

Blandiné a lányával kiment elébe a vasútra, magukkal vivén a vőlegényt is. Blandiné figyelmeztette:

- Ez fontos ember. Legyen iránta nyájas.
- Miért nevezik János királynak? – kérde Katánghy.
- Megfordítják a nevét, mert nagyon hatalmas ember odahaza.

Mindjárt ott a pályaudvaron bemutatták neki hősünket.

Kordiólisán ölelte át, megpogtatván a derekát.

- Úgy? Kend az az Alvinczy? No, az derék.

Végignézte tetőtől talpig, s mintha meg volna vele elégedve, vidám nevetéssel ütött a hátára egyet.

– No, öcsém agyagos, azt mondom én neked, hogy boldog ember vagy, szép feleségre teszel szert, de ha te akarsz neki parancsolni, jól felkösd ám a – nyakkendődet.

Azzal felültek a két odarendelt kocsira, az öregek, a két testvér az egyikbe, a jegyes párok a másikba.

Éppen csak annyi idejük volt azután, hogy felöltözzenek az esküvőre, mely pont fél egyre volt. A nászpár úti ruhát viselt, ámbár nem szándékoztak elutazni, inkább azt óhajtották kifejezni a ruhájokkal, hogy voltaképpen úton esküsznek, egyik sincs otthon, az öregúr mindamellettt felölté díszmagyarját, ha már elhozta; a kócsagtollas kalpag és a rezes fringia nagy hatást tett a bámész külföldi csöcselék előtt. (Füüdővendég már igen gyéren volt PRIXDORFban.)

- A perzsa sah! – suttozták. (Valóban hasonlított hozzá valamennyire.)

A bizalmas diner után, mely az esküvőt követte az »Arany alma« egyik külön szobájában, az összes rokonok elutaztak, maga Blandiné asszony is – ott hagyva leányát a férjénél. Éppen a rendes esküvői program – de megfordítva. Ott az új házások hagyják faképnél a mulató násznépet, utazván Velencébe vagy isten tudja hova, emitt pedig a násznép kotródik el, hogy ne legyen alkalmatlan.

Érzékeny jelenetek folytak, sok sírás-rívás, gyanús suttozások, amint szokott lenni olyankor: az egyik Katánghy-gyerek, az ügyvéd, félrehitta Menyus öccsét a különszoba fülkéjébe.

– Van-e? – kérde jelentőségteljes szempislogatással, a három összedörzsölt ujjával a bankóolvasás műveletét mímelve.

- Azt gondolom, lesz – felelte Menyhért úr ragyogó arccal.

– Mert ránk férne a segítség – mondá halkan az ügyvéd, öccse kezét szorongatva. – Te mindig jó testvér voltál, Menyus!

Talán éppen ugyanezen percben ugyanezt szerette volna szépszerével kivenni Kristóf hadnagy Blandinéból. A mama mérgesen ütött a szájára.

– Csitt, te varjú...

Később azonban úgy rémlett, mintha ilyesvalamit súgna neki:

– Semmit se tudok, de a klientélája óriási!

Lassankint elfogytak. Blandiné a fél hat órai vonattal utazott el Klagenfurt felé a dzsidás-hadnaggal; mikor a lányát utolszor megölelte a kocsinál, elájult, úgy kellett felocsolni. A Katángy-testvérek a Salzkammergutba tettek előbb egy kirándulást, onnan indulandók hazafelé kedden.

János király maradt legutoljára; az ő vasútja hét órakor indult. Addig ott iddógáltak kettesben a felbokkrétázott nász-asztalnál, s beszélgettek mindenféléről. János királynak igen megtetszett az új rokon.

– Tudsz-e beszélni? – kérde egyszerre váratlanul.

– Hogyne tudnék? – felelte Menyhért s elmondta a Varga Mihály történetét az egyetemről. – Éppen csak arra van talentumom, kedves bátyám!

– No, hát akkor olyan domíniumot adok én neked, hogy holtod napjáig benne ülhetsz.

Hét óra felé kikísérték a vasútra. Általában úgy bánt vele Menyus, mint valami hímes tojással. A vasútnál kivett a zsebéből egy Szűz Máriás aranyat és odatette nagy prosopopeával a Klárika markába.

– Itt van, te kis macska! Ne mondd, hogy nem adtam semmit.

A János király igen eredeti volt, ravasz, apró szemei mindég mosolyogtak, kurt nyaka pedig egyre mozgott ide-oda, valamint a kezével is folytonosan hadonászott, mintha pofon akarna valakit ütni.

– Ami pedig téged illet – mondá Menyushoz fordulva –, mondtam, amit mondtam, egy domíniumot kapsz tőlem.

Menyus csak mosolygott és hajtogatta magát, egészen el volt érzékenyülve. Teringette, egy domínium! Valóban egy igazi domíniumot gondol-e?

Másodikat csengettek.

– Gyere ide, kis macskám, hadd cuppantsak még egy csókot. Így, ni. De jó! (Eközben csintalanul vágott a szemével Menyus felé.) Kóstoltad-e már, hékás? Hogy nem még? Ej, ej! No, de most már hadd üljek föl erre a gőzagárra, aki hazavisz. Isten áldjon meg, gyerekek! Amit ígértem, meglesz. Itt a kezem, nem disznóláb!

Menyus hálásan szorongatta meg, sőt még le is akart hajolni, hogy megcsókolja, de ebben a pillanatban atyafiságos bonhomiával pofon cserdítette János király:

– Eredj, bolond! Az öregapám se volt püspök!

Azzal felhágott fürgén, ruganyosan a vagonba és a kinyitott ablakon át rájok szólt:

– Hol fogtok a télen lakni?

Zavarodottan néztek egymásra a házastársak, mintha kölcsönösen kérdenék, hol is fogunk mi lakni.

Istenem, olyan gyorsan ment minden, hogy erre bizony nem is gondoltak.

– Budapesten – felelte némi szünet után a félnapos férj.

– Majd meglátogatlak benneteket és akkor bővebben megbeszéljük a jövődöt. Egyet azonban most is tanácsolhatok (s közelebb intette a fiatalokat, hogy az utasok ne hallják). Ezt a mai esküvőt ne tétessétek ki az újságba!

– Miért, bácsika?

– Miért? Miért? Mit tudod te azt, kis mokus. Az én eszem nagyon is előre jár. De nincs szükség valamit elfecsegni, ami úgylis megtörtént. Ha a macska tejfelt akar lopni, nem dugja be a lábát dióhéjakba, hogy kopogjanak. Fogadjatok szót öreg bátyátoknak, punktum.

A gőzagár fűttenetett s vitte János királyt az országa felé – a fiatal pár pedig belekezdett a mézes órákba. Isten látja lelkemet, hogy nem nevezhetem heteknek.

Már mindjárt másnap beleesett a mézbe egy icipici kenyérmorzsa. Pedig a méznek éppen a kenyér a ginyónja. Egy morzsától megsavanyodik egy egész kád. Egy egész kád méz pedig nem is volt; – lehetett talán egy kis bögrével.

Természetesen a tegnapi nap élményeiről beszélgettek bizalmas tete-í-tete-ben, mint távoli dolgokról, amikért nem kell az újdonsült menyecskének a szép szemeit irulva-pirulva lesütnie (mint talán a közelebbiekért).

– Ugyebár az öreg János bácsinak valami gyára van? – kérde Menyhért.

– Dehogy. Polgármester Szentendrason.

– Tudom, de azonkívül.

– Nincsen annak semmiféle gyára.

– Pedig, ha jól emlékszem, a mama ilyesmit mondott.

– Ah, de nagy bolond maga! – kacagott fel Klárka édesdeden. – A mama azal szokott tréfálni, hogy János bácsi gyártja azon a vidéken a képviselőket.

Menyus homlokára alig észrevehető ránc ült ki. Ah, úgy, azért mondta hát Blandiné, hogy húszezer forintosak a gyártmányai. Persze, persze!

De mégis bosszantotta ez a dolog.

– Eszerint az öregúr afféle főkortes?

– Az – mondá az asszonyka egyszerűen.

– S a domínium, amit nekem ígért, egy kerület?

– Természetesen. Hát mit gondoltál?

– Tudja az Isten! – mondá Menyhért úr lehangoltan. – De mindenesetre valami egyben járt az eszem. Én őt gazdag embernek hittem. Magam sem tudom, miért.

– Pedig szegény, de az tény, hogy egy kerületbe idővel jól bele tud segíteni, ha akar, mert a legravaszabb kortes az országban.

Menyus szeme megcsillant a kerület szóra. Vére megbizsergett. Az a gonosz szenvedélyekre hajló dzsentrí-vér. Megbizsergett, mint a farkas vére a birkaszagra. De aztán lehorgasztotta a fejét lankadtan:

– Nem olyan pályám van – sóhajtott fel. – Messze estem én az ilyen álmoktól.

– Idővel! Ki tudja?

– Bárcsak egyébre volna pénzem. (Menyus apródonkint akarta előkészíteni nejét a szegénységére.)

Az asszonyka édes mosolygással biztatta:

– Ej, ha nincsen, ad az Isten.

– Mikor? – kérde Menyus nyugtalanul.

Klárka a vállát vonogatta.

– Hát én tudom? Hát én bánom? Én önzetlenül mentem hozzád.

– Meg vagyok győződve – szolt Menyus és átkarolta a nyakát.

Klári összehúzta keblén a fogyatékos pongyoláját és ráütött a kezére.

– Vegye el innen a kezét, uracskám, hallja. Vagy lejjebb, vagy följebb. Aztán ne beszéljen arról a csúf pénzről.

– Persze – szolt a férjura nevetve –, de lássa, szívecském, a pénz a nervus rerum gerendarum: a hadviselési eszköz.

– Menjen! Csak nem akar maga hadat viselni ellenem.

– Nem, nem, kis bohó. De a szerelemhez is kell. Ohó, kedves feleség, a pénzt nem lehet kizárni sehonnan. A pénz a király manapság. Őfelségére minduntalan szükségünk van. Őfelsége parancsol mindenben. Most például a téltre le akarunk telepedni valahol, mert itt nem maradhatunk télen át, ennélfogva őfelségétől kell megkérdeznünk: Sire! Hova parancsolja, hogy menjünk, és meddig parancsolja, hogy terjeszkedjünk?

Klárka olyan gyermekes képet vágott, mint egy kisleányka, akinek valami ismeretlen országról mesél a papája.

– Igaz, igaz – bólingatott a fejecskéjével komolyan.

– No, hát akkor üljön ide a térdemre. Így ni. És most vegye fel egy okos háziasszony allűrjeit, aztán tanácskozzunk.

– Egy okos háziasszony nem ül a férje térdein – ellenveté Klárka dacosan.

– Hanem?

– A férje ül az ő térdeinél.

– No, jó, hát én is úgy ülök majd. Hol van a kis zsámolyszék? De most már tárgyaljunk.

– Nem bánom. Kezdje meg.

– Nem. Maga kezdje!

– Én nem kezdem.

– Hát nem bánom, kezdem én – mondá a doktor. – Az erősebb enged, de hozzáteszem, hogy csak ha akar. Ebből ne legyen, asszonyom, precedens.

– Mi az a precedens?

– Azt majd máskor magyarázom meg, most egyelőre nem engedem magam a szőnyegen levő tárgytól eltérítetni. Tehát, hol is kezdjem csak, mit is akartam mondani?

– Nem akart közbe egy csókot kérni?

– De bizony.

Csókok következtek, meg csókok. Hiába erősködött, hogy nem hagyja magát eltéríteni a tárgytól.

– Nehéz így konferenciázni! – nevetett föl végre. (Bolond ember volt – hisz ellenkezőleg, csak így öröm konferenciázni.)

Közben Varga Mihály jelentett be egy beteget, egy pilseni szabót, aki búcsúzni jött, elhozván a maga szerény levélborítékját, mely két tízforintossal volt megbérelve. Addig az asszonyka elrebbent a másik szobába.

»Az utolsó betegem – dörmögte magában Menyus, mikor a szabó távozott. – Most már akár itt is hagyhatnánk Prixdorfot.«

Mindez még inkább sarkallta, hogy Klárikával tisztába jöjjön. Lázás türelmetlenség fogta el, égett a föld a talpa alatt, és valami eltalálhatlan nyugtalanság szorította össze a szívét – a legritkább jelenség a nászúj utáni délelőtt, mikor boldognak kellene lennie.

Bekiáltott a hálószobába:

– Klárka, kijöhetsz!

– Felöltözöm előbb.

– Majd azután. Beszéljünk még egy kicsit.

– Elment a beteged?

– Elbúcsúzott.

– Fizetett?

– Igen.

– Sokat?

– Keveset.

– Nektek minden kevés, csúf doktorok! Pedig az egész tudományotok abból áll: »Nyújtsa ki a nyelvét, kisasszony.« Igaz?

– Igaz, hogy nagy csacsi vagy. De most már csakugyan tanácskozzunk.

– Mit? Egy csacsival akar maga tanácskozni?

– Klárka, megharagszom, ha nem figyelsz.

– Hát figyelek.

– Nos, hát mondd meg, mekkora szállást vegyünk föl Pesten a télre? Hány szobát gondolsz, s miképpen kívánod berendezni?

– Oh, édes istenem, én egy kunyhóval is megelégszem, egy asztal, két szék legyen benne.

– Hát még? Semmit se felejtettél el?

– Hát természetesen így is. Mit nevetsz? Szép is az!

– Azt nevetem, hogy minden asszony így beszél az esküvő után való nap.

– Oh, kérlek, nekem igazán semmi igényem nincs. Hiszen olyan szerény körülmények közt vagyok nevelve. (Klárka is lassankint akarta a férjét előkészíteni a való tényekre.)

Menyust láthatólag megsúrta ez a megjegyzés.

– Köszönöm szépen az olyan szerény körülményeket! Mit ért maga az alatt? – kérdé pajkos gúnnyal. – Szakácsot és portást?

Klárka csodálkozva emelte rá a tekintetét.

– Portást és szakácsot? Miről beszél?

– Hát nem tart a mama otthon szakácsot?

– Persze hogy nem. Honnan telne szegénynek? Ki mondta azt magának?

Menyusban elhűlt a vér.

– A bárónő, a mama – dadogta. – Hát nem emlékszik?

– A mama mondott volna ilyet?

– Igen, mikor az ételeket szídták egy ízben, azt mondta szórul-szóra: eszteni-dőre, ha ide jövök, szeretnék magammal szakácsot hozni.

Klárka úgy kacagott, de úgy kacagott, hogy a könnyei is kibuggyantak.

– Oh, az az én bolond mamám! Persze hogy szeretne szakácsot hozni. Ki ne szeretne vajon? De hogy lehet így félreérteni egy ártatlan óhajtást? Oh, az az én bolond mamám, hahaha!

Menyus azonban nem találta olyan nevetősnek ezt a dolgot.

– Klára, a teljes valót akarom tudni – kiáltott fel izgatottan.

– Mi tekintetben, uracskám? – felelte ez még mindig enyelgő hangon.

– Mennyire rúg a hozományod? Végre is tudnom kell.

– Az én hozományom? – mondta közömbösen, vontatottan. – Egyáltalában nincs hozományom.

Katánghy elsápadt.

– Hisz anyád gazdag asszony – dadogta zavarral. – Vagy nem?

– Anyám a férje utáni nyugdíjából él. S az igen csekély.

– Lehetetlen... lehetetlen.

Dúlt arccal, tanácstalanul járt fel s alá a szobában, orrcimpái mozogtak, szemeit véres erek futották be, látszott, hogy le akarja magát győzni. A nevelt ember küzd az állattal.

Egyszerre megállt neje előtt s rekedt hangon kérte számon:

– Miért adtatok hát akkor nekem száz Napoleon d'ort?

Klárka elvörösödött, mint a rák, aztán odalépett hozzá s kezét a karjára tette, szelíden csillapítva.

– Megmaradt atyai örökségem volt. Majdnem az egész. Neked adtam, mert... mert...

– Mert be akartál csapni.

– Mert szerettelek.

Menyus eltaszította magától és kirohant. Az ajtónál megfordult, egész testében reszketve az indulattól:

– Svindlerek kezébe kerültem!

*

Így telt el az első délelőtt. »Elkergetem, még ma elkergetem« – hajtogatta ott künn, lihegve a bosszúvágytól. De amint egy kissé megmarta izzó fejét a friss levegő, higgadtan kezdte megítélni, hogy az elkergetésből botrány lenne, kinevetné az egész világ, mint akit olyan ügyesen vittek lépre a Napóleonokkal. Egy hosszú séta a tremoli erdőcske felé, mialatt szembejövő ismerősök mind gratuláltak neki a tegnapi nagy szerencséjéhez (képzelhetni, milyen megerőltetésébe került mosolyogni), meghozta neki a helyes tanácsot: lenyelni a keserű labdacstot, amit a gonosz sors preskribált. Okos tolvaj nem megy a rendőrségre, ha meglop-ták, mialatt ő a más zsebében kotorász. Sajnos, hogy az egész meglopás és kotorászás csak akademiáé értendő. Mert mit lopott tőle Klárka? Fájdalom, semmit. (Szegény, ő is rosszul járt.) És ő viszont milyen zsebben kotorászott? Ne is beszéljünk róla.

Valamelyik orvosi könyvében volt egy kép, ahol a beteg és a betegség mint két különvált személy fekszik egymás mellett az ágyban. Az orvos egy nagy bunkóval veri a betegséget, de az ütések az embert is érik. Elég elmés jellemzése a mai gyógyítási rendszernek.

De ha ezen a téren megjárja is – egyéb szituációban nem célirányos olyan valakit ütni, aki által magunk is gyengülünk. Klárit tehát nem szabad pellengérré állítani; ami megtörtént, isten rendelése, az ő szent akarata volt (persze, az Istent kápráztatta el a száz Napóleon), bele kell nyugodni.

Szóval, az lett a séta vége, hogy Menyus, mikor a gyomra megkordult, hazakullogott csöndesen, mint a megszeldült kutya; a könnyelmű emberek hangulata gyorsan változik.

Miután az asszonykát sírva találta, még ő kezdte verni a békés hangokat.

– No, ne sírj hát. – Öltözz fel inkább és menjünk ebédelni.

De Klárika csak sírt, csak sírt, hogy szinte a szíve készült megszakadni.

– Ne légy már olyan érzékeny, kis bolondom. Ne vedd azt olyan nagyon fel.

– Megsértettél – zokogott keservesen –, s tudtomra adtad, hogy nem szeretsz.

– Dehogynem szeretlek. Milyen beszéd az?

– Hogy csak pénzért vettél el. Oh, istenem, istenem!

Menyus melléje ült, megsimogatta a fejét, mint ahogy megsértett gyerekekét szokás.

– Bocsáss meg, Klári. Nagyon el voltam keseredve. A kétségbeesés durvává tett, beösmérem. Eszembe jutott a sivár jövő és nyomorúság, mely reánk vár. Én kényelmes életről ábrándoztam teveled, s íme, előttünk áll a szegénység és küzdelem.

– Miért ne lehetnénk boldogok? – mondá szelíden Klári, felnézve könnyes szemeivel az urára. – Hiszen olyan kevés kell két embernek!

– De mikor az a kevés sincs meg.

– Hogyan? Hát a te nagy klientélád, praxisod?

– Nincs énnekem klientélám.

– Hát a tömérdek betegeid?

– Nem volt nekem, fiacskám, egész nyáron mindössze öt; jövedelmem a te honoráriumodon kívül hetven forintra rúgott; összes földi vagyonom négyszáz forint.

Most Klárán volt a sor elsápadni, kifejtőzött karjaiból, felugrott, mint a tigris; nem könny volt többé a szemében, hanem sistersgő mennykő.

– Hisz akkor ön, uram, egy országcsaló!

Menyus cinikus flegmával fonta össze mellén a karjait.

– Összekevertünk, feleség. Úgy kell nekünk. De menjünk most már ebédelni.

NÉMI FÁTYOLOZOTT RÉSZEK

Az első őszi kikirics kinyílt a prixdorfi réteken. Ez a kapuzárás. A fürdő elveszti csodaerejét, az utolsó beteg is hazamegy.

A hoteleket, boltokat bezárják, a kútleányok beállanak tavaszig szolgálóknak a közeli városokban, a fák lehajigálják a leveleiket – minden az elmúlásba megy át.

Ha valamely kései vendég erőszakkal még ott maradna, azzal kiegyezik a doktor: »Ne háborgassuk egymást, – ne fizesse, csak a felét a honoráriumnak és hagyjon engem elmenni, én is hagyom meggyógyulni«.

Katánghynak egyezkedni sem kellett, szabadon mehetett téli szállásra. De hogyan menjenek?

Eleinte Budapestet gondolták, de csekély pénzök nem engedte. Egy Vas megyei városkát választottak, ahol némi téli keresetre lehet kilátás, kivált, ha a helyi lap nagy betűkkel hozza: »Dr. Katánghy Menyhért, híres prixdorfi orvos, városunkban telepedett le, lakik a Templom utcán, átellenben özvegy Sirjai Ferencné „A kis pityerhez” címzett kocsmájával.«

S tényleg akadt mindjárt kezdetben egy betege, mégpedig előkelő úr: Montvich Károly János Mária herceg – huszárhadnagy az ottani ezredben.

Hogy mi baja lehetett a pirosposzsgás kinézésű tömzsi hadnagynak, azt a jóisten tudja (hiszen annyi mindenféle belső betegség van), de az bizonyos, hogy néha kétszer is elment napjában a doktorhoz, s ilyenkor ott trécselt vagy a doktorral, vagy a doktornéval órák hosszaiig.

Hogy jó doktor lehetett Katánghy, az onnan világlik ki, hogy a herceg a következő nyáron szabadságot vett és Pxiordfban töltötte azt, hogy tovább is a Katánghy kezelése alatt lehessen.

Hogy pedig Montvich hercege jó páciens volt, az abból következtethető, mert a jövő ősszel, midőn a herceget Nagyváradra helyezték el, Katánghy doktor is Nagyváradon telepedett le télire.

A harmadik télen azonban, miután az ezred átvándorolt Budapestre, végre Katánghyék is felkerültek a fővárosba. Károly János Mária herceg most is mindennap ellátogatott az orvoshoz. Mégis nagyon makacs lehetett a betegsége.

Szombathelyen, Váradon sokat fecsegték erről a kávénénikék, ha rákerült a sor.

– Szép orvosné... hercegi hadnagy... szegény férj, könnyű a diagnózist eltalálni.

De a rossz világ nyelve sohasem volt egy gentleman emberre irányadó. Varga Mihály szerint, aki erre a pontra nézve okvetlenül tudhatna valamit, Katánghy és Katánghyné olyan szép egyetértésben éltek, mint két gerlice.

Azonfelül Katánghy nem is volt most már olyan szegény; a praxisa megindult egy kicsit, úgyhogy élni tudott, csinos lakást tartott, nejét szépen járatta. Azonfelül nem minden hadnagy céda, vannak becsületes jámbor hadnagyk is. Azonfelül nem minden asszony... azaz, hogy ezt már nem merem állítani.

Hanem azt merem állítani, hogy ha volt is valami bibi, Menyhért nem tudott arról. Minden dolognak van határa, még a leleplezésnek is. Menyhéltre, az igaz, haragszunk, mert svihák és stréber, de csakis eddig van. Menyhért máskülönb gentleman. A herceghez ragaszkodott, talán mert imponált neki a herceg barátsága, és mert a pozícióját is emelte, esetleg előkelő klienseket hozhatott, – de többet föltételezni sem szabad.

Úgy télen át, kivált a későbbi években, ha János király a fővárosba jött, többnyire meglátogatta Katánghyékat, rendesen megbiztatván Menyhértet:

– Ha addig élek is, kinézek neked jövőre egy kerületet. Ne félj semmit.

Egy farsang alkalmával vidám arccal toppant be:

– Meglesz a kerület öcsém, sőt már meg is van; kigondoltam.

Katánghy hitetlenül rázta a fejét. Lehet is kerületet *kigondolni*?

– Hogy hívják? – kérdé inkább udvariasságból, mint kíváncsian.

– Borontó.

– Hol van az?

– Abban a megyében, ahol Szentandrás városa.

– Pénz kellene ahhoz, kedves bátyám.

– Dehogyan kell, egy fia se kell.

– Olyan nagy befolyása van ott?

– Nincs nekem annyi se, mint a körmöm feketéje.

– Hát mivel leszek meg akkor?

János úr fölénytel petyegtette az ujjait.

– Praktikával.

– Nincsenek már csodák, János bácsi.

– Vagy igen – szólt ő meggyőződéssel.

Ez akkor annyiban maradt, de amint a választások közelegtek, János király is többször jött az utolsó télen Pestre s egyre nógatta Katánghyt, hogy már ideje volna akcióba lépni a borontói kerületre nézve.

Menyus föl se vette, úgysis hiábavaló, kár arra egy lépést vesztegetni, ami lehetetlen, az lehetetlen, de az asszony akarta, s amit az asszony akart, annak körülbelül meg kellett történnie.

– Majd meglátod, Klári, hogy csak nevetségessé teszem magamat.

– Próba szerencse! Egy szót se többet, föl kell lépned. Képviselőné akarok lenni.

Menyus még vergődött egy darabig mindenféle kifogásokkal. Könnyű mondaní, hogy lépjek fel, de *hogyan lépjek?* Melyik lábammal? Mit kell tennem? Hol kell kezdeni?

De semmit se használtak a kifogások, János király kifundálta neki egy családi vacsora alkalmával az egész plánumot.

– Egyszerűen beíratod magad a szabadelvű klubba, aztán elkéred a végrehajtó bizottságtól a borontói kerületet, illetőleg jó eleve bejelentetted a miniszterelnöknek, hogy ott óhajtasz föllépni.

– Hátha nem adják ide?

– A kerületet? Dehogynem. Megörülnek neki. Podmaniczky a nyakadba borul: »Édes barátom, csak menjen, menjen.« Mert az nehéz kerület, amelyikben most is egy ellenzéki ember ül. A nehéz kerületeket pedig olyan közömbösen osztogatják a pártban, mintha egy-egy csillagot kérne el a mennyboltról tőlük az ember, azt mondják: »Jól van, legyen a tied«. Ijesztgetni fognak, sőt a szemedbe is nevetnek, de te rájuk se hederíts, mindig csak azt mondd: »Nekem az a kerület kell, a macska fél, de nem én; ott fogok föllépni.«

– Ki ott a főispán?
– Báró Belendy Péter, derék ember.
– Iskolatársam volt Kassán, ösmerem.
– Annál jobb – felelte János király.
– Annál rosszabb – felelte Katánghy –, mert ő is ösmer engem.
– Mindegy. Amit mondtam, mondtam, úgy kell eljárnod.
– Hiszen ha csak egy csöpp valószínűséget látnék benne! – sóhajtott fel Katánghy, azonban mégis engedelmeskedett (maradhatott volna-e meg nyugton a feleségétől?), belépett a szabadelvű klubba s egy nap bejelentette az illetékes személyeknek, hogy Borontón akar föllépni a közelgő választásokon.

Mire február végén megint előjött János király, már akkorra rendben volt a dolog ide való része. A szabadelvű korifeusok vállat vontak rá: »Jól van, legyen az öné a kerület, de most aztán lásson hozzá, hogy ott gyökeret verjen.«

János király meg volt elégedve az eredménnyel.

– Hát a levél megvan-e a főispánhoz?
– Az itt van a zsebemben.
– Igen helyes. Most már lássunk a dolog vastagabb végéhez. Jól ide figyelj, Menyhért öcsém. Te meg ne szólj minduntalan közbe, Klára!

– Figyelek, János bácsi.

– Március 12-én lesz Gergely napja, írd fel magadnak a dátumot. Ekkor Borontón nagy névnap van a vármegye nábobja, Fekete Gergely uramnál. Ott lesz a választókerület minden számbavehető embere, érted-e jól?

– Hogyne érteném!

– Te már 11-én megérkezel Szentandrásra, de nem hozzám szállsz, hanem a vendéglőbe.

– Igenis.

– Jelentkezel a főispánnál, átadod neki a levelet, az ki fog nevetni, hogy te Borontón akarsz föllépni, de te megmaradsz makacsul a szándékodnál és csak azt kívánod tőle, hogy vigyen el másnap a borontói névnapra. Jól van, a főispán elvisz a névnapra. Ott leszel, eszel, iszol, de a szándékodról se szóval, se viselkedéssel semmit el nem árulsz. Ha fecsegni kell, majd ott leszek én, bízz mindent énram.

– Ön ott lesz?

– Természetesen, de neked nem szabad engem ösmerned. Ha szóba hoznak is előtted, beszélj felőlem fumigative.

– Oh, azt a világeért se teszem.

János király fölfortyant, ravasz szemei háromféle színt játszottak.

– Csak tedd azt – mondá fensőséggel –, amit én megállapítok, mert annak úgy kell történni. A plánum jó, de be kell tartani minden nüanszát és akkor nyugodt lehetsz; mert jegyezd meg magadnak, hogy ha egyszer a macska beledugja a fejét a köcsögbe, akkor fel is nyalja a benne levő tejfölt.

*

Minden úgy történt, amint kitervezték. Március 10-én Katánghyné beküldte a keleti gyöngysorát a nagy zálogházba, és az érte kapott másfélszáz forintot

Menyus markába nyomta útiköltségnek. Az átellenben lakó Singer Jakab szabóüzletéből kibéreltek egy bundát (minden napra egy forint bér), s ezzel Menyus összecsókolván nejét és apró porontyait, mert már volt neki vagy három, megindult a délutáni vonattal Csaba népének országába. Március 11-én a program szerint szerencsésen odaért Szentandrásra, beszállt a »Turul madár«-hoz címzett vendéglőbe, átöltözött, és megkereste a megyeházán a főispánt.

De iszen nagy eszű ember János király. Tudott az előre mindent – ösmerte az a főispán veséjét is.

Őméltósága nagyon megörült, mikor megösmerte régi diáktársát, Katánghy Menyust, de mikor a végrehajtó-bizottság levelét elolvasta, amelyben meg volt ékesen írva, hogy a borontói kerületben tisztelt elvtársunk fog föllépni, csodálkozással förmedt rá:

– Hát megbolondultál?

– Azt még nem tettem.

– Vagy talán aranybányát fedeztél fel valahol?

– Azt még kevésbé cselekedtem.

– Akkor mit akarsz?

– Próbálkozni. És csak azt kérem tőled, méltóságos uram, egyelőre, kegyeskedj engem holnap magaddal vinni a borontói Gergely-napra, ahol meg akarok a választókkal egy kicsit ösmerkedni.

A méltóságos báró vállat vont.

– Hiszen elvinni szívesen elviszlek, de ami a többit illeti, roppant fába vágtd a fejszédet – még ha aranyból van is a fejszéd.

– Bárcsak ezüsből volna.

– A székely, barátom, nem szívesen választ idegent, hacsak nem valami országos nagyság. Azaz, hogy szívesen még akkor se teszi. S kivált a borontói kerület. Ez a legnehezebb. A mostani képviselő ugyan népszerűtlen lett (mert itt három év alatt ráunnának Kossuth Lajosra is), de támad ahelyett tíz, mindenféle árnyalatú. Úgy fognak kiugrálni pár hét múlva, mint a békák a mocsárból. Ami a pártunkat illeti, félfüllel hallom, hogy öreg gróf Tenky Albert akar föllépni... Az pedig olyan dinasztia itt, hogy nyikkanni se lehet ellenében. Hova gondolsz, kedves barátom? Pláne ezzel a sárosi dialektussal.

– Mindegy, ha már itt vagyok, legalább magam győződöm meg a viszonyokról.

– Igen helyes. Hiszen semmi kifogásom, ha eljössz, én csak a véleményemet mondom, próféta nem vagyok. Próbáljuk meg. Végre csodák is történhetnek; az igaz, hogy én még nem láttam. Lesz a nábobnál ösmerősöd?

– Király János.

– A polgármester? No, azzal ne nagyon dicsekedj!

A GÓBÉK NÁBOBJA

Másnap uzsonna táján befogatott a főispán. Megindultak a hasig érő hóban Borontóra.

Három-négy falun kellett keresztülmenniök. Szegényes házikók a székeleyké, de tiszták, a kopjás kis kapu a vendéget üdvözlő feliratokkal ott van mindeniknél, tulipánokkal kifestve, a házak zsúppal vannak fedve, kémény nincs rajtuk, a vendéghívó füst ott jön ki a fedelen, ahol neki tetszik.

Kemény, csikorgó hideg volt, a Nemere is fújdogált derekasan, utasainknak csak a veres orra látszott ki a bundákból, meg a zúzmarás bajuszból valami. Unalmas, kellemetlen út volt, beszélni se igen lehetett, csak éppen a legszükségesebbekre szorítkoztak.

– Félek, Tenky gróf is ott lesz – jegyezte meg útközben a főispán.

Katánghynak annyi sok mindenféléttől kellett volna félnie, hogy már semmitől se félt.

– Messze van még Borontó? – kérdé.

– A dombon túl.

Megint elhallgattak, csak a kapaszkodót elhagyva, szólalt meg újra a főispán:

– Ugyan, instállak, mi is vagy te voltaképpen, – hogy be tudjalak mutatni.

– Orvos vagyok.

– Hm, az is egy nagy baj.

– Miért?

– Orvosból a székeley nem csinál képviselőt. Kicsire nézi a doktort.

– Hát akkor ne mondj doktornak.

– Minek mondjalak?

– Írtam valamikor egypár tárcát a »Felvidéki Magyar Közlöny«-be. Írónak fogom magam mondani. Ezt senki se tartja számon. Szeretik az írókat?

A báró vállat vont.

– Na!

Újra fülükre húzták a bundát és mélységesen hallgattak, míg csak meg nem állott a kocsi.

– Itt vagyunk a nábobnál!

Valami tornyos, bástyás, ragyogó várkastélyra gondolt Menyus; csodálkozott nagyon, hogy egy kis kúria udvarán áll meg a négy párolgó ló. Sáros megyében a szegény bocskoros nemesek laknak ilyenekben. Az udvar tele volt csézákkal, hintókkal, fűrhéces szekerekkel és bútorokkal. Almáriumok, ágyak, szekrények, bőrdíványok heverték künn a havon egymás mellé állítva.

– Itt valami költözködés van! – jegyezte meg a doktor.

– Dehogy! Kirakták az összes bútorokat, hogy a vendégek beférhessenek.

– Annyian vannak?

– Majd meglátod! A székeley nábobja nem olyan, mint a világ egyéb krózusai, őt mindenki szereti. De ni, itt is van!

Valóban künn állt hajadonfővel egy nagy brontes ember, de olyan szelíd arcú, mint egy ártatlan gyerek: egy jó öreg fiú benyomását tette az egyszerű alak. Ez hát a nábob, ez a deres fejű úr.

Megrázta a főispán kezét, s ugyanakkor barátságosan mosolygott az idegen felé, mintha az az édesded mosolygás lenne a kérdésés, hogy ki ő.

– Katánghy Menyhért barátom Budapestről – mutatta be röviden a főispán.

– Isten hozott – mondá egyszerűen, s kezeit a Katánghyéba fűzte kordiólisan, elől eresztvén a főispánt, maga vezette be a tornácra nyíló első szobába, mely tele volt szürkeposztós farkas-bundákkal. Egész a gerendáig ért a bundagarmada. Úgy kellett felhajítani kettőjökét a tetejére, mint a búzakévéét szokás az asztagra.

A »bundák szobája« után, melyben a bundák miatt csak egy átjáró maradt a következő ajtóhoz, egy másik nagy szobába léptek, mely tele volt vendéggel, ember ember mellett szorongott, egy almát sem lehetett volna lehajítani, a képzelhető legtarkább társaság. Itt egy elegáns lakkcipős alak szmokingban, mellette egy másik, ócska formájú kopott bekecsben. Volt ott gróf, falusi tanító, jegyző, asztalos, vicispán, kanonok, zsidó árendás. A becsületes góbék, primipilusok, pixidariusok szépen megfértek együtt, örültek egymásnak, diskuráltak, disputáltak és nem tartották szükségesnek egymást lenézni.

Maga a nábob, bár a természeténél fogva lassú és nehézkes, erre az egy napra bizonyos fürgeséget erőszakolt magára, úgy tudott járni-kelni a tolongásban, mint egy vendéglős. Sas-szeme legott észrevette, ha szivar, gyufa vagy más kellett valakinek.

– Ne is vegyétek rossz néven – mondogatta imitt-amott az állva beszélgető csoportoknak –, hogy nem tudtok leülni. Ha a székeket behoznám, be sem férnétek. Hát én pedig inkább benneteket akarok itt, mint a székeket.

Nem volt aranyért se más bútor, csak a kályha. (Ámbár a kályha több mint bútor, az már szinte családtag.) Tetejéről finom birsalmaillat terjengett, barátságosan elvegyülve a dohányfüst fojtó szagával.

A sokaságba elegyedve, imitt-amott bemutatta hősünket részint a házigazda, részint a főispán. Amint beljebb-beljebb hatoltak a szobában, egyszerre csak kibukkant Menyus előtt Király János uram is. Karjait összefonva állt egy szögletben.

Menyus első mozdulatával hozzá akart rohanni, már száján is volt az atyafiságos felkiáltás: »Hollá, jó napot, János bácsi«, de egy tiltakozó, mogorva szemintés észhez térítette a magáról megfélemezett kerület-vadászt. János király homloka hirtelen tele lett ráncokkal, s szúrós szeme végtelen hidegséget fejezet ki, mintha kiáltana feléje: »Ne közelíts hozzám!«

Jó szerencse, e kritikus pillanatban egyszerre galléron fogta a főispán: »Gyere, nézzük meg a harmadik szobát is«.

A harmadik és egyszersmind utolsó szobában öt-hat asztalnál ferblit játszottak. Összezsúfolva ültek a játékosok és gibicek, ott is alig lehetett mozdulni. A főispán mégis befurakodott a szoba belső részeibe s valamit beszélgetett a játé-

kosokkal a legutolsó asztalnál, aztán megint végig viaskodta magát visszafelé Katánghyig.

– Akarsz-e ferblizni?

– Nem éppen.

– De hát akkor mit csinálsz itt egész éjjel?

– Hát megvacsorálunk, aztán lefekszem.

– Lefekszel? Hol? (Nagy szemeket meresztett Katánghyra.) Hiszen láttad, hogy az ágyak odakünt vannak az udvaron.

– Hát a többiek se fekszenek le? – kérdé, kétkedőleg pillantva végig néhány aggastyánon.

– Egész főispánságom alatt elő nem fordult efféle lefekvés névnapon.

– Teringettét, hát nincsen a házban több szoba? Valami alvókamra?

– Télen nincs, de ha nyár volna, a szénapadláson lehetne aludni.

– No, a nábobtoknál nincs valami nagy komfort. Kezdem apródonkint nem érteni, miben áll voltaképpen a nábobsága?

A főispán apprehenzívus képet vágott.

– A székely ember nem biggyeszi ki léha cifraságokban, amiye van, egyszerűen lakik és él, még ha gazdag is.

– Hát csakugyan olyan gazdag? És miben van a vagyona?

– A földjeiben; mind prima földek.

– Sok földje van?

Öméltósága elgondolkozott, mintha elméjében össze akarná szedegetni a réteket, erdőket és szántóföldeket.

– Van annak talán kétszáz holdja is.

– Csak?

– Ne beszélj olyan hangosan és jegyezd meg magadnak, hogy a nagyságot mindig az arányok teszik. Ha csak három cipónyi eleség volna az egész világon, egy cipó birtokában gazdagabb lennél Rotschildnál.

– Biz az igaz lehet.

– Akkor nyugodj bele és gyere ferblizni. Még csak hat óra, s a vacsora éjfél táján lesz. Az időt el kell ölni. Már szorítottam is magunknak két helyet a legvégső asztalnál.

– Kik játszanak ott?

Rendre elmondta a játékosokat: nagy történelmi nevet viseltek valamennyien. Három gróf volt, Katánghy összerezzen, mikor Tenky Albertet mondta. Ez hát a vetélytársa! Nyúlánk, dolyfős tartású arisztokrata. A negyedik partner csak nemes volt, de fejedelmi ivadék.

Katánghy ijedten hőkölt vissza. Hogy üljön ő le ezekkel a mágnásokkal! Mindössze néhány tízes bankó volt a zsebében.

– Nem, nem – dadogta röstelkedve.

– Meg kell lenni. Hogy akarsz ismerkedni másképp az emberekkel? A biblia valami olyanfélét mond: sírókkal sírni, nevetőkkel nevetni, ferblizőkkel ferblizni. Gyere, ha mondom.

Megfogta a gallérját s vitte. Menyus homlokán zavarában a verejték gyöngyözött. Elképzelte, hogy mi lesz vele, ha minden pénzét elveszti és nem tud majd fizetni. A szegyen öli meg. Legalább a revolverét hozta volna el. Őszintén be akarta vallani pénzbeli állapotját, de mire szóhoz jutott, addigra azon vette magát észre, hogy már ott ül a széken két mágnás közt, már a kártya is ki van osztva.

– Megadod a vizit?

Megnézte a kártyáját: két piros volt, az alsó a felsővel.

– Megadom – mondá síri hangon. – Mennyi?

– Egy picula, többnek nem szabad lenni.

Hősünk föllélegzett – de még mindig félve tekintett a többiekre, mit tesznek ők a »zsinór«-ba. Mert ki tudja, mi Erdélyben a picula? Hisz ők kupának nevezik a kancsót, méltóságosnak a nemest, nagyságosnak a mágnást, az ördög igazodik itt el. Hátha a tíz forintos bankót címezik piculának?

De félelme alaptalan volt: a »zsinórban« valóságos Lónyay-hatosok csillogtak nyájas, ismerős fényben. Menyus valami hálafélét érzett most ama derék régi erdélyi fejedelmek iránt, akik szűken adományozták az uradalmakat a székely főuraknak, sőt el is szedegették néhanapján.

A ferbli a ragadozó állatok közé tartozik; gyorsan eszi a pénzt és az időt. A fali óra kakukkja minduntalan előjött kiáltani, hogy egy órával megint közelebb vannak a követválasztások.

Éjfél felé bejött a háziúr, stentori hangon kihirdetni:

– Az asztalokra és székekre szükség van, urak.

Abbahagyták a játékot, besöpörték a pénzt (valami keveset Katángthy úr is nyert), mire aztán néhány perc alatt összetolták az asztalokat a két szobán keresztül, s kezdődött a vacsora. Azok a csodaszép, nyúlánk, szürke szemű székely leányok szakadatlanul hordták fel az ételeket.

A töltött káposztától és a ropogósra sült malactól kezdve, aki még holtan is illedelmesen tartott a szájában egy sült almát, a kürtöskalácsig és a levelen-sültig ott volt a székely konyha minden pompája, dicsősége. Némely hatalmas illatú étel után be-beszölongatták a szakácsnét, nemes János Péterné asszonyomat, aki be is jött pironkodva mindannyiszor (mint a színpadokra a nagy szereplők), és felhajtott egy-egy pohár bort, mellyel a hálás góbék megkínálták, miközben a száját törülgetve eldadogta:

– Jobb is lehetne, instálom.

Azután megindultak a tősztok. A székely keveset beszél a lakomáknál, nyugodt, méltóságteljes és mogorva. Ha beszél, felköszöntőkben beszél, pátozzsal és meglehetősen világosan. Egész disputák támadtak és zajlottak le lassú hömpölygéssel, kacsaringós szónoklatokban.

A vacsora eltartott éjfél után öt óráig. Ekkor a nábob újra így szólt:

– Az asztalokra szükség van.

A vendégek fölláltak, s az asztalokat és székeket visszahelyezték a régi helyükre. Restitutio in integrum.

– Hát már most mi lesz?

A főispán vállat vont, mint egy igazi fatalista.

– Hát mi lenne? Megint leülünk ferblizni.

– De hát aztán?

– Mikor megjön az ideje, megjön velem a fölöstököm. Mit akarsz még tudni?

– Hogy a hazamenetelre mikor gondolsz?

– Oh, az még messze van, barátom. Odáig én nem gondolkozom előre. Hanem annyit mondhatok tájékozással, hogy a névnapok itt közönségesen három napig tartanak.

– Abba én belehalok – sóhajtja a megszeppent Katángy meggyőződéssel.

– A halottakra nem kötelező. Aki hamarabb meghal, az hamarabb megy, mert ide el se férne egy ravatal, hanem az életben maradókra kötelező a három nap; a negyedik a *bundaválogatás*.

– Hát az mi? – pattant fel a doktor hüledezve.

– Ej, csak nem képzeled, hogy mikor negyednap hazaindulsz, akkor a garma-bunda közül, amelyik mind egyforma posztóra, szőrre és szabásra, egyszerre odaböksz a magadéra? Egy egész nap telik el a turkálásban, az ide-oda hánytorgatásban. Hidd meg, nagy multság, igazi élvezet, ha az ember végre post tot discrimina rerum a jószágához jut – föltéve, hogy el nem cserélték és el nem vitték, másikat hagyva helyébe.

– No, az szép lenne... Az enyim haszonbérbe van véve a szabómtól. Minden napra egy forint árenda. Ha elviszi valaki, holtig fizethetem.

A jövő valóban aggasztó volt. Menyhértünk, mint afféle elpuhult városi ember, már most is fáradt volt a rogyásig, azt hitte, összeesik. Kezdte már sajnálni, hogy idejött. Mire való volt ez? Legjobb volna valahogy megszökni innen, csak legalább beszélhetne János bácsival.

De János bácsi, úgy látszik, szándékosan kerülte, valahol messze ült az asztal alján, mint »kún kapitány«. A kún kapitányság egy ad hoc tisztség a székely lakománál. Minden négy-öt vendég közt ül egy kún kapitány, akit a gazda kér fel e tisztségre a kisebb tekintélyűek közül, hogy a mellette ülőket kínálgassa, kiszolgálja, töltögessen nekik. Katángy csodálkozott. Mi az ördög ez? A hatalmas János király szolgálja itt fel a többi. Lehetetlen azt érteni. Az is feltűnt Katángynak a vacsoránál, hogy az öreget, bár mindenkiért emeltek poharat, senki sem köszöntötte fel.

Nem állhatta, hogy az okát ne kérdezze bal szomszédja-, a jóképű Gábor Istvántól, aki szórol szóra ezt felelte:

– Münk nem igen szeretjük itt a megyében. Nyikorgó talyigának senki se mondja: »gyere, hintó!«

– De ott bent a városban – ellenveté Katángy –, úgy hallom, nagy hatalma van.

Gábor Pista megvetőleg vonogatta a vállát.

– Hja, no! A róka is tisztartó a maga lyukában.

Menyust nagyon lehangolta a János király illeten devalválása. Klára bolonddá tette őt ezzel az emberrel is! Bárcsak soha meg se ösmerte volna!

Amint így elmélkedék felőle, a harmadik szobába a partnerekhez vágva át magát a tolongó emberrajban, egyszerre csak honnan nem veszi magát, elsuhan mellette János király és a fülébe súgja:

– Minden a legjobban megy!

Katánghynak még ránézni se volt ideje: eltűnt egyszerre, mint a füst. Minden a legjobban megy! De mi az ördög az a minden? Ej, locsog az öreg ostobaságokat!

Már rá se gondolt a jelöltségére – csak a megszabaduláson törte fejét, midőn az ajtónál elcsípte egy szürke posztós ember s valami protekcióra kérte a kultuszminiszternél.

– Nincs nekem a miniszterre befolyásom.

– Majd lesz – felelte a szürke posztós ember jelentőségteljes hunyorítással, mintha mondaná: »tudok már én mindent«.

Ez egy kicsit szeget ütött Menyus fejébe. Még jobban, hogy kártyázás közben odajött háta mögé az öreg Baló Gáspár, a szabadelvű párt ottani elnöke, megveregette vállait, és valami szépet akarván mondani, amivel megbiztassa, de azért a tapintat határait még most át ne lépje, másik agyarára tolván át nyelvével a szivarját, így szólott szörnyűséges nyugalommal:

– Éppen olyan formájú lapockája van, öcsémuram, mint a megboldogult Lábody Kristófé volt.

(Lábody Kristóf ciklus elején elhalt kedvenc képviselőjük volt, kit ők »székely Deák Ferencnek« nevezének.)

Felcacagott erre a főispán gibice, egy megyei aljegyző:

– Csak tán nem lapocka szerint szemeli ki bátyám a követeket?

Az öreg szigorúan tekintett le a szája-eljárt ifjoncra.

– Vagy hogy igen, hékás! Csirke vagy te ahhoz!

Menyus majd leszédült a székről. Azt hitte, álmodik. Pedig éppen ez űzte el az álmot a szemeiből. ha Majmuna tündér nagy öltésekkel bevarni készült a szemhéjait, az a tapasztalat, hogy reménytelen dolgai jóra kezdenek fordulni, legott kiszedte szemeiből a férceket. Ereiben fiatalon csergedezett a vér, mintha újjászületett volna.

S míg gépiesen osztotta, »gusztálta« a kártyákat, valóságos tűkön ült, szeretett volna szétnézni, mindenkivel beszélni, egyszerre, még jobban meggyőződni a hanglatról.

Lehetetlen! Mégis lehetetlen – tűnődött magában. János király csinálta volna? Hiszen ő itt vékony tekintély. Nem, nem! Ostoba vagyok, képzelődöm, hogy is lehetne igaz?

Pedig igaz volt – János király jól felhasználta a mai estét. Mihelyest megjöttek a főispánék, elpletykázta nagy suttogással azoknak, akikkel jobban barátkozott:

– Úgy nézem, a főispán megint töri a fejét valamiben. Olyan fej az, mint a Griff konyhája Brassóban, – mindég fő ott valami. Vagy azt hiszitek, hiába hozta ide azt a pesti embert?

– Ugyan miért hozta volna?

– Képviselőnek akarja varni a nyakatokba.

A székely urak összenéztek: »Bizony meglehet.«

– Hogy lehet-e? Tudom. Hogy kitől tudom? (De ezt már csak sűgva mondta.) Hát maga Tisza hozta szóba, mikor a minap fent jártam.

A székely urak kezdtek úgy fél szemmel méregetni, fürkésztetni Katánghyt: Csinos, formás ember – mondák némelyek –, ki tudja, mi lakik benne? Szóval, a figyelem rá fordult, amit sem ő, sem a főispán észre nem vehetett.

János király pedig csak egyre folytatta a maga furfangos aknamunkáját.

– Megmondtam azonban Tiszának, hogy abból semmi se lesz. Ha nem fogadott szót, ám lássa. Itt nem lesz követ az ő Katánghyja. De uramfia, nem is nekünk való. Hiszen nem tud ez becsületesen még magyarul sem. Ugyan hallgassák csak, hogyan ejti ki a szavakat!

Bizonyos fenntartással fogadták eleinte e közléseket, de azért terjedtek, mint a futótűz, s János úr az egyik csoporttól a másikig kacszázott, hogy ott is elmondja pöffeszkedő nézetét, imígyen:

– Nem lesz meg, ha mondom, ha egyszer én mondom. Macska legyen, ha engedem.

S ilyenkor hetykén a mellére ütött. Persze hogy rögtön akadtak a kevély megyeiek közt, akiket vérig bosszantott a hencegése.

– Nem engedi? De hátha mégis megválasztjuk.

– No, azt szeretném én látni! – pattant fel az öreg, mint egy mérges pulykakakas.

Erre aztán feljebb emelte a hangját a másik is:

– Ejha! De nagy úr az úr! Hisz önnek ebben a kerületben voksa sincs. Mi jupon akar itt rendelkezni?

János király a halántékáig vörösödött haragjában.

– Azon a jupon, mert én jobban tudom, milyen követ való ide, mint az urak.

– Ohó!

– Otthon parancsoljon, Király úr!

A vidrafalusi Olt Miklós, aki maga száz vokst szokott képviselni, mint széles atyafiségának Nesztora, meglóbázta most a nagy szőrös kezét a Király orra alatt.

– Lassan azzal a kis testtel, Király uram! Itt a szavam, nem disznóhólyag, most már azért is rászavazok az... izére, hogy is hívják csak?

– Katánghy.

– Igenis, Katánghyra.

Oly túlságos hangosan folyt immár a diskurzus, hogy csitítóknak kellett közbe lépni:

– Pszt! Ne okoskodjanak. Ami nem illik, nem illik. Hiszen meghallják a kártyaszobában is.

Kérlelni kezdtek János királyt is. Az nem járja, amit csinál. Ha már nem nézi a vendéget, nézze valamire legalább a házigazdát. Bizony szép lesz, ha fülibe jut, hogy a vendégét hogy szapulják.

De Király János javíthatlan maradt. Verte a mellét, hogy őt nem lehet elnémítani. »Én karakter vagyok– rikácsolta –, ami a szívemen, az a számon.«

Folyton-folyvást dolgozott, agitált Katánghy ellen, míg csak egy hallgatója akadt, s úgy föl-paprikázta maga ellen az embereket, hogy mire megvirradt, mindenki egy véleményen volt, mindenki hangoztatta:

– Megválasztjuk a pesti embert, punktum.

Akadt olyan is, aki dacosan hozzátette:

– Ha kell, eladom még a két lovamat is, voksokat veszek az árán, de megmutatjuk, isten úgy segítjen, János királynak, hogy ez lesz a követünk.

Midőn kilenc óra tájban bejött a háziúr a kártyaszobába a sztereotip kikiáltásával: »kérem az asztalokat«, János király szintén beosont, s elejtván valami hatost a Katánghy háta mögött, amint lehajolt érte, a következő hadijelentést súgta:

– Egyhangú léssen a választásod, fráter!

EGY MEGVESZTEGETETT DINASZTA

A reggeli után újra ferbli következett. Egyéb változatosság nem történt, csak a szivarok fogytak el. Egy lovas embert kellett küldeni a szomszéd faluba, ahol állítólag kaphatók kurta szivarok az örménynél.

Addigi használatra összekereste a gazda öreg pipáit, pipaszárazakat hevenyészett, néhányat kölcsönzött imitt-amott a faluban. Nagy delicia volt ez is, akinek jutott. Még a mágnások se fintorgatták az orrukat, hogy szotyagos a pipaszár.

Az ebédnél, mely uzsonna tájára esett, ismét megindultak a tósztok. A legtekintélyesebb emberek emelkedtek fel, Katánghy Menyhétre ürítve poharukat, olyanforma célzásokat fonva-szöve, hogy: »Ha az Isten úgy akarja, mint münk, ezen mű vendégünket szívünkhöz jobban is megragasztjuk. Valamiképpen a kanyarodó patak messziről jön az ő csergedező vizével, de akármilyen messziről érkezik, sehol sem mondják, amerre elfolyik: „ahol jön ni egy idegen patak”, hanem mindenek így szólanak: „ez a mi patakunk”. Engedje az Úristen ő szent fel-sége, hogy itt a mi megyénk-ből váljék a kis patak nagy folyamává.«

Szépen, szívhez szólón tudtak ők beszélni, van valami bibliai őserő az ő különös észjárásukban, a Libanon cédrusainak illatával és Thibeza mézével.

Az éljenzés- és lelkesedésben látszott János királyon, hogy a méreg eszi, de közbe is kotyogott minduntalan.

– Vagy ki tudja? No, majd meglássuk! – S több effélét.

A szomszédjai úgy tettek, mintha nem is hallanák, de ő nem törődött velök, éles látásával legott kikereste a homogén elemet, Tenky grófot, őt nézte, mintegy őhöz szólt, adresszált a közbeszólásait. Egyszer felkelt az asztal végéről s odatípett a grófhhoz.

– A macska is szereti a tejfölt – mondá fennhangon, a grófhhoz hajolva –, de ha mély köcsögben vagy, mégsem juthat hozzá, mert a feje be nem fér.

A gróf összeráncolta a homlokát, kezdte sokallani a János úr szeretetét, derogált neki ez a közösség.

– Ugyan hagyjon békét – szólt mogorván.

A többiek pedig éppenséggel megbotránkoznak a Király János illetlen viselkedésén.

Kevés híja, hogy rögtön ki nem dobták, jószerencse, maga Katánghy állt fel az izzó hangulatban, és egy igen ügyes tószttban csillapítá le a tornyos hullámokat, hogy szabad országban minden vélemény szabad legyen; – az a legjobb, amelyik szemtől-szembe nyilatkozik.

Tetszett a tósztt. Vidáman csengtek össze a poharak. A főispán odahúzta a székét Menyus mellé:

– Szerencsés ember vagy – mondá –, bizonyosan burokban születél. Megfoghatatlan, hogy mi tetszett meg rajtad annyira!

Katánghy vállat vont, de arca a diadaltól ragyogott.

– Isten tudja.

– Most már azt merem mondani – folytató a főispán –, hogy biztos a mandátumod, ha Tenky föl nem lép. Ő még hideg, mint egy jéghegy, s valami rejtélyes, aggasztó van az arcában, ha a jelöltségedre céloznak.

Tenky valóban hűvös volt a pesti vendéggel szemben, gúnyosan biggyesztette el ajkait a jelöltsége emlegetésénél, s kártyázás közben azon a bizonyos orrhangon beszélt vele, amelyért már nem egyszer törte be a mob a mágnás klubok ablakait.

Katánghy csöndes humorral jegyezte meg:

– Ah, igen! Már nagyon régen volt a francia forradalom.

A grófot egyébiránt János király vette most kezelése alá. A »székely Bismarck« jól tudta, hogy a kevély főurat semmi se fogja annyira maltretírozni, mint az ő pártfogása – megkezdte tehát a propagandát csinálni Tenky jelöltsége érdekében.

Tenkyben forrt a méreg, már éppen ki akart törni, midőn megjelent a gazda:

– Az asztalokra nincs többé szükség!

A ferblisták újra sorakoztak, de Katánghy, aki már nem bírta tovább a bágyadtságot, kiosont előbb a friss levegőre.

Feje szédült, inai roskadoztak, érezte, hogy ott bent a fojtó gőzben és füstben rögtön összeesik a kimerültségtől. Míg a pitvarig elhatolt a bundaszobán keresztül, vakmerő terv fogamzott meg fejében, hogy megszökik; meglehet, mindent kockáztat, de mégis megszökik. Nem gondolt többé semmire a világon, csak egy ágyra. Nem egy képviselőiséget, de egy trónt is odaadna e percben egy kis alvásért.

A pitvarból éppen akkor vitt ki szép sugár leányzó egy dézsa öblögető vizet kiönteni az udvarra.

– Hogy hínak, kis mókus? – kérdé tőle nyájasan.

Első dolga volt a kékvirágos szoknyáját leeresztetni, mely hátul fel volt hajtvva és görcsre összekötve, úgy, hogy az ing látszott egy darabon. Durva volt az ing, de mégis csinos és ingerlő. Csak miután leeresztette a szoknyáját, akkor felelt.

– Zsuzsinak.

Hősünk óvatosan nézett körül, nem hallja-e valaki.

– Megtehetnél nekem, kicsike, egy szívességet.

– Kettőt is, instálom.

– Szavadon foglak, Zsuzsika. Éppen kettőt kérek.

A leány elmosolyodott.

– Bizony már sajnálom, hogy nem hármát mondtam.

S annyi kellem, természetesség volt a mozdulatában, hogy egy kontesznek se lenne kevés.

– Elég a kettő is. De tudsz-e hallgatni?

– Meglehet – nevetett csintalanul –, de eddig nem próbáltam.

– Jaj, szívecském, ha te hallgatni nem tudsz, akkor minden elromlik.

– Ej no – szólt, a fejét fél oldalt hajlítva –, hát olyan romlós portéka?

– Biz az olyan. Egy fuvarost kellene fogadnod titokban, aki megvárjon itt valahol átellenben, mondjuk a templomnál, és elvigyen Brassóba.

Zsuzsika ijedten csapta össze a kezzeit.

– Jézus, Mária, Szent József! Még csak az kellene. Elcsapna urunk a szolgálatból.

– Csak tán nem?

– Vagy igen. Ránk van parancsolva, ha vendég szökését észre vesszük, mindjárt jelentsük az úrnak. Mi lenne, ha magunk szöktetnénk el?

– Nem teszed meg? – faggatta rimánkodó hangon.

– Nem, nem (kezeckéit bűnbánóan összetette). Bizonyisten, nem tehetem, pedig tudom, hogy maga lesz a követünk. (Nagy zavarba esett, kötenyét a szájába vette és harapdálta.) De nekem senkim sincs, nekem semmi sem kell, hanem a Borbála megteszi... én azt gondolom, megteszi.

– Ki az a Borbála?

– Egy cseléd, mint én, de annak szeretője van, hát megteszi. A Borbála nem fél az ördögtől sem, mert annak szeretője van.

– Hol van az a Borbála?

– Mákot tör a konyhában. Nem hallja a mozsárkongást?

– Küldd csak ki!

Míg Menyus Borbálára várt, sorba jártak ki az udvarra a bortól kivörösödött urak, s felmarkolván egy csomó friss havat, megdörzsölték vele a képüket. Székely medicina a bágyadtság ellen.

Ezt jó lesz megtanulni, gondolta Katángy, és ő is úgy tett.

Azalatt kijött Borbála. Gyönyörű fehérchseléd volt, magas termetű, egyenes, mint a szarvas, gödrökkel az arcán, élveteg piros ajkakkal, fekete szemei fénylőtek, villogtak, mint két szentjánosbogár. A nehéz, nagy bunkójú mozsártörőt kezében himbálta könnyedén, mint valami légyecsapót.

– Eszemadta húgom, te, amint látom, buzogánnyal jössz.

– A Zsuzsika küldött, instálom, hogy valamit parancsolni tetszik.

Katángy odább intette a kamra tájékára (a pitvar előtt sokan mászkálnak), aztán előadta a kívánságát, a fuvaros szerzése iránt, meg hogy a bundáját keresse ki; egy szivar-tárca van benne, arról lehet ráösmerni; a bundát azután csempészsze valahogy a konyhába és tegye föl éjjel a kocsira.

Csóválta a fejét meg a buzogányt. Egy darabig habozott.

– Nehéz dolog – mondá –, de én is nehéz dolgot fogok kérni. Tyúkért tyúkot, ökörért ökröt. Megteszi?

Éles, fürkésző tekintetet vetett Katánghyra.

– Miről van szó? – kérde ez kissé bizonytalanul.

– Férjhez szeretnék menni – mondá fojtott hangon –, és kéröm is van.

– Teringettél! Azt elhiszem.

– De nem tudok hozzámenni, pedig szeretem is, derék ember.

– Hát miért nem tud hozzámenni?

– A boldogult uram miatt.

– Ne mondja! – szölt közbe Katánghy meglepetve. – Maga már özvegyasszony?

– Nem tudom – felelte szomorúan.

– Egy mukkot se értek belőle. Holt ura van és nem tudja, özvegy-e, kérője van, szereti és nem tud hozzá menni.

A menyecske felsóhajtott.

– Valami különös eset az. De nem erről van szó. Hanem két levelet írtam, azokat kellene elvállalni a méltóságos úrnak, hogy elviszi személyesen ahová szólnak, és mikor visszajön a választásra, választ hoz reájuk.

– Nem nagy dolog. Miféle levelek?

– Egyik a királynak szól Budára, instálom, a másik az érseknek Esztergomba.

– Hm! És mi van a levelekben?

A Borcsa szép arca olyan lett, mint egy hősnőé, szinte átszellemült, valami földöntúli értelem öntötte el a homlokát.

– Azt kérdezem, instálom, a királytól, mondja meg a király, *hogy jobbágyai-e még azok, akik meghaltak?*

Menyus gyanakodva nézett rá. Szegény teremtés: alkalmasint meg van örülve.

– Hát az esztergomi érsek levelében mi van?

– Mondja meg az érsek, *hol kezdődik a halál?*

A cinkotai icce kérdései óta se nem hallott, se nem olvasott Menyus ilyeneket. Tisztában volt vele, hogy tébolyodott nővel beszél.

– Aztán mire volna az magának jó, ha megtudná?

– Akkor tudnám, hogy férjhez mehetek-e vagy sem.

– Hogy-hogy? Beszéljen világosabban! Mert hogy hozzak én választ, ha nem értem, miről van szó?

Borbála leeresztette a mozsártörőt, ahogy a juhász szokta a botját, rákönyökölt, szép arcát a tenyerébe hajtva:

– Hát úgy van az, instálom, hogy az uram meghalt ezelőtt tizenkét évvel Pesten a Szt.-Rókus kórházban, ketten az anyámmal fogtuk be a szemeit. Azzal hazajöttünk, engem betegen hozott szegény szülőm, mert a nagy bánat összetört. Jól van, ez akkor annyiba maradt. Sirattuk, sirattuk esztendőik soráig, egyszer csak azzal jött haza a Sikor András nagy Magyarországról, hogy látta az uramat, találkozott vele, meg is ittak együtt három verdung pálinkát. Mondtuk, lehetetlen, hiszen meghalt. De a Sikor András csak esküdözött. Addig-addig, hogy más tanú is akadt, a lacfalvi bíró, Héja Sándor uram, aki szintén felösmerte Nagyváradon a volt uramat, meg is kérdezte tőle, mit üzensz a feleségednek? mire ő azt felelte,

ne is szóljon keed neki, mert én most már a túlvilági életemet élem, s hogy ne szóljon nekem, nagyban traktálta Héja Sándort.

– A holt ember?

– Az, a holt ember.

– Oh, a számár! – fakadt ki Katánghy.

Borbála elérte az udvarias felkiáltást, elmosolyodott és így folytatá?

– Nagy bizonytalanságba estünk, instálom, ezek miatt, úgylát elmentünk a nótáriushoz, Hám Pál uramhoz (aki ott bent van, megkérdezheti tőle a méltóságos úr), a nótárius aztán írt a Szt.-Rókusba, hogy mi történt az elhalt urammal, úgy jött onnan válasz, hogy fölébredt a tetszalottaiból s ekkor és ekkor teljesen kigyógyulva elbocsátatott.

– Ezer mennykő! – kiáltott fel most Katánghy. – Nem Varga Mihály a maga ura?

– De bizony Varga Mihály – felelte Borbála csodálkozva. – Honnan tudja?

– Honnan? Hiszen az én tulajdon inasom a gazfickó, hiszen én ébresztettem fel a halottjaiból.

– Ugyan! – mondá kételkedőleg.

– De nekem sohase szólt semmit az imosztor arról, hogy ő házas. Sőt Szombathelyen erőnek-erejével meg akart házasodni; egy Sirjainé nevű korcsmárosnét akart elvenni...

Borbála szeme megvillant, s újra bizalmasan nézett Katánghyra.

– Úgy van, erről én is hallottam... A rossz szándék is éppen olyan jól tud gyalogni, mint a rossz tett. Hát érti most már a leveleket?

– Még nem.

– Pedig nagyon világosak. Ha a király azt feleli, hogy akik meghaltak, azok nem jobbágyai többé, akkor én férjhez mehetek, Varga Mihály nem kereskedhet rajtam, mert a király törvényt csak a saját jobbágyainak szolgált.

– Furfangosan van kigondolva – mosolygott Katánghy.

De iszen nem bolond asszonyka ez, nemhogy esze nincsen, de bugyborékol is. Most már valóságosan kíváncsi lett a primás levelére. Valami csodálatos ősmesei erő nyilvánult az előbbiben.

– No, és mit mondjon a primás, húgomasszony?

– Ha a primás azt feleli, hogy a halál a lélek elszállásával kezdődik, akkor nyert ügyem van, mert a Varga Mihály lelke elszállt, s én csak holtig való felesége voltam.

– Van valami benne.

– De ha azt feleli az érsek, hogy a halál később kezdődik, ha úgy áll a dolog, mint mi, számár parasztok fogadkozunk: »ásó, kapa választ el minket«; ha az ásó, kapa a mezsgye az élet és halál között, akkor nekem vesztett ügyem van, mert Varga még nem jutott volt el az ásó-kapáig.

Katánghy ámulva-bámulva csóválta a fejét.

– Hej, húgom, de nagy fiskális vesztett el benned. Persze, azt akarod tudni, hogy megbüntetne-e a törvény, ha férjhez mennél.

A fejével bólintott.

– Hát ha kibékülnél a férjeddal, idehoznám neked jövőre.

Tagadólag rázta a fejét.

– No, majd beszélek én érdekedben valami nagy törvénytudóssal Pesten, aztán értesítlek. Ha pedig nem menne másképp, megindítatom Vargával a válópört. Jó lesz?

– Elviszi a leveleket? – kérde fanatikus makacssággal.

Katánghy habozott.

– Mit érsz velök? Hiszen...

– Elviszi, vagy nem viszi?

– Hát elviszem.

– S hoz rájuk választ?

– Hozok, ha adnak.

– Akkor rendben vagyunk. Megfogadom a fuvarost éjjelre, és egy kavicsot dobok az ablakra, ahol kártyáznak. Ez annyit fog jelenteni, hogy a kocsí a templomnál várja.

– Hozd be majd a szivartárcámat, mihelyt megtalálod a bundát!

Menyust azalatt nagyon keresték a partnerek, egyik-másik küldönc, akit utána szalasztottak, meg is találta, de diszkrétül visszahúzódék, s azt a bizalmas bullettint vitte be (amit pajkos szemhunyorgatással szokás elmondani), hogy hagyjuk, mert valami kalandban dolgozik.

(A viselős asszonyt és a női erények felforgatásában dolgozó férfit határtalan kímélet illeti, a nemzeti káté szerint.)

– Ez már más! – mondták a berzenkedő partnerek egyszerre lecsillapodva.

– Juventus ventus! – mosolygott egy pár öreg úr, eltelve hajdankori édes emlékekkel.

Mire visszatért Menyus, kérdő tekintetek majd hogy szét nem hasogatták. – Ahá! Hol jártunk? Ej, kópé, kópé! Tudunk ám mindent!

Leült az üresen hagyott székre (mert már praerogatívákkal bíró perszóna volt). A remény, hogy szökési terve sikerül, megacélozta lankadó idegeit, erőt adott neki, fenntartotta. Valóságos animóval folytatta a játékot, az utolsó olaj volt ez a kanócon, amelyből az elalvó mécs nagyot lobban. A keményfejű székely grófkon ellenben meg sem látszott, hogy már a második éjszakában vannak, vidorak, frissek voltak. Istenem, micsoda anyagból gyúrtad ezeket!

Egy óra múlva bejött Borcsa lábujjhegyen és elébe tette a bundában hagyott szivartárcáját, melyen a Katánghy-címer csillogott ezüst veretben.

– Ahá! – zúgott a kompánia és sok csiklandós nyíl zúdult Menyus ellen.

– Hm, – ez az?

– Ejnye, be csinos portéka!

– S hogy nézett rád!

Irulva-pirulva kiosont Borbála, Menyus pedig nagy meglepéssel és örömmel vette tudomásul ezáltal, hogy megvan a bunda, szerelmes ifjú légyottot nem várhat oly epedve, mint ő a szabadulást. Ha eszébe jutott az ágy, mely Brassóban vár reá, a vére sebesebben kezdett lüktetni. Íme, a terv fele már sikerült. Csak még a másik fele lóg.

Kinyitotta a tárcát, két britannika volt benne. A partnerek megdöbbenve néztek össze. Tenky gróf vérfagyasztó pillantást lövellt a kincsre.

Britannika szivarok! Az ördögbe is, ez nem tréfa, két napi kurta szivar után! Síri csönd támadt a látványra, s roppant feszültség uralkodott. A főispán, aki éppen osztott, letette a kártyát, mintha érezné, hogy valami nevezetes fog történni. (A főispánok határozottan többet képesek kiérezni, mint más ember.)

Menyus felfogta a pillanat jelentőségét, mert mintegy belső ösztöntől kényszerítve, egyszerre kivette az egyik szivart, a szebbiket, amelyik nem volt meghorzsolva, és Tenky grófnak nyújtotta.

Tenky mosolygott, édesdeden mosolygott, aztán leharapta a szivar végét és még egyszer mosolygott Katánghyra. A szivar pompásan szelelt. Nagy füstöt eregetett szép lassan orrán keresztül, hogy minél tovább ott bolyongjon a becses pára a szápadlásban és az orr belső lyukaiban. A harmadik szippantásnál egész ábrázata mennyei kéjt fejezett ki.

– Pompás szivar – dűnnyögte –, igazán kapitális egy szivar!

Nézte a füstjét hosszan, mélán, majd leverte nagy óvatosan a hamuját.

– Én csak akkor szívok ilyet, ha hébe-hóba Pestre vetődöm.

– Valóban ritkán jársz oda – vetette föl nem éppen ravasz indok nélkül a főispán.

– Utálom. Ne is lássam többet.

– Hogy-hogy? Pedig nekem azt mondták – miképp is fejezzem ki csak... hogy a jövő országgyűlésre szándékos van...

– Ah, üres beszéd! Vén, lomha csont vagyok már. Egy pillanatig talán gondoltam, hogy föllépek, ha más nem akad: de – tette hozzá – már úgy nézem, akadt. (Nyájasan hunyorított Katánghy felé a szemével.) És végre is, mint mondom, vén, lomha csont vagyok, és végre is ez a szivar olyan fölséges... és végre is mi a vízi?

Nagy kő gurult le a Katánghy és a főispán szívéből. A nagy jéghegy megolvadt. Tenky már nem fog izgágát csinálni. A britannika letépette.

A MENEKÜLÉS

A ferbli csak folyt, egyre folyt, nagy összeütközések voltak, négy király négy alsó ellen (irtóztató csata), megtüzesedtek a kedélyek. A fejedelmi utód összegöngyölgetett egy forintos bankót, máslit kötött belőle – ezt hívják a székelyek »csikónak«. A csikó állhatatlan jószág, egy gazdánál meg nem marad, aki megnyeri, a zsinórból a regula szerint kénytelen vízbe tenni, s vándorol tovább-tovább, nagy lendület és forgalmat csinálva.

Katánghy szórakozottan játszott, nem érdekelte a pénz (elég szerencséje volt most nagyobb dologban), azonfelül zúgott a feje, kápráztak a szemei az álmatlanságtól. De a szerencse szeszélyes istenség, nem merjük istenasszonynak mondani (mert ha valamelyes asszonyi volna benne, nem szegődik a *legkimerültebb* emberhez). Valóságosan belecsimpeszkedett Katánghyba, egyre nyert, bolondul nyert. Kézze-lábbal igyekezett visszaveszteni, amit nyert (mert a jelölt-

nek, úgy mondják, jobb, ha veszt), hasztalan, a könnyelműen eldobott piculák minduntalan visszakérültek a zsinórból, egy falka idegen hatost hajtvá maguk előtt.

Vagy ötven-hatvan forint nyeresége volt tizenegy óra táján, midőn kip-kop, megcsörrent az ablak.

Szó nélkül fölkelt. A háta mögött egy szeplős képű úr ült, mint gibic, annak nyomta kezébe a kártyáját.

– Vedd át, kérlek, egy kicsit, míg kimegyek. A vizit már beadtam.

A ragyás emberen nagyon látszott a megtiszteltetés, ami érte, leült, szétnézett diadalmasan, hogy látják-e, ki helyett játszik ő most – majd a távozó Katángthy után kiáltott:

– Kóstáltatnak! Adjam?

– Amint neked tetszik.

Ezzel kiment, semmi gyanút sem keltve, mintha csak egy pillanatra távoznék, a küszöbön még egy pillantást vetett az érdemes helynökre, akit nem ösmert és akit talán sohasem fog látni.

A pitvarban a kis Zsuzsi ült egy ládán, sárga agyagtálban tejhabot verve (mert persze a vacsora csak azután lesz).

– No, Zsuzsika, az Isten áldjon meg!

Egy forintot próbált a markába csúsztatni.

Leeresztette a tálat a ládára, hátra tette a kezét.

– Nem fogadok el pénzt.

– Hát mit adjak?

Zavartan sütötte le a szemeit.

– Semmit. Oh, semmit. De ha mégis eszébe jutnék, küldjön inkább... inkább...

– No, ugyan mit küldjek? Talán szeretőt?

– Kell is nekem.

Kétszer is megakadt, míg kinyögte.

– Küldjön Brassóból, a fuvarostól, egy stangli szagos szappant.

– Igazad van, kis Zsuzska. Előbb a szappan. Ez a sorrend. A szagos szappanhoz majd megjön a szerető.

Durcás arcot vágott s a tejhabos kanállal megfenyegette.

– Ugyan menjen már, mert mindjárt megfreccsentem.

Ment is már, de ugyancsak lassan mehetett, szuroksötétség volt künn, alig bírt kibotorkászni az udvarból. Egy csillag se ragyogott fent az égen, s a kis házikók ablakából nem fénylett már gyertyavilág. Egész Borontó aludott, a föld is mintegy pihenni látszott fehér takarója alatt, a zúzmarás fák az altató dalt zizegték fölötte.

Csak a hó fehérlett a nagy feketeségben, meg a templom fala. Menyus éles szeme nagynehezen vette ott észre eleven lények mozgását. A lovak lehelete folyvást szürkébbé tette egy darabkán a sötétséget. A szekeret inkább csak sejtetni lehetett, mint látni.

Közelebb érve a toronyhoz, szoknyasuhogást hallott. Ahá! Ez bizonyosan Borbála, a szemvesztő piros ajkakkal, a villogó szemekkel. Bolondos éjszaka, hogy még ezek a szemek se bírnak átragyogni a feketeségen!

Csak a ruhasuhogás jelezte, hogy ő is ott vár Menyusra a kocsi mellett, bizonyosan a levelekkel. S a szoknyasuhogás az éjben varázslatos, ingerlő, valóságosan ellenállhatlan.

– Hol a fuvaros?

– Itt vagyok, instálom – felelt egy tompa férfihang.

– Mehetünk?

– Mehetünk.

– Látja-e majd az utat?

– Ahogy az út lát engem, instálom, úgy én is látom őtet, instálom.

– Hát a bunda itt van-e?

– Itt van, instálom.

Ezalatt közel jött a női alak és Menyus kezébe csúsztatta a leveleket.

Egy pillanatig érezte keze érintését, s vére felforr. A saját fantáziája megrészesítette, kiegészítvén, teljessé tevén Borbála szépségét, rárakott az éj átláthatatlanságán keresztül annyi varázst, amennyinek nem lehet ellentálni. Egy démoni vágy kényszeríté hirtelen átkapni a derekát s ajkaihoz szorítani ajkát.

– Oh, jaj – sikoltott fel. – Ne bolondozzon, mert összetöri a pápaszememet.

Katángy kezei fagyosan estek le ettől a hangtól és ettől a szótól.

– Miféle pápaszemet?

– Ami a szememen van.

Idegenszerű, csúf, sziszegő hang volt hang volt ez, melyet Menyus még sohasem hallott.

– Hát ki maga? – kérdé bosszúsan.

– Én a Varga Mihályné anyja vagyok. Borcsa nem ért rá a levelekkel eljönni, tőlem küldte. Elmehtek, instálom?

– Akár meg se álljon kend a Gellérthegyig!

Káromkodott, toporzékolt mérgében, de nem volt igaza. A kártyabeli szerencsésének okvetlenül kellett valami szomorú következésének lenni a szerelemben.

*

Így végződött a borontói kaland. Mit mondjak még?

Három óva múlva beérkezett hősünk Brassóba.

Három hónap múlva egyhangúlag megválasztott Borontó országgyűlési képviselőjének.

Eddig terjednek kutatásaim. Ez életének az a része, amit a politikai körökben nem ösmertek; most az a része következik, melyet a nagy közönség nem ösmert, – amiről azonban köztünk eleget súgnak-búgnak, szóval, ami kulisszatitok.

Hogyan tett nagy vagyorra szert? Ne gondolják, hogy a ragyás gibic nyerte, akit otthagytott Borontón tovább játszani maga helyett, s akit – mint a folyosón szokta elmondani – még most is úgy képzelt, hogy ott ferblizik örökkön-örökké, míg egy szép napon, talán húsz vagy harminc év múlva, előtöppan megöregedve, megőszülve és így szól:

– Meguntam már az urat várni, instálom, hát fogja a pénzét, ehol van ni, éppen egy millió forint.

Ej, nem. Egészen más úton lett ő gazdaggá, nagybirtokossá, s a többi választásai szinte egy-egy regény.

Egy vicinális vasút juttatta vagyonhoz s egy új, még körmönfontabb csíny újra mandátumhoz – de ezt majd újabb munkáinak bevezetésében fogom esetleg elmesélni.

[A MÁSODIK VÁLASZTÁS TÖRTÉNETE] A KÖRTVÉLYESI CSÍNY

1897

I. FEJEZET – KATÁNGHY MEGBUKOTT.

SZERZŐ MEGÖSMERKEDIK EGY »GÓLYÁVAL«

Ki találja el, mi a legnagyobb élvezete a képviselőnek újbóli megválasztása után?
A mandátum átvétele.

Dehogy. A mandátum átvétele inkább kellemetlen, mert beszédet kell tartani.
Akkor tehát az első óra az átvétel után.

Dehogy. Az első órában jönnek a számlák és jönnek, jönnek számos utána
következő órákon át.

Már látom, magamnak kell elmondanom, mi a legnagyobb élvezet. Az, mikor felülsz a vasútra hazamenet és a kezedbe akad valamelyik állomáson az első újság, mely a többi pajtásaidról ad hírt: ki lett meg, ki bukott el. Mohón rohansz végig a táviratokon. Bizonytalan formákban és eredményekkel hömpölyögnek benned az érzések, melyeket a benyomások keltettek. Egy jóleső tudat bizsereg egész valódban és mitigálja a sötét színeket. Kellemetlenül érint, hogy X megbukott, de nem búslakodol sokáig, mert te meglettél. Esetleg még jobban bosszant, hogy Y nem bukott meg, de elméd folyton visszaszökdel arra, hogy üsse a kő, hisz te is megvagy. Nem fájhat semmi, hogy legott be ne gyógyítsa, ha megtapogatód a zsebedet, ahol a mandátum ropog, ha pedig a bőröndben van, sokszor és szeretettel pillantasz a bőröndre; viszont semminek se örülhetsz még ma önállóan, hogy ne a saját mandátumod után akasztanád újabban keletkezett örömedet, ahogy a csónakot szokás a hajó után kötni.

Amint olvasod a táviratokat, melyekben összes barátaid és ellenfeleid ott kavarognak, úgy tűnik föl, mintha a csatatéren volnál a halottakat agnoszkálni, vagy pedig hogy a Jozafát völgyében lesed (már persze a Gábiel trombitálása után), hogy kik támadtak föl. Nagy élvezet az, sokszor próbáltam, és még ezután sokszor szeretném megpróbálni.

Hazafelé a legutóbb is folyton molesztáltam a kalauzt:

– Hol lehet kapni lapokat?

– Talán Kolozsvárott.

– Mikor érünk oda?

– Éjfél felé.

– Az későn van. Előbb nem lehet? Például Segesvárott?

– Esetleg Tövisen.

– Legyen gondja rá, kalauz. Jó borraivalót adok, ha egy mai lapot tud keríteni.

A kalauz és a borraivaló ikertestvérek, együtt a kettő csodákra képes. (Külön ellenben, kivált a kalauz, semmire se képes.) Hol vette, hol nem vette, egyszer csak betoppant egy »Pesti Hírlap«-pal. Amint átfutom, mindjárt az elején szemembe ötlük egy sürgöny Borontóról: föladatot 10 óra 25 perc. „Itt ma Kapuczán Gergely sz. p. egyhangúlag megválasztott.”

Összerezentem. Borontó! Hiszen az a Katánghy Menyhért volt kerülete! (Reményelem, önök is ismerik Katánghyt, a naplóbíráló bizottság híres tagját.)

Ej, ej, mi történhetett Borontóval, vagyis mi történhetett Katánghyval? Majdnem hihetetlen, hogy a derék hazafi kibukott volna! Mit szól ehhez Kláríka? És mit szólnak a miniszterek? És mi lesz ezentúl a ház naplójával? Hát már ebben az országban semmi se szent?

S ki legyen vajon az a Kapuczán Gergely, az új borontói képviselő?

Olyan hangosan gondolkoztam, hogy az étkezőkocsiban, melynek egy kis asztalkájánál iszogattam az erdélyi »Leánykát«, megszólalt a vis-í-vis-m, egy erősen barna, himlőhelyes emberke:

– Csodálatos időnk van – mondá, izzadt, vörös nyakát törölgetve egy kezke-nővel.

– Igazi nyár – feleltem szórakozottan.

– Azt mondják az asztronómusok, hogy a földünket valami csillagzat odább taszította, hogy azért van ez a furcsa idő.

– Hm.

– De én azt mondtam, mikor azok a nagy hidegek voltak júniusban, hogy nem kell búsulni, se a telet, se a nyarat nem eszi meg a kutya. Kijön az.

Rám pislogott a félszemével, hogy hajlandó vagyok-e valami beszélgetésbe ereszkedni? De én állhatatosan olvastam a lapot, s meglehetősen közömbösek voltak rám az ő meteorológiai megfigyelései.

– Úgy veszem észre – folytatá, kitézőtt célját nem hagyva el –, hogy uraságotat a választások érdeklik. Hát mi is fölküldtük most ezt a Kapuczánt...

– A Kapuczánt? Ön talán borontói?

– Éppeg.

Most vettem csak észre némi örmény akcentust a beszédjén.

– Úgy? És miféle ez a Kapuczán?

– Hát az bizony, instálom, afféle örmény... kit is mondjak, tessék például engem megnézni.

Tényleg figyelmesebben néztem meg. A kicsiny úr lehetett vagy harmincöt éves, élénk, eszes szemei voltak. Öltözékén a vidéki gavallér feltűnési vágya domborodott ki. Mindene új volt és túlságosan szép. A fehér atlasz nyakkendőben egy gyémánttal kirakott patkó szórta fényét.

– És mi volt azelőtt? – kérdém.

– Azelőtt is örmény volt, instálom.

– Nem azt kérdeztem, hanem hogy miféle: ügyvéd, orvos vagy kereskedő?

– Igen becsületes, rendkívül becsületes úri ember – mondá az utas szinte meghatottsággal. – Ügyvéd és okos ember... nagyon okos ember. – És a szemöldjei fölszaladtak egész az üstökéig.

– Azt hallottam, hogy az örménynek, akármennyire viszi is, mindig kilátszik a sing a zsebéből.

Nevetett jóízűen erre a megjegyzésemre.

– Meglehet. Az ördögbe, meglehet. Nem rossz, becsületedre mondom, nem rossz! De a Kapuczán derék ember és előreláthatólag szép karriert fog csinálni.

– És hogy bukott meg Katángthy?

Élénken emelte föl a fejét.

– Jaj, fura egy história – mondá vigyorogva –, baland, de nagyon baland.

Elbeszélte, hogy vagy három héttel a választás előtt Katángthyné állított be Barantóra (mert nagyon sok »a« betűt tartanak raktáron az örmények) a férje nélkül. (De milyen kedves fehérccseléd, instálom.) Itt aztán sorba látogatta a befolyásos családokat és rimázkodott nekik, hogy *ne válasszák meg a férjét*.

– És persze megtették neki.

– Ingyen, szívességből – kiáltá a himlőhelyes emberke dicsekedő hangon. (Valószínűleg azt akarta demonstrálni, hogy Borontó még nem korrumpált kerület.)

– Megfoghatatlan. Nem értem, mi volt a Klára asszony lélektani indoka?

A különös utas elbeszélte, hogy a szálláskeresés komédiája keserítette el Klárikát. Elpanaszolta a borontói asszonyoknak, hogy a képviselői élet lumpká tette a férjét, elfordította a családjától, s hazudozó leveleivel országszerte nevetségessé tette nejét. »Adják vissza – mondá – férjemet és gyermekeimnek atyját!« Az asszonyok pártjára álltak Katángthynénak. Mert a tyúk a tyúkkal tart, és amit a tyúkok akarnak, azt a kakasok kikaparják. Mikor egy hét múlva bejött Katángthy a zászlókkal, már akkor vége volt. Kereken megmondták neki, hogy itt nincsen több keresnivalója.

– Szegény Menyus – sóhajtottam föl –, kár érte!

– Talán rokona vagy barátja volt önnek? – kérdé az idegen figyelmesen.

– Egyszerűen képviselőtársam volt – feleltem kitérőleg.

– Ohó hó! – ugrott föl az én himlőhelyes emberkém, föl villanyozva, és a kis csontos tenyerét vígan odacsapta az enyimhez. – Hát mért nem szólsz, barátja az erénynek? Huh, kutyamája, mért nem szólsz? Az ember már alig várja, hogy egy magához hasonló lényt találjon. S ehol ni, itt van egy törvényhozó és föl nem ismeri a másik törvényhozót. Különösek a sors útjai, barátom. Hogy hívnak, édes cimborácskám?

Mondhatom meg voltam lepetve ettől a különös örömtől – de végre is az új képviselők, a »gólyák« miéért ne éreznék magukat a mézes órákban, míg a rideg való le nem törri a szarvukat, ilyen boldogoknak. Miért ne legyenek az örömeik kitörők – hiszen elég jól megfizették.

Megmondtam neki a nevemet.

– Kutyamája! – rikkantott föl. – Igen, igen, olvastam már felőled valamit. De hogy mit, ha agyonütnének se tudom.

– Hát te ki vagy? – kérdém csöndesen mosolyogva.

Egy percre megütődött, mintha restellne valamit. Aztán egyszerre borzasztó hahótára fakadt.

– Hát a Kapuczán, hehehe... Igen, a Kapuczán, hihíhi. Hát nem talátd ki a diskurzusomból, hehehe. Kapitális tréfa volt, ugye, he?

Ezzel megnyomta a csengettyűt, mire berohant egy dohányszín libériás rab-szolga.

– Pezsgőt, te mamlasz!... Ah, ez isteni egy találkozás! Meg lehetne örökíteni egy képen. A múltkor láttam egy ilyen találkozást lefestve valahol. Mi is volt csak? Igen, igen, franciát, amice.

Egész Kolozsvárig új képviselőtársammal beszélgettünk, sehogy se akart elbocsátani, hogy lefekhessem; könyörgött, fenyegetőzött, hogy ne menjek, s eközben agyonnyomorított mindama zöld észrevételekkel és kérdésekkel, melyekkel a gólyák (a mostani gólyák) terhesek. Hogy melyik dietenklasszisba tartozik a képviselő? (Fordulj meg a sírodban, öreg Deák!) Hogy szeretne mindjárt az idén belemenni a delegációba, mivelhogy erre van a legtöbb hivatottsága. »Tudom, szokták mondani, többnyire szerény hangon, hogy itt tudnék valamit csinálni, mert érzem, hogy mozog bennem valami.« (Úgy tapasztaltam, hogy egy-egy giliszta szokott ilyenkor az én tisztelt képviselőtársaimban mozogni, de a legtöbben giliszta sincs.)

Kapuczán kérdezte, hogy tényleg per tu lehet-e szólítani a minisztereket.

– Igen.

– Azt gondoltam – mondja Kapuczán –, hogy csak akkor, ha más nem hallja.

– Gergely, Gergely, ha senki se hallja, akkor a miniszternéket is per tu szólíthatod, nemcsak a minisztereket.

– Ah, szép ez az alkotmány! – lelkenedett Kapuczán, csillogó szemekkel föl-hajtva egy pohár habzó pezsgőt.

A kíváncsiság és az életvágy, csak úgy csepeg ki belőle, a száján, a könyökén, a fülein. Csodálatos varázsa van ennek a bolondos képviselőségnek. Az annálék fönntartják emlékezetül Bodulát, aki nem aludt a múlt országgyűlés végén, hogy tovább lehessen képviselő, hogy éjjel is érezze még a képviselőség fényét, melegét; Kapuczán szintén nem mert lefeküdni – mert az ébrenléthez fogható értékű álom nincs a Morpheus raktárában. Mit adhat neki az alvás? Pihenést. De Kapuczánnak nem pihenés kell. Előbb a mandátumával akar betelni.

Minden apróság érdeklí, mindent tudni akar. Hol szoktatok, ti képviselők, vas-csorálni? És mit szoktatok, ti képviselők, esténként csinálni? És hánykor szoktatok, ti képviselők lefeküdni? Ugye a konferenciákon csak képviselő lehet jelen? A trónbeszédkor bemutatják a képviselőket is a királynak? Minden este fönnt vannak a miniszterek a klubban? És mit csinálnak? Mikor szoktak lenni az udvari ebédek? Persze betűrendben hívják a képviselőket. A konferenciákon szabad-e mindenkinek felszólalni? (Szabadna, de nem illik.) De hát az odiózus ügyeknél lehet-e frontot csinálni a kormánynak? (Illenek, de nem szabad.) És ugyan mondd meg, édes barátom, kinek kell szólani, hogy az ember melyik szakmához ért, nehogy valami ostoba ötödrendű bizottságba tegyék. Hát ezekkel a kormánybiztosságokkal hogy vagytok? Ki és miképp kapja azokat?

– Attól függ, van-e Borontón valami rakoncátlan folyó?

– Ah, istenem, erre nem is gondoltam. Fájdalom, nincs, nincs. De van egy vulkanikus hírben álló hegy. Mit gondolsz nem lehetne ebből valamit csinálni?

– Talán idővel, ha jobban kifejlődik...

– Mi? A láva?

– Nem. A kormánybiztosi intézmény.

Ennyi és ilyféle mamlasz kérdéseket zúdított az én új barátom a nyakamba, végre is kényelmesebbnek találtam, ha én kérdezősködöm.

– Hát te most hová utazol?

– Budapestre – felelte Kapuczán Gergely.

– Talán szállást fogadni, hogy úgy ne járj, mint elődöd? Nős vagy?

– Sajnos.

– Mért sajnálsz?

– Mert most már jobban megnősülhetnek, mint képviselő, a mandátum égisze alatt.

– Gergely, Gergely, a sing kilátszik a zsebedből. Hát szállást fogadsz?

– Azt is, de leginkább azért megyek föl, hogy jó helyet foglaljak magamnak.

– Miféle helyet?

– Ej, hát ülőhelyet a házban. A mai világban csak az élelmes ember boldogul. Hidd meg azt, barátocskám. Valami nagyon-nagyon jó helyet szeretnék, s félek, hogy megelőznek. Te hol ülsz a házban, ha szabad kérdeznem?

– Az enyém mindjárt az első hely... az első számú.

– Az első számú? – dadogta és a szemkarikái nagyra nyíltak. Éreztem, hogy bizonyos pietással vegyült megdöbbenéssel néz rám. Bizalmasan hajolt hozzám, mint aki a lelkét készül egy baráti szívbé kiönteni. – Tudod, valami olyat szeretnék, hogy egy excellenciás úr mellett volna, ha lehet: kettő mellett a két oldalról.

Elnevettem magam befelé.

– És egy miniszter elöl, nemde, hogy hallja a lojális dohogásaidat? Gergely, te stréber vagy!

Kedélyesen a kezemre csapott.

– Eredj, kérlek. Utálom a strébereket. De ami okosság, az okosság. Ha jó társaságban van az ember, sok jót elsajátít. Azért szeretném a jóra való szomszédokat. Ne nevsz, instállak. Igazán rám fér. Mert én szerény vagyok; beösmérem, hogy van egy kis tapintatom, de világom még nincs... Báránka vagyok... Becsületemre, báránka vagyok. (Fölhajtotta a pezsgőmaradékot egyhuzamra.) Itt dadgadj meg, ha nem vagyok báránka.

II. FEJEZET – A HOMÁLY

A fizetőpincér jött a könyvecskéjével.

– Kolozsvár, uraim!

Hála istennek! Kolozsvárott elkapcsolják az étkezőkocsit és ott hagyják. Csakis ez az egy mód volt a menekülésre a csacska Kapuczán Gergely karmaiból, hogy a fundus vétetik ki a lábunk alól. Ez ellen már ő se tudott argumentumot fölhozni. El kellett válnunk, kiki a maga kupéjába a málháihoz.

Ott aztán ledőltem egy kicsit, de a szelíd álmom sokáig került. Ki nem ment az eszemből ez a Kapuczán: »Jézus Mária, ez lesz ám még csak a stréber!« Elfogott a filozofálás léha mestersége. Hogy mennek az emberek lejjebb, lejjebb!... Valaha taszigálni kellett őket, hogy előre álljanak, s ha akadt is hízelgő, kapaszkodó, – az annyira raritás volt, hogy az ember szerette, megbecsülte, mutogatta, mint a furcsán nőtt fát, vagy mint az okos malacot, aki apportirozni tud. A nagy urak úgyszólván izolálva voltak a házban – a dzsentri fölfelé is rátartó volt. Egyetlen eset történt, hogy középosztályú képviselő átment a konzervatív árnyalathoz, ahol az oligarchák vonták meg magukat s ezt is azzal indokolta: »Csak azért mentem át, hogy azt a gögös Sennyeit letegezhessem«. Hanem ezek a Kapuczánék!... Pfjuk, micsoda liliputi faj ez, és mennyire szaporodik! Mennyivel különb Menyus! Ugyan volt kivel elcserélni. S milyen tragikum. A saját felesége buktatja meg. Ki látott már valaha ilyet? Más asszony bomlik, hogy az ura mandátumhoz jusson... De alkalmasint a budai Terka néni paprikázta föl valamely leleplezésekkel. Oh, csak vénasszony ne volna a világon!

Ily gondolatok közt aludtam el egy végső sóhajjal derék Menyusunkért, mely sóhaj azonban fölvilanó örömmé változott (mert nagyon gyarló az emberi állat), midőn a fővárosba érve reggel, benyitottam a szerkesztőségbe.

– Hurrá – kiáltám, a Naptár szerkesztőjét megpillantva sok kézirat közt –, most jut eszembe, hogy a Katángy másodszori megválasztásának történetét ígértem meg az ideai naptárba. Milyen jó, hogy most már nem kell megírni.

– Hogy-hogy? – kérdé a szerkesztő megijedve. – Nem kell megírni? Ígéret köti a Pesti Hirlapot, be kell váltani.

– Hogyisne? – vágtam közbe mohón. – Én a megválasztását ígértem, de ha nem választották meg...

– Kit?

– Katángyht.

– Teringette, hogyne választották volna meg!

– Hát ön még nem tudja?

– Mit?

– Hogy megbukott Borontón.

– Hahaha! – kacagott föl a kis szerkesztő, ördögies villogású pápaszemét föl-tolva a homlokára. – Hát ön még nem tudja, hogy megválasztották Körtvélyesen?

– Körtvélyesen? Kit?

– Ej, istenem, hát a Katángyht.

– Lehetetlen, nem hiszem.

Szó nélkül elémbe tolt a tegnapelőtti lapokat, hát csakugyan ott állott a megválasztott képviselők lajstromában: »*Katángy Menyhért* sz. p. *Körtvélyes.*« (Te hát egy nappal még előbb lett meg, mint Kapuczán.)

A csodálkozás szinte megdermesztett. Ez mégis megfoghatatlan. Körtvélyes Borontótul száz mérföldre esik, az ország ellenkező részében, hogy jut oda Katángy? És ilyen hamar. Más ember, ha a kerülete megromlik, lepottyan, mint a letört gally a fáról, még csak a zörgése se hallik, de ennek a Menyusnak ördöge van.

Azon a turpisságon kaptam rajta magamat, hogy a sajnálkozásom az éjjel a vasúton színlelt volt a bukásán, az igazi érzésem a bosszankodás a megválasztása fölött. Bevallom, hogy elégedettebb volnék, ha sajnálkoznom kellene a malheurjén, mint most, hogy csodálkoznom kell a szerencsésjén.

– És hogyan lett meg a kis öreg? – kértem, még mindig bámész tekinteteket meresztve a munkatársakra.

A Naptár szerkesztője vállat vont.

– Ez az ön dolga megtudni.

– Természetesen... Tudom, lesz erről már elég anyag és história a klubban. Mert tűzbe merném tenni a kezemet, hogy nem ment természetes úton...

Azonban csalódtam. A klubban senki se beszélt a Katángy választásáról, pedig csak választási élményeket beszéltek. A szép nagy terem pezsgett az eleven ségtől. A »gólyák« közül is sokan voltak már fönn, szépen öltözve és fésülködve nézdelődtek kíváncsian. A szobrok, a képek érdekelték: »Ez mind a mienk.« Vé-gigsétálták a termeket és fölségesnek találták a levegőt, mintha rezedaillesal volna telítve, azonfelül minden nyájas volt és csinos. A nagy villanygolyó óriási pompával lövelte ki vakító fényét. Úgy látszott nekik, hogy ez az igazi napfény. (Az odakünn való, az csak műnap.) A rozsdavörös szőnyeg kéjesen csiklandozta a talpaikat, mert nevettek, mind nevettek a boldogságtól.

Minden jelezte a nagy szaporodást, nemcsak hogy annyian vannak fönn, de a miniszterek megkisebbedett érdeklődése a szürke urak iránt. Hát még a főispánok kevély magatartása, akik reményen felül hozták be a termést a nagy granáriumba. A két Kállay ruganyos, recsegő léptekkel jár föl s alá karonfogva egy-egy ismeretlen úri emberrel. Azelőtt egy képviselőjük se volt a klubban, s ha valaki kérdezte tőlük: »Hány szabadelvű képviselőtök van?« nagy szerényen felelték: »A harmadik Kállaynak, a szegedinek, van egy.« Most mindenik behozott egyet, talán kettőt is, azokkal járnak karonfogva afféle rátartisággal, mint akinek először van életében arany óralánca. Kémlelik az arcokon a hatást, s ha valamelyik a karonfogott urakból eltávozik egy percre, nagy sebbel-lobbal keresik legott a sokaságban, kérdezősködve fűtől-fától:

– Nem láttad, kérlek, merre ment?

– Kit?

– A Nácit. A Kálmánt.

– Miféle Nácit?

– A mamelukomat.

Az ő mamelukját! Csodálatos édesség van ebben a szóban, ha egy ellenzéki megye főispánja mondhatja, hogy kong, hogy zúg az, mint egy harang: »A mame-lukomat«.

Nini, Kapuczán Gergely is itt van! De milyen otthonos már itt. Nézze meg az ember az egynapos gólyát! Izeg, mozog, mint az eleven ezüst, hol ide ugrik, hol oda ugrik, hol ennek súg, hol annak súg valamit, szeme folyton kémlel a láthatáron, a keze kalimpál, úgy látszik, ezer tenni- és mondanivalója van. S milyen fesztelen! Mintha itt növekedett volna szopós gyerek kora óta, s a bölcsője is itt rengett volna a Deák Ferenc képe alatt.

Most észrevetted s felém tart.

– Szervusz, cimbor! Kialudtad magad?

– És te?

– Én még egy kicsit olvastam a kupéban.

– Igen? – mondtam szórakozottan.

– Egy kis kvóta-tanulmányokat teszek. Egy pár szakmunkát mindig hordok magammal a bőröndömben.

Most egy minisztert pillantott meg (a Borsszem Jankóból megismerte a képét), szökdellve, mint a zerge, rohan magát bemutatni.

– Ki volt ez? – kérdik az öreg képviselők, kik összeverődnek egy csoportba, mint a bennszülött rézbőrű indiánok az invázióval szemben.

– Ez Kapuczán. Tegnap a vasúton ismerkedtem meg vele. Vigyázzátok meg, ez lesz a legnagyobb stréber.

Tíz ellenvetést szabadítok föl egyszerre.

– Dehogy. A legnagyobb strébert én ösmerem, azt a szőkét ott, aki az Andrásy szobra mellett áll.

– Ördögöt! – mond egy másik. – A stréberisszimus az én unokaöcsém, az a nyurga fiú, a pulpitushoz támaszkodó. Ösztönszerűleg rájött, hogy az elnöki pulpitus előtti tér az akarnokok kedvenc ácsorgási helye.

Mindenki bizonykodik, hogy ő ismeri a legnagyobb strébert. Nagy bőség jele ez.

De végre is, mit érdekel most engem a távoli jövő. Hiszen én voltaképpen azért jöttem a klubba, hogy a Katánghy választását és részleteit megtudjam. Elkezdtém tehát kérdezősködni, de a legnagyobb homály nehezedett a körtvélyesi választásra. Senki sem tudott semmit.

Gondoltam, talán a miniszterektől vehetek ki valamit, megszólítottam az egyiket:

– Nem tudod, kérlek, hogy lett meg Katánghy képviselő?

Öexcellenciája vállat vont.

– Bizonyosan megvolt a többsége, azért lett meg. – Aztán jóízű humorral hozátette: – Mert ezért is meg szoktak lenni néha képviselőkké az emberek.

No, ez nem tud semmit, gondoltam magamban, egy jobban informált minisztert keresek föl. Találtam is csakhamar és kérdezősködtem tőle.

– Az ördög tudja – felelte –, Körtvélyes mindig rejtélyes kerület volt.

Egy harmadik miniszter így szólt:

– Isten tudja. Katánghy mindig rejtélyes ember volt.

Meglehetős reménytelenül próbáltam még szerencsét a negyediknél. Úgy látszik, ez tudott legtöbbet, mert rám förmedt mérgesen, mint a fecsegő kíváncsi gyermekekre szokás:

– Boldogtalan, ne kérdezd, hogyan születtetek. Maradjunk annál, hogy a gólya hozott mindnyájatokat.

Elkedvetlenül láttam, hogy semmit se fogok megtudni. Valami vastag takaró van itt ügyesen elterítve. S éppen ez mutatja, hogy érdekes csiny van alatta.

Eközben a kiadó folyton küldözte rám a sürgető és fenyegető leveleket: »Kérjük a Katángy másodszeri megválasztásának történetét, vagy különben, stb.«

Honnan vegyem? Csak nem hasíthatom ki a lelkemből!

Még egyetlen mód volt: Katángyt kivallatni, mert kivált egy kis Moët et Chandon mellett közlékeny lesz és őszinte. Meghíttam vacsorára, fecsegett is mindenről a világon; de mihelyt áthajlott a beszéd a választásokra, különböző élményeinkre, Menyus hihetetlenül begombolkozott.

Incelkedtünk vele, faggattuk, keresztkérdések alá vettük: – Hát te mit költöttél, hát te hogyan lettél meg? – Mosolygott, vonogatta a vállát, és csak annyit bírtunk belőle kiszorítani:

– Jó volt a plánom.

Hiszen éppen azt akartam én tudni, mi volt a plánom.

– Nem mondod meg, Menyus?

– Nem. Sohase választanának meg többé, ha megtudnák.

– Ha nem mondod is meg, mibe fogadsz, hogy kihámozom.

Hallgatott, mosolygott fitymáló ajkbiggyeszésekkel, és rázta a fejét.

No, mármost azért is megtudom, nincs az a titok a világon, amit ne lehetne kikaparni. Apródonként teljesen belenyargaltam magamat, hogy okvetlenül megírom a megválasztását, mégpedig nem fantáziából, hanem hiteles adatok alapján, élethíven és tárgyilagosan.

Egy detektív furfangos szimatjával keresgéltem a szálakat, de alig találtam valamit. – És az, amit találtam is, legalább egyelőre teljesen értéktelen volt.

Mindenekelőtt azt tudtam meg, hogy Katángy okt. 17-én indult el Borontóról, látván hogy nincsenek chance-ai. A vasúton összejött egy Brand Károly nevű bécsi gyárossal, régi iskolatársával; ezzel együtt érkeztek meg Budapestre, és Brand is Katángyhoz szállt.

A következő nap együtt mulatott a két hajdani diák orfeumokban és egyebütt. – Harmadnap Brand Károly elutazott, a Katángy Varga nevű inasa kíséerte ki a vasúthoz, s váltott neki jegyet – *Körtvélyesig*. E Brand nevű bécsi egyéniség tehát okvetlenül összefüggésben van a választással.

Továbbá megtudtam azt is, hogy ez időben Körtvélyesen bizonyos Kovinyi János volt a városka és a kormány egyedüli jelöltje, aki már a programbeszédét is megtartotta volt a városháza nagytermében általános lelkesedés mellett. (Lásd a Nemzet okt. 12-iki esti számát.)

Katángy több napig Pesten maradt és igen sokszor megfordult a miniszterelnök előszobájában. (Ah istenem, ez az előszoba!) Egpárszor magányosan járt, később azután hárman jöttek, egy vörhenyeges szakállú, zömök öregúrral és egy hosszú, nyurga, igen elegáns kinézésű gentlemannel, ki fényes cilindert viselt és arany fogantyújú sétapálcát. Értesülésem szerint ezzel a két alakkal vacsorált okt. 22-én este a Hotel Royal különszobájában jó éjfélén túl.

Ez volt minden, amit megtudhattam. Tessék mármost ebből a körtvélyesi választást megírni.

Nagy rezignációval jelentem meg a szerkesztőségben.

– Nem lesz a dologból semmi, uraim. Nincs anyagom. Engedjenek meg, isten nem tudok lenni, aki a semmiből valamit teremt; számár pedig nem akarok lenni, aki a semmivel kompromittálja magát.

A szerkesztőség kétségbe volt esve:

– Mit csináljunk? A közönség várja, ez egyszer igaz. Ön megígérte, az is igaz.

– Hát gyűjtsék nekem össze az anyagot.

– Annál semmi se könnyebb – kiáltott föl vidáman a szerkesztő, kezeit dörzsölve –, riportereket küldünk ki, akik mint a méhek összehordják.

Még aznap három tudósító utazott el az én instrukciómmal. Az egyik (Lukács Sándor) Borontóra, a másik, a redakció leggavallérabb tagja (Pélyi Aladár), a Katánghyné falujába. (Meghagytam neki, hogy esetleg udvaroljon is a nagyságos asszonynak.) A harmadik pedig, a legügyesebb (Bárkány Samu), még az esti vonattal Körtvélyesre érkezett, hogy a helyszínén szerezzen adatokat.

Lapunk derék munkatársai lehetőleg ügyesen végezték feladatukat (kivált Bárkány úr nyújtja igen kimerítő leírását Körtvélyesnek), lehetőleg befurakodtak mindenüvé, s csellel, ravaszsággal kiszimatoltak minden jelentékenyebb körülményt, de a nyomozás mégis sok időt vett igénybe, s a Katánghy másodszori megválasztása kimaradt a Pesti Hirlap Naptárából.

De mindegy. Akit érdekel a derék államférfiú életfolyama, az itt a könyvben is szívesen fogja olvasni a körtvélyesi választást, mely nem valami irodalmi munka, hanem egyszerű tudósítás, három riporter adataiból összeállítva.

Lássuk mindenekeelőtt, mit mond Bárkány Samu.

III. FEJEZET – KÖRTVÉLYES MÚLTJÁRÓL ÉS JELENÉRŐL

Körtvélyes városka a Kemese vize balpartján fekszik, igénytelen kis város apró házakkal, csak a piacon van néhány egyemeletes ház. Lakosainak száma talán háromezer, szóval igen kis város és nem érdemli meg, hogy külön képviselőt küldjön az országgyűlésre, mert a szavazók száma háromszáznál többre nem terjed.

De hát hiába, királyi város, megilleti a jog. Az ősapák a jobbik eszűkhöz kaptak, csináltattak maguknak Bécsben ezelőtt másfélszáz évvel valami zugvésnőknél egy pecsétet, melynek mesterségesen elkopottra készített latin föliratából kítűnt, hogy Körtvélyes valamikor Mátyás idején kir. város volt; ezt a pecsétet a ravasz szenátorok (nagy titoktartást esküdvén előbb) bedobták a Kemesébe egy bizonyos megjegyzett helyre, hogy amikor akarják, kihalászhassák a kavicsok közül.

Úgy is lett. Ott hagyták egy darabig, vagy két évig, *öregedni* a víz alatt, és egy szép napon kihalászták, nagy zajt csapván az eseményből. Dobszóval, tarackdörgések közt hirdették ki a városban, hogy az isteni gondviselés miképp vetette ki a víz fenekéről napfényre a nemes város igazi jussát. Legott küldöttség indult Bécsbe, III. Károlyhoz, vivén a pecsétet bársony vánkoston az audienciára, előad-

va ékes orációval őfelségének a sigillum kihalászását, s könyörögvén, hogy dicső elődeit ne méltóztassék cserben hagyni.

III. Károly, »a jámbor arcú«, végighallgatta rettentő unatkozással a dikciót (Gálfy János uram szónokolt, a mostani városi pénztárnoknak a dédapja), aztán kezébe vette a pecsétet, megnézegeté propter formam, és így szólt:

– Ha egy köpenyegből idők jártával ujjas lett, dilectissimi, nehéz belőle újra köpenyeget csinálni, hanem azért rajta leszünk.

És bár határozottan nem ígerte meg, egy félév alatt királyi város lett Körtvélyesből: az előljárási gyakorlatja a pecséttel beütött, s ennek köszönhető, hogy a kis Körtvélyes ma külön képviselőt választ az országgyűlésre.

Képviselőivel emberemlékezet óta szerencsétlen volt a nemes város; de a várossal se voltak szerencsések a képviselői. Sohase választottak meg kétszer egy embert.

Az utolsó hároméves országgyűlésen egy helyi ember képviselte a várost, de azt elejtették, mert, amint mondták, »mindig itthon lebzsel, ahelyett, hogy az orrát az országgyűlésen tartaná«. Az első ötéves országgyűlésre tehát egy egészen idegen, ahogy mondani szokták: »importált« emberrel próbáltak szerencsét (a központi végrehajtó bizottságnak egy kreatúrájával), de ez ellen meg az volt a panasz, hogy »örökké az országgyűlésen könyököl és kártyázik a klubban, ahelyett, hogy néha-néha beszagolna Körtvélyesre is«.

A vége az lett, hogy őt is elejtették és a következő országgyűlésre rábízta az egyén kiszemelését a körtvélyesi asszonyokra. Hadd lássák, milyen az ő izlésük. Der Mensch probiert. Hátha az asszonyok jobban eltalálnak.

El is dőlt a polgármesterné egyik uzsonnáján, hogy Szilánszky gróftól kell megválasztani. Szilánszky gróf csinos, elegáns szőke ember, és a megyében nagy birtokai vannak. Meg is választották Szilánszky gróftól, és ő valóban mesterileg kikerülte az elődei hibáját, se az országgyűlésen nem lebzsel, se Körtvélyesen, hanem Bécsben baccarázott a jockey-klubban, és az opera balerináival bomlott. Színét se látták öt évig se Körtvélyesen, se Budapesten.

Ilyen szituációban találta Körtvélyest az országgyűlés fölösztatásának híre. Persze megint jelölt után kellett nézni. Sok mindenféle név fölmerült, egyik ezt, másik azt hangoztatta. Legtöbben nem elégedtek meg az ösmert emberek közt való turkálással, hanem arra ösztökélték a primipilusokat, vegyék rá a főispánt, hadd írjon föl a kormányhoz jelöltért: onnan küldjenek valami jeles férfiút, országos nevű egyéniséget. Általában a vidéki kisvárosoknak jellemző vonása, hogy az egymás emelkedését irigylik, inkább hagynak felnőni a hátukon idegent. Az elmegy, a csillogását nem látják, a nimbusza nem szúrja a szemüket. Mikor az utolsó hároméves országgyűlésen Hártvai Mihály helybeli ügyvéd képviselte a várost (az, akiről említettem, hogy mindig Körtvélyesen lebzsel), Szabó Benedek uram, a legtekintélyesebb városi szenátor, a ciklus vége felé egy nap így kiáltott föl népes társaságban:

– Az ördög vigye el ezt a Hártvait; hiszen jó ember, derék ember, de hát végre is mi emeltük föl, és gubó legyek, de én meguntam nagyságotlani; alig várom már,

hogy újra azt mondhassam neki szemtől szembe: »Te, Misi!« És még azt hozzá: »Látod, mármost semmi se vagy, te, Misi.«

Az egész társaság hangulatán látszott, hogy teljesen magukévá teszik a Szabó Benedek bácsi óhajtását.

Pedig különben igen jámbor város volt Körtvélyes: tiszteletreméltó, de ósdi nézetekkel. Afféle se hús, se hal polgárság, mely mindig a nemes és magasztos felé szónokol és áldomásozik, de mindig a legutolsó argumentumnak ad igazat; lehet vinni a nemes és magasztos felé, de le hagyja magát húzni a sárba is. S ilyenkor magára disputálja, hogy magaslatra igyekszik. Hájfejű csizmadiák, fazekasok s a Kemese-parton tömérdek vargák képezik a zömöt, akikre megfordítva kell húzni a csizmát, hogy a sarka kerüljön előre és az orra hátra, mert csak akkor vehetők rá az előremenetelre, ha konfundálódnak az irány felől. Okos ember a Brenner zsidó, a »Kometa« életbiztosító társaság ottani ügynöke, aki így magyarázta meg nekik a biztosítást:

– A »Kometa« ennyi meg ennyi forintért biztosítja a kegyelmetek életét, azaz jót áll azért, hogy nem halnak meg... Ha pedig mégis meg találna valamelyik halni, akkor annyi meg annyi ezer forint »strófot« fizet a »Kometa«.

Tetszetős formában beveszi a mérget is a mi félművelt osztályunk, de a maga meztelen valóságában nem kell neki a »saját java« sem.

De ez nem tesz semmit. Körtvélyes azért szentül meg van győződve, hogy ő halad. Van takarékpénztára, mely kézi zálogra is kölcsönöz (de hajh, ezüst kupakú tajtékipákra már nem ad pénzt, mint a régi jó világban Uhlárik igazgató idejében), van tűzoltósága; látni kellene egyszer a tűzoltóparancsnoknak, Palina Ferinek az aranyos egyenruháját, a melléről lelógó színezüst trombitával; igazán gyönyörű. Az ember szinte gyanakszik, az egész intézmény talán csak azért van, hogy a hiú Palina (patikárius) fölvehesse vasárnaponkint a csillogó sisakot és az aranyzsinóros kabátot. Van továbbá kitűnő dalárdája (az angyalok se énekelnek szebben, mint a körtvélyesi cserző vargák). Gyalázat, hogy bár mindenüvé eljárnak az országba a dalárversenyekre, még eddig nem nyertek semmit – mert mindig mindenütt közbejött valami: egyszer az irigység, másszor a ravasz intrika, harmadszor az aljas bosszú. Oh, méltányosság és igazságérzet, jöjjön el a te országod!...

Tessék elhinni, Körtvélyes semmivel sem áll hátrább szellemileg, mint más vidéki városok. A kaszinóba tizennégy napilap jár, ezek közt egy német és egy tót, amelyek először ott olvastatnak, azután másnap albérlet útján az egyes módosabb családokhoz kerülnek. Sőt egyszer már ott állt a város, hogy saját lapja indult, a »Körtvélyesi Trombita«, de a szerkesztőt, Ruffinyi Elemért, ötödnapra letartóztatták lopásért, s az orgánum rövidesen befejezte pályafutását, mielőtt kibonthatta volna a szárnyait. Egy más alkalomkor is indult meg újság Körtvélyesen, de az is szerencsétlenül járt. A rossz csont, a szerkesztő Kapor Zoltán, mindjárt az első újévi számban nagy *tapintatlanságot* követvén el, azt a címet adta a helybeli születési statisztika örvendetes emelkedését jelentő hírnék: »A Rodich-ezred Körtvélyesen«, s ezért (hihetőleg az asszonyok ösztökélésére) legott kikergették szegény Kaport a városkából. Egyszóval, a kultúra tiszteletre-

méltó hódításokat tett itt is az alkotmányosság kezdete óta, s ha valaki a női vizit-szobákba bepillant, mindenütt könyveket láthat a zongorán. Körtvélyes hölgyvilága pártolja az irodalmat, s akárhány szép szemet lehet látni még ma is megnevésedni a »Karthausi« szenvedésein.

Politikailag Körtvélyes (mert végre is qua kerületet véve, legelsősorban erről van szó) olyan, mint városkánk nagy része. A lakosság kivétel nélkül ellenzéki, szidják a kormányt, a mamelukokat, a kiegyezést, a nagy adókat, elégedetlenek mindennel, de mikor a választási idő közeleg, a főispán úr öméltósága és a polgármester úr szépen lecsendesíti a hullámokat, és rendesen egyhangúlag választanak meg egy mamelukot, hogy azt a választás után megint szidhassák, mint a bokrot, amikor a polgármester is csatlakozik hozzájuk, sőt a suba alatt a főispán is jóváhagyólag bólingat. Ez így volt mindig és így lesz mindig. Tehát a legutolsó választásnál sem volt kétes a szabadelvű párt győzelme, csak a jelölt volt bizonytalan. A gróf nem reflektált többé a mandátumra; ki tudja, hol van? Felülről a kormány nem delegált senkit. Végre is a polgármester, nagyságos Röskey Pál kir. tanácsos úr, akit a méltóságos asszony, a főispánné, »körtvélyesi Machiavelli«-nek nevezett el, oldotta meg a kérdést, miután éppen a föloszlatást megelőző hetekben kérő állított be úri házához, ami nem kis örömet okozott, mert volt ott elég kérni való: négy hajadon leányzó.

IV. FEJEZET – KOVINYI IN FLORIBUS

Minka, a legidősebb Röskey kisasszony, csinos volt, de a nővérei is igen csinosak voltak és ránőttek a nyakára. Minka szeretett volna már férjhez menni (*periculum in mora*), de Körtvélyes igen szegény volt házasulandó emberekben. Az odavaló fiatalság nem merte a szemét fölemelni a hatalmas Röskey kisasszonyokig, apró városi tisztviselőkből, ügyvédjelöltekből és a helybeli mesteremberek diplomás fiaiból állt ez a fiatalság és derogált volna a Röskey családnak, mely sokat adott régi nemességére. Előkelőbb ágyból származott fiatalember csak egy volt. Báró Blandi Nep. János, a városka régi földesurainak ivadéka, egy nyegle fráter, testben-lélekben satnya, s amellest fennhéjázó, önhitt és bolond; mindent másképp csinált, mint a többi emberek. A kényesség és a bőrébe való nem férés annyira elragadta, hogy még az *érintkezési hangokban* se fogadott el azokból semmit, amit az emberiség eddig kitalált, különös hangokat és kifejezéseket használt és csak igen kevés szót, sőt a végén már csak egy szóval fejezte ki parancsait és gondolatait.

Floquet! kiáltá a szobalányra, és ez azt jelentette, hogy hozzon egy pohár vizet, máskor, hogy adjon neki egy csókot. Floquet! parancsolá az inasnak, és ez azt jelentette, hogy eressze le a roletteket, ha nem találta el, kijárt neki két Floquet. (Ebben az esetben két pofont jelentett a két Floquet.)

A bolondos gazdag úrfinak, ki a város közepén egy szép tornyos, emeletes Floquetben lakik, a végében nagy parkkal, egyetlen barátja volt, a szomszéd megyében lakó Kovinyi János, meglehetősen elszegényedett tót nemes, azonban eszes és szeretetreméltó társalgó, s amellest nagy kozák, aki némi szerepet vitt a

megyében, minden áron nagyobb tért keresve tehetségének; szeretett volna valami módon szerencsét csinálni.

E Kovinyi gyakran járt Körtvélyesre, ott hetelt »Floquet úrnál« (mert így csúfolták Blandit a szokásos kifejezése miatt, melyet tudja isten honnan szedett föl), afféle major domus szerepet vitt a kastélyban és tökéletesen uralkodott híg velejű növendékén, együtt jártak Bécsbe és Budapestre mulatni.

A gyakori körtvélyesi időzések alatt megismerkedett valahogy a legidősebb Röskey kisasszonnyal, és egy szép napon beállított Röskeyhez, megkérte.

A kir. tanácsos úr ünnepélyes arcot vágott, leültette Kovinyi urat, atyai hangon kikérdezte:

– És mire bázírozza öcsémuram, a házasságot?

– Hogy értsem ezt?

– Hát én úgy értem, hogy a házasság szentség, mindenestre – és a kezeit dörzsölte és szeméit égre emelte (mert a nagyságos úr nagy katolikus). – Kétségen kívül szentség, de hogy is fejezzem ki magam korrekte, szükséges hozzá a »speiz« is.

– Na, természetesen – felelte Kovinyi nyugodtan.

– Miből akarnak élni?

– Egyelőre birtokomból és egyéb jövedelmeimből – felelte Kovinyi.

– Az önök megyében mostoha a föld. Mennyi az ön évi jövedelme?

– Jó esztendőben kétezer forint.

Az öregúr szaporán pislogott apró szemével.

– És rossz esztendőben? – kérdé mélabúsan.

– Rossz esztendőben háromezer.

– Hogy lehet ez? – ütötte föl a fejét élénken.

Kovinyi titokzatosan mosolygott, de nem felelt.

– Miképp érti? – ismétlé Röskey. – Az ördögbe is, nem szeretem a rébuszokat találgatni.

– Beszélhetek bizalmasan?

– Magától értetődik.

– Íséges esztendőben adományok özönlének a vidékünkre, és én vagyok a kiosztó bizottság elnöke.

Röskey a fejére ütött, mintha meg akarná magát büntetni, mintha azt mondaná magának: »Nagy számár vagy, Röskey, hiába vagy királyi tanácsos«, de hangosan csak ennyit mondott:

– No, no.

Aztán lehajtotta a fejét nagy szótlanul, gondolkozni látszott, végre egy sóhajjal könnyíté magán:

– Hát persze, szegény magyar nemesség! Élünk csak kell, istenem! Ahogy lehet, természetesen, ahogy lehet. Ezer évig voltunk becsületesek, mert lehetett. Mit mondtam? Szamarak voltunk. Marhák voltunk. Ki kellett volna bennünket vesszőzni. Vérünket ontottuk a parasztért. Ha meggondolom azt a sok vért. Hah!

Az öreg dühbe hozta magát, s ilyenkor látszott, hogy még elég vér maradt benne, mert mind a fejébe tódult, hogy szinte megfeketedett a képe.

– Ami pedig az ügy érdemét illeti – fejezte be csillapodottabb hangon –, teljeséggel nincs semmi kifogásom. Sőt. Hanem a leány mégis meghallgatandó.

Fölösleges formalitás volt, mert Minka már a huszonötödik tavaszt számlálta, anélkül, hogy egyetlen kosarat adhatott volna. Hiszen persze nagy élvezet lehet a kosáradás, és végre is kucséber reszkirt; de ha valaki már huszonöt éves, hát – hogy is mondjam csak – egyszerűen nem kucséber.

Minka igent mondott, és az eljegyzés végbement díszes vendégkoszorú jelenlétében; maga a főispán, báró Gerezdy Mihály úr is jelen volt. Azontúl pedig Kovinyi majd minden idejét Körtvélyesen töltötte, de nem Floquet úrral, mint ahogy azelőtt tette, se nem a menyasszonyával, mint most illenék tennie, hanem belevetette magát egész hévvel a körtvélyesi társadalomba; eljárt a kaszinóba, a sörházba, délutánonként a pincékbe; mert a körtvélyesi szőlőket megette már a filoxéra, de a pincékhez hozzá nem nyúlt; a pincekultusz tehát szabadon fejlődött, elannyira, hogy némely délutánonkon csak a csecsemő gyermekek és az előregedett asszonyok maradtak a város falai közt.

Kovinyi gavalléros nemesi tempói, jó mondásai imponáltak a polgároknak, s csakhamar beleszeretett mindenki. Egyszóval, tudta a módját (hja, egy kis sárosi vér is csergett az ereiben anyja után) udvariasnak, szeretetreméltónak lenni mindig és találékonynak a gyöngeségek legyezgetésében. Tutyi-mutyi stréberek építik pozíciójukat az emberek erényeire. Szamárfületeket az ilyen strébereknek! A gyöngeségek az igazi oszlopok, erősek, megrendíthetlenségben. A sokaságok gyöngeségein nyugszik szilárdan az okosak épülete.

Mire ősszel váratlanul fölözlatták az országgyűlést, Körtvélyesen a Kovinyi neve kelt szárnyra. Kovinyi ügyesen szabadkozott az iparosok előtt, jelöljenek más valakit, mert úgy veszi észre, a honorácior osztály egy része idegenkedik tőle pusztán azért, mert az iparosoktól jön a gondolat. De már éppen azért nem engedik az iparosok. »Hiszen mi vagyunk többségben, s a kutyának parancsoljanak a hosszú kabátosok.« A honoráciorok közt ellenben e tisztes osztály jelöltjének gerálta magát, aki aggódik, hogy az iparosok nem akceptálják emiatt: mire a honoráciorok kezdtek mennyre-földre fogadkozni, hogy ebben a városban az ész a diktátor.

Kapott a szerencsés hangulaton a polgármester, az igaz, nem minden csodálkozás és meghökkenés nélkül. Eddig is minden az ő kívánsága szerint történt Körtvélyesen, de a gondviselés kerekén rendesen neki is csavarnia kellett egyet (néha kettőt is), most azonban a gondviselés kezdi magát hozzá alkalmazni, ami voltaképpen igen szép dolog tőle; – de szinte sajnálta, szinte mellőzve érezte magát, hogy ne az ő hozzájárulásával legyen meg Kovinyi képviselővé.

Bizony nem engedné, ha nem a leendő vejről volna szó. De már így csak hadd legyen.

S maga hozta elő alkalmas órában a főispánnak, aki nem valami nagy súlyt fektetett a személyekre, tehát szívesen egyezett bele a Kovinyi jelöltségébe.

– A személy előttem mindegy: Péter vagy Pál, egy kutya. Négy darab mame-luk a megyéből, egy a városból, ez összesen öt darab. Ha öten vannak, hát jó. Ha nincsenek öten, hát nem jó. Hogy kik, az schmarn.

Göögös, sajátos észjárású arisztokrata volt, aki lelkében rettenetesen lenézte a parlamentarizmust és a népakaratot.

– Énrám még sohasem szavaztak – szokta mondani, és ilyenkor fölfújta magát, mint egy kakadu, és kevélyen ütögette a mellét, mint egy spanyol grand.

Különbén kiváló főispán hírében áll; otthon azért, mert ebédjein valódi francia pezsgőt isznak a köztörvényhatósági bizottsági tagok; ott fön azért, mert mindig beliferálja az öt mamelukot. Ami a közigazgatást illeti, abban az a rendíthetetlen nézete:

– Egy jó főispánnak csibukozni kell és nem avatkozni semmibe, csak mindig csibukozni és csibukozni. Elég, ha az emberek tudják, hogy valaki csibukozik és nézi őket.

Mindezeknél fogva öméltósága Kovinyit proponálta ott fön jelöltnek Körtvélyesre, s miután a magas kormány nem tett kifogást, a városházán tartott népes értekezlet kikiáltotta egyhangúlag, ötagú küldöttséget menesztvén érte a Röskeyék házához. A jelölt kevésvártatva zúgó éljenek közt lépett a terembe s elmondta programbeszédét szép csengő hangján, mely hol ellágyult, mint a szívhez szóló pásztorfurulya, hol mennydörgött, mint az ég villáma. A karzatról, hol a városka hölgyei nézték a nagy jelenetet és hallgatták a szép beszédet, egy-egy virágcsokrot dobtak feléje valamely sikerültebb helynél, néhol tapsra verődtek össze a rózsás kis tenyerek, csak egyetlen hölgy (akiről különben is az volt a hír, hogy Hártyaival van viszonya), a szép özvegy Minkeyné zavarta meg a nagyszerű összhangot, közbekottonván:

– Halljuk Hártyait!

Amit azonban nem tűrhetett megtorlás nélkül Galgóczy Márton fazekas és föl-szóltal harsányan:

– A szoknya azonban nem szavall!

De ez nem zavarta a nagyszabású beszédet, csak pillanatnyi derültséget keltett, gyönyörűen ömlött a szó a szónok szájából, mint a hegyi folyam vize, mely virágos partok közt haladván, szeszélyes kanyarodásban néha a sziklát is megcsapkodja.

– Floquet! – kiáltja egy elkényszeredett, nyafka hang. (Ez most »helyes«-t jelent.)

– Úgy van, úgy! – kurjantja száz torok, s a tetszés végigmorajlik a gyülekezeten.

– Méz csurog a szájából! – tör ki egész eksztázissal Hibly postamester.

– Az enyimről is méz folya – replikázik az ellenmondási viszketegségéről híres Levinczy fiskális –, ha a Polgármester Minka csókolgatná.

Nosza, lett erre nyomban spektákulum. Pengő Laci városi aljegyző éppen ott állt és nagy hirtelen pofon ütötte ezért a szóért. A pof nagyot csattant és egy percre erre fordítja a közfigyelmet. Mi az? Mi történt? Nagy hullámmás támadt a tömegben. Mindenki tudni akarta a tényállást és az okot.

Levinczy vörösen, mint a paprika, ziháló mellkassal, hörgő, gyors szavakkal adta elő a körülte nyüzsgő csoportnak:

– Pofon ütött, mert azt mondtam, hogy az én szájból is méz csepegne, ha a Röskey Minka csókolná. Pofon ütött a stréber kutya, mert azt gondolja, hogy két legyet... akarom mondani, két protektort szerez egy csapásra: a polgármestert és a képviselőt. De meglakol érte a stréber kutya!

A jelölt észrevette a szcénát s egy hirtelen kanyarodással, de természetes átmenettel gróf Széchenyi István prófétai lelkét kezdé magasztalni, azon Széchenyiét, aki (és Kovinyi most arra a helyre nézett, ahol még mindig kavargott a sajnálatos incidens) így szólott egy ízben: »Ne bántsuk egymást, mi magyarok! ne kapjunk hajba minden csekélységért, mert oly kevesen vagyunk, hogy nálunk még az apagyilkosnak is meg kellene bocsátani.«

Az idézet frenetikus hatást gyakorolt. Viharos taps és éljen reszkettette meg a városház falait.

– Micsoda elme! – ordított föl Zadubán Vince számvevő.

Némelyek sohase hallották még Széchenyi ezen szavait, némelyek nem is hitték, hogy Széchenyi mondta: »Van is egy grófnak annyi esze!« Hogy mondta volna, dehogymondta. Hát látta ő a Levinczy és Pengő közötti pofozkodást? Akadtak olyanok is, akik el se hitték, hogy lett volna valaha olyan nevű gróf.

De a hatás csak elméleti volt (Magyarországon általában elméletiek a hatások), mert már akkorra két fiatalember vert magának utat könyökével azon irány felé, amerre Pengő távozott a »virtus cselekedet« után. A két fiatal úr, Palina tűzoltóparancsnok és Kajton Józsi ügyvédjelölt, kik az imént még jámbor, odaadó arccal hallgatták a jelöltet, egyszerre átváltoznak; tartásukon, arcvonásaikon csodálatos komolyság és fönség tükröződék, annyira érezték e pillanatban saját fontosságukat, hogy mindenkinek látnia kellett ezt rajtuk.

– A segédek – suttogták szerre és borzongás futott végig a kisvárosi hátacon.

Az apróbb városi tisztviselők, a »kisfejűek«, egy csoportba verődve, irigy trécseléssel latolgatták, mennyit ér meg e pofon. Mit fog jövedelmezni az élelmes Pengő kollégának. A szónok ezalatt kényelmesen eljutott a messze múltakból a jelenre, sőt azt is átugorván, már a jövő esztendőben kalandozék, fejtegetvén a kvótát, hatalmas hangon tiltakozott, a haza szent nevében annak jogosulatlan fölemelése ellen, és két ujját az ég felé emelve, ígérte, hogy *jogosulatlan* fölemelést nem fog megszavazni.

– Csakhogy minden fölemelés jogosult lesz – dohogta Hártjai, a hajdani képviselő, bizonyos keserűséggel, azon ocsmány iszappal lelke fenekén, melyet a mellőzés lerak.

– Másrészt azonban – folytatá Kovinyi – a viszonyosság azt követeli, hogy mi is tekintetbe vegyük a másik állam érdekeit. Két szerződő félnél, tisztelt polgártársaim, nem lehet sem az egyiknek, sem a másiknak csak kapni és nem adni, mert kettőn áll a vásár, és a paritás megkívánja...

– Mi az a paritás? – zúdult közbe egy tompa hang, mintha föld alól jönne.

A szónok nem jött zavarba, elkezdte magyarázni, mi a paritás.

– A paritás, tisztelt uraim, hogy egyenlő mértékkel mérjünk, ide egy font, oda egy font...

– Úgy? – sipított föl most egy nyúlékony gilisztahang, éppen ellentéte az előbbinek. – Akkor előbb öközülök is akasztódják föl tizenhárom generális, azután lehet beszélni a többiről.

Nagy derűtség támadt. A hahota pedig veszedelmes vendég a frázisok közt, megeszi őket. Olyan, mint a tyúkólba bezabadult róka.

Kovinyi megtántorgott egy másodpercig, mint Kinizsi Pál a nyergében, mikor egy gyermek egy borsószemet hajított rá. Egyébiránt zavar és háborgás támadt mindenfelé.

– Ki volt az?

Hát egy incifinci emberkét taszigáltak előre, aki peckesen tartotta a körtealakú fejét, körülbelül mint Dávid, mikor Góliátot megtalálta a parittyakővel.

– Én la! – mondá az apró, vézna emberke a mellére ütve.

– A Munczy szabó! A Munczy koma! – kiabálták számosan.

Templomi csönd támadt, hogy mi fog történni. No most, János! Most légy ésnél, Kovinyi János. Elmosolyodott és odaszólt szelíd humorral:

– Rövidlátó vagyok, tisztelt uraim, a nagyon apró betűket és a nagyon apró embereket nem bírom jól kivenni. Ugyan méltóztassanak, kérem, fölemelni azt a kis urat, hadd lássam én is.

Erre is nevettek, és most már a Kovinyi részén volt a »derűtség«, ez a bolondos, csillogó-villogó fegyver.

A csizmadiáknak több se kellett, egyszerre a levegőbe emelték Munczy szabót, aki harapott, hadonászott a kezeivel és rúgott a lábaival. A csizmadiák úgyis dühösek voltak rá, hogy mer ő náluk különb hazafi lenni, egy közönséges kecske – bizonyosan jól meg is ropogtatták az oldalbordáit.

– Nem csodálkozom – folytatta Kovinyi –, hogy az én tisztelt polgártársam olyan vérengző, mert egész életében gyilkos, hegyes végű dárdákkal dolgozik, azokkal döfködven a posztót (Zajos, hosszas derűtség), s amit összetűzköd, ha rosszul csinálja, könnyű kifejteni, de a politikában, lévén a politika az exigenciák tudománya (Úgy van, úgy – bólingatott Köntösy Mihály uram, a sarki pék), ha valami elhibáztatik, számos emberöltők sínnylik meg.

Rendes medrébe tért vissza innen túl az oráció folyamatja, és most már meg sem szakították, csak »éljen«-ek és »helyes«-ek. Mindössze a vége felé, midőn az önálló magyar bankot ígérné Kovinyi, mint kiküzdendő sine que nont, a Lipóczky szücs széles hátához támaszkodó Hatolyka György asztalos fölriadt egy percre szendergéséből (voltaképpen ez a szendergés volt a leghelyesebb kritika a két óráig tartó beszédre), fölriadt, és hallván, hogy az önálló bankról van szó, félálmosan belehujjantott:

– Nem kell önálló bank!

Rögtön nekiestek tízen is, lehurrogták, lepisszegték, mire megadta magát Hatolyka György:

– Hát legyik bank – hörögte, újra behunyván a szemeit szendergésre.

Így múlt el a nevezetes nap, melyet háromszáz terítékű vacsora követett a »Szegefű«-nél, számos szellemes tószttal fűszerezve. Egész éjjel a legfölségebb hangulat volt, csak a párbajsegédek kázmálódtak korábban haza, némaje-

lekkel, arcfintorokkal és vállhúzogatókkal mutogatva a tartóztatóknak, hogy nekik korán reggel komoly dolguk van, tehát le kell feküdniök. Pengő Laci ellenben kutyába se vette a fenyegető végzetet, olyan kedve szottyant, hogy kabátját levetve, ott aprózta inarogyásig a cigány előtt. Látván ezt Levinczy, az U-ra terített asztal másik szárnyán, minthogy őt sem a gólya költötte, rálicitált ellenfelére a jókedvével, s elkezdte énekelni azokat a szép duhaj nótákat az ő zamatos tempójával, betyárosan illegetve hozzájuk egész testét, beléjük öntve egész lelkét:

Pesti kaszárnya repedj meg,
 Ides rózsám, szabadíjj meg:
 Szabadságom be van zárva -
 – Most jön a szíp, Gyurka!
 Ferenc Jóska ládájába stb.

A dal és a tánc ikertestvérek; összejönnek. A mámor, az édes köd nem útvesztő, mint a közönséges ködök, de híd közöttük.

Nem lehetett más vége, mint hogy hajnal felé Levinczy és Pengő némi unszólások közbejöttével kibékültek, kezét fogtak. A Gyurka (akinek a nóta pointe-jeit jelezte előbb Levinczy, hogy: »Most jön a szép«) szétütötte. Összeecsókolóztak, mert mindeniknek egy-egy cimborá fogta és taszította a fejét, míg a két koponya összeért; a csók után örök barátságot esküdtek egymásnak, és hajnalpirkadáskor csak a négy segéd jelent meg a »Szeplő« nevű fenyőerdőben, s a derék gentleman-ek fölötte csodálkozána, hogy a két ádáz ellenfél nincsen ott.

Ugyanezen a reggelen, midőn a nap fölbukkant nyári ragyogással és melegséggel, lobogódíszben látta Körtvélyest. A Kovinyi-zászlókat már kora reggel széthordozták a hajdúk, csakhamar feltűntek a házfedelek szelelőin és a homlokzatokon. A kis gyermekek háromágú tollbokrétákat tűzdeltek föl a kalapjaikra, s az egész város visszhangzott az »Éljen Kovinyi« kurjongatásoktól. Valóságosan dühöngött a Kovinyi-láz. Még a szurtos szolgálók is, akiknek az esze ott szokott keringeni egész évben a katona-kaszárnya körül, Kovinyit magasztaló verseket komponáltak kender-fillőzés közben... Minden, de minden Kovinyit dicsőítette, a falak plakátjai, a kert-kerítésekre krétával fölfirkált éljenek. Sőt Kukucska Pál, a jó kedélyű lutheránus kántor, megvilágított transparentet tett ki még éjjelen át is a kapujára e fölirattal:

Vinum vini,
 Vivat Kovini!

S maga Kovinyi is jól csinálta, folyton beszélgetvén magáról különféle jelességeinél fogva. Egyszer mind a kilenc bábót leütötte a sörházi kuglizón, másnap elnyerte a kucséber kosarát exrátón a 28-as számon (28-ára volt kitéve a választás is). A harmadik nap pedig ott sétálgatván a Kemese partján, miután épp abban a percben szédült le a hídról egy öregasszony (Botoska Mihály vargának a neje) és a vízbe pottyant, a követjelölt utána ugrott és kimentette.

Szerencse, dicsőség és szerelem környezte Kovinyit: az összes fővárosi lapok, még az ellenzékiek is azt írták: »megválasztása kétségtelen«. De ami mindennél több, Kozsehuba Flóris takarékpénztári igazgató nyilvánosan kijelentette:

– Erre a mandátumra már a takarékpénztár is át.

És, amint tudom, Kovinyi mindjárt melegiben szaván is fogta, egy nagyobb fajta kölcsönnel.

V. FEJEZET – KATÁNGHY KOMBINÁL

Gonosz vagy, kis Ámor. Hiába teszed magad, hogy a nyilad hegyén méz van és semmi egyéb. S hiába fogják rád, hogy csak úgy ész nélkül lövöldözol jobbra-balra a vak esetlegesség szerint.

Nem hiszek neked, te kis kölyök. Nem vagy te olyan naiv. Némelyik összehozatala a pároknak valóságos stratégiára mutat. Némelyik malíciára. Sőt bosszút is állsz, ha megharagszol.

Ej, Ámor, Ámor! Te megharagudtál Kovinyira! No, ugye eltaláltam? Engedd, hogy rátegyem az ujjamat az orrocskádra. Lám, hogy nem mered tagadni.

Igen, megharagudtál Kovinyira, mert csúnya dolog, hogy mikor a te pártfogásod alatt van, s te egy kerten vezeted, mely tele van rózsákkal, jázminokkal, akkor ő a kerítésen kívülre is bandzsálít, egy varangyos békára, akit politikának neveznek.

Az istenek végre is nem vegyeskereskedők, az ember nem vehet náluk ugyanazon boltban rózsaláncot és mandátumot.

Rossz hírbe keverlek, kis Ámor – de mégis el kell mondanom az esetet, hogy a programbeszéd után negyednapra, miután a menyegzőt kölcsönös akarattal november huszadikára tűzték ki, Kovinyi rövid időre hazautazott, Röszyék pedig: a papa, a mama meg a menyasszony, elmentek Bécsbe a kelengyét megvenni.

Visszajövet összekerültek a kupéban egy csinos szőke úrral, kit egy közös ismerős ezekkel a szavakkal mutatott be a családnak útközben:

– Íme, egy eleven milliomos. Brand Károly gyáros, Bécsből.

A milliomos nagyon is eleven volt és elkezdett a Minka körül forgolódni, és minthogy igen szép kék szemei voltak, csinos, nyúlánk termete, Minkának igen hízelgett a széptevése, s ábrándos pillantásainak perzselő sugarai szelíd pírt csaltak arcára. Ettől a pirulástól természetesen még szebb lett, s hogy ím, a Minka szebb lett, a gyáros még jobban ittasodék meg a bájaitól. Így szüli az ok az okozatokat.

Körtvélyesnél azonban le kellett szállania a familiának, mire az öregúr a megkötött ismeretség folyamánaképpen szíves mosolygással nyújtá nagy szőrös kezét búcsúzásra:

– És ha majd egyszer erre jár, látogasson meg bennünket.

– Mikor? – kérdé Brand úr, magát meghajtva.

– Akármikor.

– Köszönöm. Élek a szabadsággal. És mindjárt most teszem tiszteletemet.

Ah! Oh! A csodálkozás halk szisszenését hallatá a mama s ijedtében vagy örömeiben (ki ösmerné az asszonyokat?) elejtette a lornyettjét; a kupéülés alól kellett kiszedni, egyik üvege el is tört. Minka pedig piros lett, mint a mályvarózsa.

– De hisz önnek, mint mondá, sürgős dolga van Brassóban – szólt a királyi tanácsos úr, némi zavarral.

– Igen, egy terminus, de ön tudja, mi a »vis major«?

S jelentőségteljesen nézett a vén polgármester szeme közé.

Az pedig valamely alkalmas mondat után kotorászott fejében, mely tudtára adná Brandnak, hogy Minka már menyasszony. De végre is magyar ember volt. Még ha a józan ész kívánja, se szalaszt el a magyar egy kínálkozó vendéget. Márpedig ezt a józan ész se kívánta, mert még két leánya van otthon pártában.

Brand úr tehát kiszállott Körtvélyesen. Az indóháznál ott várták már szüleiket az otthon maradt kisasszonyok, Ilona és Katalin.

– Brand úr – mutatta be nekik a vendéget a nagyságos mama –, kedves vendégünk. Ez pedig az Ilona lányom, szakasztott mása a Minkának, az az arc, az a lélek. Ami a kis prücsköt illeti (a prücsök a Katica volt), ez még iskolába jár. Gyere hát közelebb, ne légy olyan szégyenlős.

De a Katicát sokkal jobban érdekelték a csomagok, amiket a kalauz lehajigált a kupéból, – meg a tömérdek láda, melyeket a vasúti szolgálk leraktak. Talán neki is kerül azokból valami.

Mint hogy két kocsi volt, egyik az uraknak, másik pedig a málhákra, a polgármester úr átült a málhás kocsira a két hamupipőkével, akik cirógatni kezdték útközben:

– Hát nekünk mit hoztál?

– Egy-egy ruhára való kelmét.

– Hát még?

– Nem mondom meg, nehogy irigykedjetek egymásra.

– Hát súgd meg.

– No, jó.

A kis Katica volt a legkíváncsibb, ő tolta oda legelőbb az apja torzonborz szakállához a fülecskéjét.

– Huhuhu! – sűvített bele az öreg, kötekedvén a kedvencével; a kocsi zöreje elnyomta a huhuhut, csak abból lehetett megtudni, hogy valami tréfásat sűgött az apja, mert hirtelen elkapta a fejét és nevetett.

Most Ilonkán volt a sor:

– Hát nekem mit hoztál?

– Egy kérőt – sűgta az öreg úr. – Aranypillangó, magától röpült ide. Okos légy!

– Ugyan, apa!

Kigyúlt a szép arca, mint a fáklya. Szégyenlősen behúzta szemére az orgona-virágos szalmakalapját, hallgatott és félrenézett, mintha semmi sem érdekelné a világon más, csak az, hogy mint következnek egymás után a körtvélyesi házak.

De hasztalan igyekeztek a szülők másfelé terelni Brand Károly figyelmét, s föl-éleszteni Ilonkában a szikrát, mely szikrát csal, Ámor nem hagyta szövöttjét szét-

fejteni s fúrge vetélőn átszövetni; a vacsora után megtörtént, amit különben előre sejtettek az öregek, Brand megkérte a Minka kezét.

Érdemes volna részletesen szólni e vacsoráról, ha regényt írnék egy keletkező szerelemről, és nem egyszerű választási riportot.

Így meg kell elégedniök, tisztelt olvasóim, az egyszerű regisztrálással, hogy midőn a kisasszonyok elvonultak lefeküdni, Brand úr, kit meggyújtott gyertyával szobájába akart a királyi tanácsos úr kísérni, egy kicsinyég visszatartotta a szülőket és kinyilatkoztatá, hogy ő nem élhet Minka nélkül tovább.

Röszkey úr nem jött zavarba, el volt készülve az esetre. Annyira el volt készülve, hogy már estefelé sürgönyözött a Bécsben lakó sógorának, tüstént tudósítsa Brand Károly nevű gyáros társadalmi és anyagi értékéről. Röszkey úr tehát ünnepestélyes arcot vágott.

– Bizonyára nagyon megtisztelve érezzük magunkat, de ön elkésett. Oh, istenem, milyen kár. A Minka leányunk éppen menyasszony.

– Lehetséges-e? – dadogta Brand Károly elsápadva.

– Mienk a hiba, nekünk kellett volna szólni, de ki gondolhat ilyesmire? Teringtét, nem élünk a lovagkorban. A romantika az ördögé már. És nem vagyunk képzelődők, nem is álmodtunk ilyen szerencséről.

A fiatalember megsemmisülten esett egy székbe és arcát a kezébe temette:

– És ki a vőlegény? – kérdé fojtott hangon.

– Ama Kovinyi, akinek a zászlóit láttuk útközben a házakon, egy szomszéd megyebeli nagybirtokos. Beláthatja ön, hogy most már ez a dolog lehetetlen. Az illető meg lesz választva, az eljegyzés is megtörtént, ezen már nem lehet segíteni, de...

Itt egy kis pauzát tartott s titokban a nagyságos mamára hunyorított, mintha mondaná: »Szólj már te is, Zsuzsánna!«

– Azt az egyet sajnálom – folytatá –, hogy olyan ostoba voltam és nem vettem észre semmit. A tüzet könnyű elfújni szikra korában. Csodálom, Zsuzsánna, hogy magának oly éles szeme van és mégis...

Az anyjuk közbevágott:

– Nem, nem. Egy szót se, Pál. Engem nem terhelhet a felelősség. Nem. Én egy tévedés áldozata vagyok, Pál. Ah, istenem, ezek a mai gyerekek. Hiszen most már elmondhatom, mert úgyis vége van, és bár röstellnem kellene, hogy olyan tapasztalatlan vagyok, de az őszinteség az első szabály. Nincs igazam, Brand úr?

Brand úr érzéketlenül, gépiesen bólintott fejével, mint a halálra ítélt tenné, ha arra nézve kérnének tőle véleményt, nem az oroszlánt tartja-e a legerősebb állatnak?

– Én azt hittem – folytatá az asszonyság halkabban –, hogy az Ilona van a játkban. A szegény Ilona olyan különös volt és olyan csodálatos módon függeszté a szemeit önre, Brand úr. Szegény édes leánykám (Röszkeyné kivette a zsebkendőjét a gombolyagos kosarából és könnyeket törült ki a szemeiből). Igen, igen, azt kellett hinnem (mert én olyan együgyű vagyok, istenem, olyan együgyű), hogy

az ön érdeklődése Ilonámat illeti. És én olyan boldog voltam, amilyen boldog csak lehet egy anya, akinek három ilyen leánya van.

– Bárcsak úgy volna – fejezé be Röskey kenetteljesen. – Igen, uram, az ön ajánlata nagyon megtisztelő, és én örömmel fogadnám családomba... Nemde maga is, Zsuzsánna? De a Minka... Valóban, a Minkára nézve már elkésett. A Minka már kissé idős is önhöz. Nemde, Zsuzsánna?

Zsuzsánna csak a fejével bólingatott és a kötésébe merült.

Így beadogatva Brand úrnak kávéskanalankint a saját tervüket, várták a háttást. De Brand úr nem felelt, úgy ült ott lankadtan a karszékben, leeresztett karokkal, megüvegesedett szemekkel, mint egy érzéketlen fadarab. Az öreg óra kísértetiesen ketyegett a kínos csöndben az ebédlő falán. Röskey hátratéve a kezeit, izgatottan járkált föl s alá.

Egyszerre fölugrott Brand s eléje állt földúlt vonásokkal, mint egy kísértet.

– Ha nem adhatja ide a Minka leányát – mondá elfátyolozott hangon –, egy másik szívességre kérem...

– Csak szólania kell, kedves barátom.

– Adjon kölcsön egy pisztolyt.

Röskeyné erre hangos sírásra fakadt és kiosont az ajtón; különben is viszkedett már a nyelve, alig várta, hogy mindent elmondhasson a lányoknak, kik még bizonyosan nem vetkőztek le.

Röskey ellenben csillapítani kezdte a fiatalembert.

– No, no. Ne legyen olyan érzékeny. Az egész dolog márciusi hó. Becsületemre mondom, márciusi hó. Pisztoly! Én adjak pisztolyt? Hiszen én hatósági személy vagyok. S önnek adjak én pisztolyt? Hiszen ön gazdag ember és még sok öröme lehet az életből. Azonfelül lássuk csak, hiszen még a leány is meghallgató. Még a Minkát is meg kell kérdezni.

– És gondolja ön? – kiáltá Brand úr, mohón megragadva a polgármester kezét.

– Én semmit se gondolok. Semmit se tudok. Az ember végigolvashat két bibliotékát és minden könyvben tudhatja, mi van; de hogy egy leány szívében mi legyen, azt senki se tudhatja. Azért hát aludjunk egyet, fiatalembert, és holnap még beszélhetünk a dologról. Az éj, az álom tanácsod ad.

Meg is jött a tanács másnapra, de nem az álom és az éj adta, hanem a bécsi sógor sürgönye: »Az illető igen derék és nagyon gazdag ember; értéke másfél millió.«

Hát minek is toldjam a dolgot. Minka szíve is a bécsi gyáros felé hajlott (csinosabb és fiatalabb volt Kovinyinál), a másfél millió pedig a szüléket ígézte meg; tettek ugyan még egy végpróbát Ilonkával, ki a legszebb selyemruháját ölté föl reggelre, és egész éjjel papirosokba tekert hajtincsekkel aludott (azaz hánykolódott a vánkoson), de minthogy Brand sehogy se akart tágítani a Minkától, hát végre is odaíérték neki, elhatározván, hogy Kovinyi jegygyűrűjét maga a papa fogja neki visszavinni és kíméletes szavakkal átadni.

– Kovinyi így is meg lehet elégedve – mondták –, hiszen mandátumhoz jut a Minka révén.

A boldog Brand tehát repeső jó kedvvel utazott el Brassóba. Ott elvégezvén a dolgait, visszafelé régi iskolapajtásával, Katánghy Menyhérttel jött össze a vasúton, kinek elbeszélte nagy részletesen körtvélyesi szerencsését, hogyan ösmerkedett meg az ottani képviselőjelöltnek, Kovinyi Jánosnak a menyasszonyával, s hogyan csapta el a kezéről stb.

Katánghy figyelmesen hallgatta a szerelmes történetet, s gondolta magában: a menyasszonnyal járt a mandátum. Ha a menyasszonyt elvitte tőle a Brand, miért ne vihetném én el a mandátumot?

Minél jobban hánytorgatta elméjében a körtvélyesi cirkumstanciákat, annál valószínűbbnek tűnt föl neki a terv. Tarkábbnál tarkább kombinációk rajzoltak fejében. Ha nőtelen volna, a polgármester középső lányának kezdene udvarolni. De ez nem lehet. Azok az átkozott levelek, amelyeket az országgyűlésről írkált Klárának, mindenütt elvitték házasság hírének. Egy azonban bizonyos, hogy a körtvélyesi fölléptetést a polgármester csinálta a leendő vejének. Ha már most nem lesz a veje, hát nem is törődik a megválasztásával. Ez vas. Sőt amint visszaadja a gyűrűt Kovinyinek, hát abból olyan szcena lesz, hogy a polgármester okvetlenül dühbe jön és a jelöltségről is le fogja csapni Kovinyit, ha lesz kivel. Márpedig lesz kivel, mert ő (Katánghy) ehhez a kerülethez köti most magát.

A fővárosba érve, ott ácsorgott a miniszterelnök szobájában két napig. A hatalmas úrhoz nehéz volt akkor bejutni. A tágas, barnabőr-foteles terem, ahol közönségesen a minisztertanácsokat tartják az ovál alakú asztal körül, most úgy nézett ki, mint egy nagy műhely, ahol szanaszét nyüzsög a nyers anyag, melyből a jövő országgyűlést szabja ki a mester, aki egyenkint eresztí maga elé a matériát a belső szobába.

Minden oly komor és szomorú most itt. Csak a fekete márvány-kandallóban pislog vidáman egy kis tűz. Főispánok, volt képviselők ülnek, járnak-kelnek, várakoznak csöndesen, szótlantul, mint az árnyak. Mindenkinek kedélyén ül valami sötét sejtelen, a bizonytalanság borongása. Élők és halottak járnak itt összekeverve. És egyik se tudja, hogy ő melyik a kettő közül. Heute roth, morgen todt. A levegő, mely itt olyan üde, olyan éles és finom máskor, most nyomasztó, elálmosító és nehéz. A hatalmas miniszterelnökök kardmarkolatjukat fogva, ridegen néznek le a falakról, mintha szemrehányást tenne az egyik: »Ti csináltátok a palotaforradalmat, he!« Mintha gúnyosan vigyorogna a másik: »Ide jöttetek ti zérusok... Hehehe, ti zérusok!«

A belső szoba ajtaja megnyílik néha-néha... egy-egy alak kilép (vígan vagy szomorúan) és egy másik surran be a lajstrom szerint. Elöl a főispánok mennek be, mert ők most viselősök, némelyik hat, nyolc, sőt több embert is jelent...

A titkár suttogva figyelmezteti a kilépőket és belépőket, hogy ne fogjanak az ajtónál kezét és ne búcsúzzanak:

– Öexcellenciájának e másodpercekre is szüksége van.

Az ajtó bezáródik, egy embert újra benyelt, de azért az előszobából sohase fogynak, csak örökké szaporodnak.

Minden van itt, mint a Noé bárkájában, csakhogy az állatok kevélyebbek; azok nem mentek maguktól ajánlkozni (Noé szólította be az *alkalmas példányokat*). Itt

vannak az ismeretlenek, mindenik egy kérdőjel, a hú mamelukok, a megtért juhok és a farkasok, kik a fogaikat vicsorgatták öt évig; szegény farkasok, most szalonkabátot húztak, megberetváltak, szépen elválasztották az üstöküket, és mosolyogva járul egyik-másik a titkárhoz:

– Hányan vannak még előttem fölírva?

Nincs többé sárga-fekete kardbojt, se kvóta, se szoldateszka, se kamarilla, csak kérdés van a mindenségben, hogy hányan vannak még előtte (a farkas előtt) fölírva, és hogy milyen hangulatban van a kegyelmes úr?

Koronkint hírek szivárognak ki a belső szoba misztikus világából:

– A kegyelmes úr ma jókedvű.

S erre minden megváltozik. A nap kisüt odakünn s vidáman nyalogatja a megizzadt ablaktáblákat (mert ködös, csípős idő volt az imént), a minisztertanács asztal bronz hamutartóján nevetve pislog egy letett szivarcsutka a tűzszemével: Hahaha! A kegyelmes úr jókedvű. S bent a kandallóban igazi táncot járnak a miliárd apró kis szikrák, azt pattogva: »Öexcellenciája jó kedélyben van!«

Az idő pedig egyre fogy, fogy, beesteledik, a szolgák behozzák a lámpákat, mert a nagy aranyozott csillár öreges gyertyáival csak ünnepélyek alkalmával gyúl ki, aztán egyszerre csak beüt a legsötétebb hír:

– Öexcellenciája nagyon fáradt. Ma már nem képes több urat fogadni. Méltóztassanak eljönni holnap.

Katángy barátunk is csak másnap jutott a hatalmas úr elé. Ő is a megtért juhok közé tartozik, akiről meg van írva, hogy jobban örül nekik a pásztor, mint az egész nyájnak. A nevezetes államférfiú ugyanis az egyházpolitika miatt hagyta el a szabadelvű tábornokot (azt állítja, hogy a felesége kedvéért), és a pártonkívüliek pártjához csatlakozott. Amint azonban előtérbe lépett a »lenni vagy nem lenni« kérdése, visszazompolygott a régi bástyák közé.

A mindenható miniszter ott ült az íróasztalánál az ő tömérdek papirosai közt.

– Hát mi baj, Menyus?

Rekedt volt kissé a sok beszédől és egy zsebkendőt tartott a szájánál. Ez az egyetlen ravaszság tőle, hogy rövid ideig maradjanak az emberek. Egy torokfájós embert kímélni kell.

– Nagy baj van, kegyelmes uram. – A feleségem megbuktatott a borontói kerületben.

A miniszter mosolygott.

– Tudom. Úgy kell, mért bolondítottad a szállással? De mit segíthetek most én ezen?

Katángy szenvedélyes mozdulatot tett, miközben kivörösödött az arca a méltatlankodástól.

– Pedig megérdemleném, hogy segítsetek rajtam: hiszen az borzasztó, hogy az embert a felesége tegye tönkre, hiszen mindnyájatoknak van felesége. Hiszen ily módon kell, hogy mi férfiak összeálljunk és ne hagyjuk el egymást. Mert ha tért engedünk az ilyen áramlatoknak, mi lesz belőlünk?

Katángy szereti a maga speciális eseteit generalizálni és az emberiség közös kérdéseivé fölfűjni.

- Jól van, jól, Menyus. De inkább mondd meg röviden, mit csináljak?
- Adj egy másik kerületet!
- Az lehetetlen. Egy üres kerület sincs már, mindenütt van jelöltünk. Elkéstél.
- Akkor hát ajándékozz meg egy mamelukfejjel.
- Feje válogatja.
- A körtvélyesi kerületben van valami Kovinyi nevű jelölt, egy megbízhatatlan fráter, akit a polgármester oktrojált rá a választókra, s aki el fogja hagyni a pártot a legelső alkalommal.
- Hiszen te is elhagytad – szólt mosolyogva a miniszter. – És hol van a garancia, hogy megint nem hagyod el?
- A garancia? – felelte keserű humorral Katánghy. – Hiszen engem vissza se fogadnának az ellenzéken többé.
- No, az igaz – nevetett a miniszter –, de a körtvélyesi kombinációt kivihetetlennek tartom, mert ez a Kovinyi, úgy tudom, népszerű ember ott, azt már nem lehet megrontani. Vannak ott talán valami ismerőseid?
- Nincsenek. De éppen azért reményilem...
- Értelek, de nem hiszem, hogy mehetne. Legjobb lesz neked, ha nyugton ülsz otthon, nem bocsátkozol hiábavaló, költséges kalandokba és vársz...
- Mire?
- Például a fekete zászlókra.
- Katánghy a fejét rázta. A ház nagyon fiatal, túlságosan fiatal. A halál pedig bizonytalan. Nem, nem. Makacsul ragaszkodott az eszméjéhez, a tervéhez és a színhelyhez.
- De ha én magam megcsinálnám Körtvélyest?
- A miniszter a vállát vonogatta nagy kételkedőn.
- Azt nem bánom. De tőlem ne várj semmit.
- Egy-két támogató szót kérnék csak.
- Azt is csak mértékkel – felelte a miniszter.
- Mindenekelőtt arra kérlek, kegyelmes uram, méltóztass sürgönyileg fölhívatni a főispánt és a polgármestert, hogy beszélhessek velök.
- Ha éppen kívánod, megtörténik.
- Ennyiből állt az egész audienca, s még aznap a következő chiffre-sürgönyt kapta báró Gerezdý főispán:
- Azonnali 27, 132, 4, 87, 541, 62 kéretik 423, 41, 720, 68, 96, 340, együtt. – Bánffy.
- Kiküldött saját tudósítónk a főispáni papírkosárból szedte ki a számjeles sürgönyt, melynek értelme: »Azonnali feljövetele kéretik a polgármesterrel együtt.«
- A legközelebbi vonattal elindultak, roppant csodálkozással és szepegéssel, hogy mi történhetett.
- Az indóházban Katánghy várta őket. Báró Gerezdýt már ösmerte a klubból.
- Mutass be, kérlek, a polgármester úrnak.
- Hogyan tudod, hogy az én polgármesterem?

– Mert én vagyok az oka, hogy most itt vagytok. – Ezennel kordiólisan megrázta a Röskey kezét. – Örülök, hogy megismerkedhetem veled, az ország leghatalmasabb polgármesterével.

– Hogy-hogy? – kérde a főispán. – Te vagy az oka, hogy mi itt vagyunk? Nem értem.

– Majd megtudjátok odafönn a palotában, mi körül forog a kérdés.

De a palotában ma megint sokan voltak. A kegyelmes úr azt az üzenetet küldte ki a később érkezőknek, hogy este a klubban lesz, ott szíveskedjenek vele beszélni.

A klub már igen csöndes, kihalt volt ezekben az időkben, úgy nézett ki, mint egy gazdátlan kaptár. A méhek kirepültek belőle. Ott künn dolgoztak a mezőkön. Csak egypár öreg úr kártyázgatott a belső szobákban. A miniszterelnök rendesen ide menekült, ha nem akart képviselőkkel találkozni.

Katánghyék egész kényelmesen fordultak most hozzá.

– Azért kérettelek – mondá Gerezynek –, információkat szeretnék a körtvélyesi kerületre nézve.

Szinte diktátor ez időkben, kimért, egyszerű és mégis hatalmas. Éppen ez a nagy egyszerűség imponált legjobban. Halkan beszélt, majdnem suttogva, alig lehetett hallani; de az ember érezte, hogy mire ez a vékony, reszelő hang odaér, ahova szánva van, orkánszerű éljenek kelnek belőle, diadalok és vereségek ordítása rázza meg a földet és falakat.

– Rendben van – felelte a főispán.

– Kovinyi biztos?

– A nyakamat teszem rá.

– No, látod – szólt a miniszterelnök Katánghyhoz.

Katánghy azonban nem vesztette el lélekjelenlétét és előadta a tervét, hogy ő miként gondolná magát csempésztetni be Kovinyi helyett.

A terv zseniális volt. A polgármester ravaszul húzta be nagy rőtszakállú fejét a váll-lapockái közé. A főispán nyeglén játszott az ezüst karperecével, mely egész kezéig csúszott a manzsettája alól. Mind a ketten a miniszterelnökre néztek.

– Nem bánom – mondá ez kurtán –, ha meg lehet csinálni.

A főispán kijelentette, hogy lehetetlen; a választásig csak hat nap van. Kovinyi szabályszerűen kijelöltetett, a zászlói künn lógnak, az egész város rajong érte. Teljességgel lehetetlen, kegyelmes úr.

A polgármester rábólintott:

– Ami úgy van, az úgy van.

– El van végezve – felelte őexcellenciája s otthagya őket, léptei elenyésztek a rozsdaszínű szőnyegen.

S ezzel Katánghy Menyhért ki volt hagyva a jövő országgyűlésből. Immunitás, nagyságos titulus, hír, tekintély, mind el volt fújva a nagy úr egy leheletével... vége van.

De Menyus szívós, átkozottul szívós, és valljuk meg, szemtelen. Utána futott a kegyelmes úrnak.

– Egy-két támogató szót ígértél.

– De mikor hasztalan. Hiszen mondtam, hogy »nem bánom, ha meg lehet csinálni«.

– Az nem elég.

– Hát mit kellett volna mondanom?

– Azt, hogy »szeretném, ha megcsinálnátok«.

– De mikor hasztalan.

– Ne törődj vele, kegyelmes uram, hiszen nem sokból áll. Menj el még egyszer mellettük és mondd meg nekik.

Őexcellenciája kedvetlenül intett kezével.

– Jó, jó, csak már hagyj békén. Nagyon unalmas kezdesz lenni.

S azzal kisvártatva végigment a nagytermen még egyszer s meglátván egy szögletben a főispánt és a polgármestert, odalépett hozzájuk és a Röskey vállára eresztette le a kezét.

– Szeretném – mondá –, ha megcsinálnák.

A két férfiú összenézett.

– Megpróbáljuk – felelte a főispán.

– Meglesz – mondá a polgármester, fölwillanyozva a vállain nyugvó kéz magnetikus erejétől.

VI. FEJEZET – A CSÍNY

Mi volt a Katánghy terve, nem tudhatjuk, csak a következményekből lehet kihámozni. Azt se tudjuk, hogy a három úr aznap este, midőn kitűnt, hogy a »nem bánom« mennyivel kevesebb, mint a »szeretném«, mi mindenben állapodott meg a Royal különszobájában, ahol vacsoráltak, és ahol a pezsgőt Katánghy fizette. Amit viszont abból lehet kihámozni, hogy a Katánghynéhez küldött tudósítónk egy 62 frtos Royalbeli számlát hozott, – amit a nagyságos asszony Menyhért úr egyik mellényzsebében talált azóta, igen megvigasztalódván az összeg nagysága fölött, mivelhogy lehetetlen, hogy ennyit egyék és igyék két személy, kivált ha nő az egyik. Menyus tehát nem hölgyecskével vacsorált, vagy legalább nem egy hölgyecskével, ami mindenestre enyhítő körülmény. Talán a budai Terka nénit vendégelte meg annak az unokáival együtt. Ez volt a Kristóf kombinációja.

De bármit főztek is ki a Royal különszobájában, annyi bizonyos, hogy Körtvélyesen különös feltűnést okozott a főispán és a polgármester gyors fölutazása ilyen választási időkben, mikor a fejeseznek a helyükön kell lenniök.

A főispáni titkárnak eljárt a szája, említést tett a számjeles sürgönyről. Hm. Mi lehetett a számjeles sürgönyben? Bizonyára titok, mert különben nem lett volna számjelekben. Egész Körtvélyes ezen a titkon törte a fejét.

A helyi fantáziák egyébiránt két irányban szoktak mozogni: haussera és baissere. Némelyek azt hirdették, hogy valami turpisság sült ki a városi vagy a megyei számadásokon, és most dorgatorium okáért hívtak föl a primipilusok. (Bizony nem szeretnék a bőrükben lenni.) Voltak, akik ellenkezőleg azt állították, hogy bizonyosan nagy hivatalra nevezik ki a főispánt és a polgármester lép helyébe. (Legalább az egyiktől megszabadulunk.) A vargák közt ellenben, akiknek

legkövérebb fantáziájuk van, az a verzió terjedt el, hogy a III. Károly idejébeli pecsét-machináció sült ki, de minthogy az akkori magisztrátust már nem lehet megbüntetni, példás elrettetés végett a mostani főispán és polgármester fejét véteti le a király. (Ez volna a legjobb, így mind a kettőtől megszabadulnánk.)

Még jobban fölizgatta a kíváncsiságot, midőn sürgöny érkezett a polgármestertől a városi főjegyzőhöz, Lénárt Györgyhöz:

»Sürgősen falragaszok nyomtatandók, melyeken holnap délután négy órára nagy értekezletre hívd össze neved alatt a város polgárait. – Röskey.«

A sürgöny tartalma elterjedt, mint a futótűz. A vargák csalódva néztek össze: Nini, mégse fejezték le!

Azt lehetne mondani, nem szerették Röskeyt, de ez nem volna egészen igaz. Inkább csak a nagy tekintélyét nyögték. Olyan nehéz volt Röskey Körtvélyesnek, hogy szuszogni se tudtak miatta. Honnan nyerte e nagy súlyt a királyi tanácsos úr, isten tudja. Minden kisvárosban van egy ilyen hatalom. S ez a hatalom többnyire úgy képződik, mint a kígyó fején az úgynevezett *kígyókő*, – a többi kígyók nyálától.

Hiszen szinte élvezet, ha nincs itthon, a levegő szabadabb, a Kemese vígában locsog, s az ég kékebben mosolyog Körtvélyes fölött – mert a zsarnok elutazott; de viszont ma éjjel is összeverekedtek a katonatisztek a polgáriakkal a »Szegefű«-nél, s karddal véresre vagdalták Pengő Lacit és Palina tűzoltóparancsnokot. (Milyen szerencsés ez a Kovinyi, mindjárt lesz egy interpellációja.) S ugyancsak ma éjjel kiásták a Munczy szabó sertésólját a Csapó utcában s három hízóját elvitték. Szóval, mihelyt kiteszi a lábát a polgármester úr a városból, mindjárt elszabadul minden kártékony szenvedély.

E három eset tartotta lázas fölhevülésben a közvéleményt, s ehhez járult a negyedik szenzáció, hogy a Munczy kikérdeztetvén a főkapitány úr által, kire gyanakszik a sertések ellopásában, különös célzásokat tett.

– Nem szegény emberek vitték el egyébiránt.

– Hát kicsodák? Beszéljen kegyelmed világosabban.

– Bosszú műve léssen egészében és részletenkint. Én legalább az mondó vagyok.

– Talán haragos szomszédjai vannak? Ki az ellensége? Gondoljon csak végig rajtok.

– Sejtellezni vélem illető egyéniségének mivoltát, de...

– Ne bolondozzék, Munczy. Beszéljen világosan. Mi tartja vissza?

– Nem bízok a beszélgetés célarányosságában.

(Nagy mestere volt Munczy az úgynevezett »iparos stílusnak«.)

A főkapitány haragra lobbant és fölkiáltott:

– Előttem szabadon beszélhetsz, átkozott kecske! Vagy azt akarod, hogy az egész napot itt töltssem veled és a jegyzőkönyvvel? – Aztán lecsillapodott és szelídebben mondá:

– Azt hiszi kegyelmed, hogy én harapófogó vagyok? Tudok ám én kalapács is lenni, hallja kend. Beszéljen egymásután. Nem valamely elcsapott legényére gyanakszik?

- Távol legyen személyemtől egy ilyen betekintés.
 - Hát talán valamelyik szomszédja?
 - Följebb! – mondá rendíthetetlen meggyőződéssel Munczy.
 - Mit ért kend a *följebb* alatt?
 - Magasabb szálak és hatalmak fennforgásának minéműségét.
 - Miféle magasabb hatalmak? Csak tán nem én loptam el a kend sertéseit?
- Munczy megmaradt méltóságteljes flegmájánál:
- Följebb!

Szóval, oda alludált ökelme (bár egész bizonyossággal sehogy se lehetett kicsikarni), hogy a kormány lopatta el a sertéseit a múltkori közbeszólásáért a tizenhárom generálisról és általában, hogy a politikáját megbosszulja.

- És mi a politikája?
- Jobban haragszom a nímetre, mint kellene.
- Azaz szélső baloldali. És azt hiszi, hogy a politikai meggyőződésével áll kapcsolatban a sertések eltolvajlása?
- Amen – mondá ünnepélyesen Munczy.
- Muncz, maga nagyzási hóbortban szenved!

Ennyi mindenféle apró esemény tartotta izgalomban a kis városkát, midőn tejébe elterjedt a holnapi nagy értekezlet híre is. Estefelé pláne kiragasztották az összehívó plakátokat a falakra, ökölnyi betűkkel nyomtatva. Nagy csoportok verődtek össze és olvasták.

- Valami rendkívüli lesz holnap.
- Talán a pörünket nyertük meg, atyafiak, és arról tesz holnap jelentést a polgármester.

Egy régi pere van Körtvéyesnek az aerariummal a rihóci erdő miatt; ámbátor hiszen minden magyar városnak van valami pöre, talán csak azért, hogy legyen várnivalója a jövődöktől. Hogy ne a saját erejében kelljen hinnie, hanem a bírák bölcsességében.

Lénárt György főjegyző olyan jól megfogadta a polgármester sürgönyét, hogy még ki is doboltatta a legtávolabb utcákban az értekezlet idejét. De még a város dobosánál is jobban közhírré tette a polgármesterék Piroska szobaleánya azt a nagy újságot, hogy a náluk levő német úr a Minka vőlegénye, és hogy Kovinyira kosár vár. No, még csak az kellett. Egy öregasszony se uzsonnázott ma otthon. A hír fölbirizgált mindenkit, még a kastélyba is eljutott báró Blandihoz, aki rögtön kiadta a rendeletet:

- Hamar üljön lóra egy Floquet, s vágatasson Blazócra Kovinyihoz.

Lovász legott nyergelt s vágatva vitte a levelet, melyben azt írja Blandi: »Veszély van, gyere!«

Ez este minden férj kimenőt kapott: az emberek ösztönszerűleg érezték a nagy eseményeket. Ott lebegtek azok a levegőben; a lábuk lelógott, csak nem lehetett megfogni. A »Szegefű«-nél, a »Csillag«-ban és az »Arany ló«-nál nagy kvaterkázások estek egész éjjél utánig, és nagy kombinálások. Olyan szóbeszéddek is fölmerültek, hogy ott fön van a nagy baj, hogy a mamelukok megharagud-

tak az országgyűlés fölösztatásáért, összegyűlnek, lázonganak és le akarják csapni a kormányt.

– Ostobaság! – mondá az öreg Prokes Mihály, az írnök – saját gyerekei rúgásától még egy anya se halt meg.

Még jobban megélenkült a nemes városka másnap, mind künn ácsorgott a lakossága az utcákon, mintha ünnep lenne, délután pedig egyik része ott gyülekezett a városházán, a másik rész pedig, amelyiknek *nem pénz a szava*, kivonult az indóházhoz a polgármester-vároba.

Úgyhogy pont fél négykor, mikor megállt a vonat s kilépett a polgármester a kupéjából, harsány éljenzés fogadta.

Egyedül lépett ki. A főispán négyes fogata is ott állt az indóháznál, de a gazda nem jött el.

Röszkey összerezzen az éljenekre:

– Talán valami bolondot csináltam?

Elgondolkozott a legutóbbi eseményeken és nem bírt fölfedezni semmi szármárságot, amit maga ellen elkönnyvelhetne. De hát akkor mért éljenezik?

Kezet fogott a reá váró Lénárt Györggyel, s aztán felültek a kocsira. A vasúti szolga egy nagy viaszkosvászson burkolatú csomagot dobott föl a saraglyába.

– Mi van ebben? – kíváncsiskodék a főjegyző.

– Zászlók – felelte a polgármester.

– Miféle zászlók?

– Majd megtudod. Összehíttad az értekezletet?

– Rendelkezésed szerint.

– Itt van Kovinyi?

– Nincs.

– Igen helyes. Én most hazamegyek, egy negyedórám van átöltözni. Te addig foglalj helyet a teremben s beszélj a megbízható embereinkkel, hogy mindenben támogassanak. Állítsd fel őket a terem különböző pontjain.

– Mi készül? – kérdé a főjegyző halkán.

– Neked megsúgom, mert érdekedben áll a titoktartás, én megyek föl az országgyűlésre.

A főjegyző arcát elöntötte az öröm és a szemkarikái nőttek, mint a bűvös szilvák.

– Te? – dadogta. – És Kovinyi?

A polgármester fitymáló kézmozdulatot tett.

– Kovinyi otthon marad. Egyébiránt az ördög törődik Kovinyival! Az ő zászlóit még ma leszedetjük, s ezzel vége a kis játékoknak.

– És a várossal mi lesz? – kérdé a főjegyző fojtott, tompa hangon, szinte félenken.

– A város is itt marad a maga helyén, csakhogy te leszesz a polgármester.

– De hát hogy történt mindez? – hüledezett a főjegyző, míg vére sebesen nyargalt az ereiben és a szíve vidáman ugrált.

– Nagyon egyszerű. A miniszterelnök kívánja, hogy én jöjsek föl. Az ország és a város érdeke ez, de főleg a városé. Egyenesen rám parancsolta: »Te jössz föl, punktum«. Ergo én megyek föl, punktum.

Az indóházról toronyirányt véve, voltaképpen közel van a város, vagyis közel lenne, ha egy nagy tó nem terpeszkednék el az útban, mely miatt meglehetősen kerülőt kell tenni. A »Tudás«-t, mert ez a tó neve, fürdésre használják a körtvélyesiek nyáron, s az a hit van elterjedve a környékén (talán azért is hívják Tudásnak), hogy az ártatlan leány pompásan érzi magát selyemlágy vizében, de a nem ártatlan sikit, ha belelép. A tavat apró szalmafödeles viskók környezik; cigányok, pásztorok, szegény halászok laknak bennök, s ama nagyvárosi hóbortból kifolyólag, mely Körtvélyesen nem egy tünetet mutat föl, »Körtvélyes külvárosa« gyanánt említendő.

A külvároson túl jön a Kemese hídjá, s azon az egyetlen körtvélyesi szobormű, Nepomuki Szt. János.

A hídon túl odaszólt Röskey a kocsisnak:

– A Rákóczi-fánál majd megállasz!

Az úgynevezett Rákóczi-fa egy óriási tölgy, bent a város közepén, egészen a piac torkolatánál díszlett az aggság félreismerhetetlen jeleivel, alatta szépen faragott paddal, melybe mindenféle figurák és kezdőbetűk voltak bevésvé. E fa alatt időzött egykor II. Rákóczi Ferenc – állítólag. Azért mondom, állítólag, mert igen gyanús a dolog. Más kis városokban is van Rákóczi-fa. Sőt egyáltalában van-e város, ahol Rákóczi-fa ne volna? Mármost mi következik ebből? Az, hogy a fa *vándorfa*, mely megy városról-városra, vagy az következik, hogy II. Rákóczi Ferenc egyebet se csinált, mint fák alatt álldogált hét-nyolc esztendőn keresztül.

A Röskey kocsisa azonban tényleg megállt a fánál, ahol is a főjegyző leszállott, hogy a városházára siessen intézkedni. Innen aztán a kocsi befordult az »Arzenál utcá«-ba. (Egy késesnek és egy puskaművesnek volt itt boltja az utcák elkeresztelése idején.) Az Arzenál utca legszebb háza a polgármesteré, szép virágos udvarral, pompás oszlopos tornáccal és galambdúccokkal. A Röskey-kisasszonyok galambjai úgyszólván ellepték az egész utcát, ott sétáltak bátran, begyesen, föl nem rebbenve emberi léptekre, egyszerűen kitértek, mint a tyúkok. Zágráb a galambok városa, de a körtvélyesi galambok bátorságához fogható nincs a világon.

Nagy kedvem lenne körülményesebben leírni a kisvárosi előkelőség e tipikus tanyáját, de nincs rá idő. Magának a gazdának is csak percek jutnak otthon öszszecsókolnia a lányokat, megmosdani, átöltözni, mert a polgárok már összegyűltek a városházán s lázas izgatottsággal várják megjelenését.

A terem zsúfolásig megtelt, egy almát nem lehetne elhajítani. Lénárt főjegyzőt, ki már beszélt Röskeyvel, egész csoportok ostromolják:

– Mi lesz?

Lénárt begombolkozik és csak általánosságban ereget ki nyilatkozatokat.

– Rossz nem lesz. A város kárára nem lesz. Eddig úgyis csigamódjára haladtunk...

– No, azt nem lehet mondani, sógor – utasítá vissza a vádat méltatlankodva Zsibó Márton szenátor, a színügyi bizottság elnöke. – Emlékezzék csak vissza, sógor, mikor én vettem át a színügyeket ezelőtt tíz évvel, még akkor közönséges ágyi lepedőben játszották nálunk Coriolánt, a lepedő széle piros papírszalagokkal volt díszítve. Ez idén láthatta, bársony wiklerekben jöttek ki a deszkákra a rómaiak. Ma és tíz év előtt: ég és föld. A nivó emelkedik. Oh, istenem, milyen gyorsan megyen minden...

Galoppinek csörtetnek lihegve föl a garádicson:

– Jön, jön!

Kevésvártatva be is lép Röskey. Egy-két »éljen« szalad el az ajkáról, s utat nyit neki a tömeg, mint egy imperátornak.

Síri csönd támad; hallani lehet, amint a cipői ropognak, míg hátravetett fejjel, a sokaságot átszegző pillantással lépked föl az emelkedettebb helyre, hol bálók alkalmával a Lupi bandája szokott játszani, s hol most egy asztalka s egy karszék áll vizes pohárral, csöngettyűvel.

– Halljuk! Halljuk!

– Tisztelt polgártársaim, édes szülővárosom szülőttei!

– Istenem, de szép! – jegyzi meg Vinkóczy uram és csöndesen csóválja a fejét. – Hogy bírja így kigondolni?

– Pszt, pszt!

Tényleg szép bariton hangja van a polgármesternek, hajlékony, fülbemászó, s ott tudja megríkatni az embereket vagy felbőszíteni, ahol akarja.

– Szomorú szívvel jöttem haza az ország fővárosából – kezdte Röskey, és egy légy röpülését meg lehetett volna hallani (de mer is a légy röpülni, mikor ő beszél?) –, mert egy nagy kötelességet rótt rám a magas kormány. Egy nagy kötelességet, mely az elválás szomorú gondolatával tölt el.

– Éljen! – szólt egy tapintatlan hang.

– Marha! – felelt rá egy másik hang.

– Méltóztassanak nyugodtan kihallgatni, tisztelt polgártársaim – folytatá –, és csak azután határozni. Magyarországra nagy és válságos idők következnek, s városunk jövője a következő országgyűléstől függ. Oly nagyszabású tervek vannak készülőben, melyek városunk léte és nem léte, megsemmisülése vagy pedig hatalmas felvirágzása fölött döntenek. Látom lelki szemeimmel közönséges, kihalt faluvá törpülni szeretett Körtvélyesünket az egyik oldalon, és látom a másikon a márványos palotákat, melyek kacéran nézegetik magukat a Kemese hajókkal átbarázdált tükrében. (Zajos éljenzés.) Arról van ugyanis szó, hogy a Kemese folyam hajózhatóvá tétessék, s ez esetben nem nehéz kiszínezni a messze jövő képéből azon részt, mely könnyen valósággá lesz, habár talán csak akkor, midőn a mi csontjaink már rég a temetőben porladoznak az apáinké mellett. Azt a részt, hogy a Tudás tava mellett, hol most a vityillók állanak, tündér kéjlakok fognak övezni egy világfürdőt. (Általános tetszés.) Más megoldandó kérdések is vannak, de ezekhez kemény, tapasztalt emberünk kell, hogy a gáton álljon, nyitott szemekkel és erős szeretetével a talajnak, melyen a bölcsőnk ringott.

– Igaz, úgy van!

– Tisztelt polgártársaim! Öt nap múlva lesz a képviselőválasztás, és nekünk van jelöltünk, derék, jellemes férfiú, szép tehetségekkel. Őt mi már kijelöltük, elfogadtuk. De azt mondják Róma bölcsei: Necessitas frangit legem. A szokás szent – de a törvény még szentebb. És még a törvényt is összetöri a szükség. A szükség a legnagyobb úr. A szükség pedig azt követeli ezúttal, hogy törjük össze a szokást.

A hallgatók a lélegzetüket is visszafojtották, csak Gál Márton, a kovács, nem átalált közbeszólni, a kezeit fölemelve:

– Hát törjük!

Alig várta a nagy ökleivel, hogy valamit összetörhessen.

– A szokás az, hogy akit az értekezlet kijelöl, amellett meg is marad, ámbátor az az értekezlet, mely Kovinyit jelölte, nem volt egészen szabályszerű, magam sem voltam rá meghíva, és nem vettem benne részt, de ha százszor szabályszerű lett volna is (a szónok hangja most dörgővé vált és hatalmassá), Kovinyi nekünk most nem elegendő.

Sajátos hullámmás keletkezett. Az emberek tanácstalanul néztek össze.

– Hanem tudok egy embert – folytatá ellágyultan –, aki egyik lábával a sír szélén, kész magát öreg napjaira kitépni családjá karjaiból, itt hagyni mindenét és odaállni, ahová e bekövetkező nehéz időkben a város iránti szeretete és a kötelesség parancsolja. Ez az ember, tisztelt polgártársaim -

– Ki az, ki? – ordítá lázasan száz és száz száj egyszerre.

– Én, Röskey Pál.

A meghökkenés kínos csöndessége állt be egy másodperc feléig, aztán egyszerre kitört egy éljenorkán, amelyhez foghatót még nem hallottak a körtvéyesiek, még tán vakolat is hullott a falakról. Csak egyetlen ember, egy cingár, vékony úrfi ordítá, mint a megsebzett vad:

– Egy Floquet ide, hogy lelőhessem! – és a könyökével vert magának utat kifelé (alkalmasint, hogy egy puskát hozzon hazulról).

De ez a szcéna elveszett a zsvájban. A szónok ott állt diadalmasan, villogó szemeit még egyszer végighordozá az egybegyűlteken:

– Ha csak egy ember van is, aki engem nem akar – mondá harsányan és vészjóslón –, emelje fel a szavát és én itthon maradok.

Persze tudta, hogy senki se olyan bolond a szavát emelni – mert azt most menten összezúznák.

És mégis... Hogy meghült a vér mindenki benn. Egy idéetlen, furcsa hang kiáltá a terem egy szögletéből:

– Éljen Kovinyi! Éljen Kovinyi! Éljen Kovinyi!

A körtvéyesi diktátor homloka ráncba vonódék s vérbe borult szemeit abba az irányba indítá. Mások is rohantak arrafelé. »Alávalóság! Szemtelenség! Ki tette azt? Jaj neki?«

Hát ott állt reszketve a szögletben, mint a kocsonya, egy öreges úr, a városi alszámvevő, Tóth Ferenc uram, a kétfelé vált köpenyege alatt egy seregéllyel, melyet egy hétig tanított nagy fáradsággal kedves meglepetésül a polgármester úr önagyságának a veje megéljenzésére, s az okatlan állat, melynek eddig a

száját tartotta, most, amint véletlen elcsúszott a keze a szájáról, ügyet se vetván a politikai helyzet megváltozott voltára, szerencsétlenül elszólta magát, s íme kitért, hogy a szegény embernek nem való a stréberség, mert önála az is visszájára fordul.

A seregélynek ugyan legott ő maga kitekerete a nyakát, de vajon ezzel jóvátette-e a kellemetlen érzést, melyet a hatalmas embernek okozott? Nem lesz-e bent vajon a holnapi ellenzéki lapokban, hogy egy áldozata már van a kormánypárti erőszakoskodásnak Körtvélyesen, egy ártatlan lény hült teteme. S mi volt a bűne a boldogultnak? Hogy nem akarta Röskeyt éljenezni.

Elsimulván a seregély-incidens, a szabadelvű párt elnöke, dombrói Dombroványi Antal nyug. bányatanácsos lépett az emelvényre s lelkes beszédet vágott ki, melyben egy szép asszonyhoz hasonlítja Körtvélyest, aki drága, gyémántos tűjét (vagyis Röskey Pált) korántse veszti el azzal, hogy nem a keblén viseli ezentúl, hanem a hajába tűzi, ahol még többen s még messzebből látják meg ragyogását. Egyébiránt berekeszti az értekezletet, kimondván annak egyhangú határozatát, hogy a képviselőjelölt Röskey Pál.

Zajos éljenzéssel vonultak ki az egybegyűltek; az ajtónál a városi írnokok deklarálták a kimenőknek Lénárt főjegyző megbízásából:

– A »Fehér Ló«-nál öt söröshordó lesz csapra ütve.

Az új jelölt az oldalajtón távozott bizalmas kíséretével a hivatal-szobájába, parancsait osztván nagy körütekintéssel.

– Egy hajdú menjen hozzám és vigye el a zászlókat Hatolyka asztaloshoz, hogy még ma estig csináljon nyeleket, kopjasokat, legalább egy párt. Másik két hajdú szedesse le a Kovinyi zászlókat városszerte. Te pedig, Hupka fiam, vidd gyorsan ezt a sürgönyt a távíróhivatalba, a főispánnak szól Budapestre; mondd meg a telegrafusnak, tiszteltetem, és hogy nyomban kopogtassa le, mert nagyon sürgős.

A sürgöny hihetőleg előre megállapított titkos jelekkel volt írva, tudósítónk erősködik, hogy a szöveget az jelentette: »Az egyik fele megtörtént. Siess.«

A »Fehér ló« előtti téren nagy zsvaj közt ment végbe az áldomás. A honoráció-osztály szépen hazament, de az alsóbb nép megrohanta a hordókat, s miután nem volt elegendő sörös pohara a vendéglőnek, bögrékből, csészékből, sőt serpenyőkből itták a sört. Lassankint odagyűltek a szavazattal nem bíró egyének is, sőt a szélbali Munczyt is csupa véletlenségből arra találta vinni útja – kit óriási rőfögéssel fogadtak a csizmadiák, mintegy megszólaltatván elveszett sertéseit.

Azaz, hogy megkerültek. A rendőrkapitány éppen most beszél egy csoportnak, hogy az éjjel megkerültek; két »külvárosi« gazember, a Bibaj testvérek ásták ki az ólat és elhajtották; Szlányik rendőr nagy furfanggal csípte meg őket, de Munczy nem akarja elősmerni, hogy ezek az ő sertései. A felesége, az inasgyerek, akik etették, hizlalták, felismerték, hogy ugyanazok, de Munczy csak a fejét rázza.

– Nem lehet az, hogy a Bibajok lopták volna el. Nem vagyok én akkora számár, mint a tekintetes kapitány úr hiszi. Messze kiható szálak, ha mondom... Föllebb kell keresni, ha mondom.

Annyira beleélte már magát abba a gondolatba, hogy a hazafiségéért üldözik, hogy a kormány lopatta el a sertéseit, és annyira kevély rá, hogy fájna neki a kiábrándulás: inkább akarja a mártíromságot, mint a sertéseit.

A csizmadiák dévajul rőfögnek, de a vargák között vannak komái és sógorai, akik barátságosan invitálják:

– Álljon meg, komámuram, egy kortyra. Ne menjen el mellettünk szó nélkül sógor!

Némelyek a kancsót is nyújtják. Munczy megvetőleg int kezével:

– Nem lehetvén.

És elfordítja a fejét megbotránkozva.

– Hé, koma! Miért, koma?

Munczy a szívére teszi kezét:

– Nem engedi a honszerelem mivoltja.

Azzal odébb siet egy újdonatúj mándlival a hóna alatt, a Templom-utca irányába, ahonnan hatalmas porfellelgeben közeleg egy négylovas bricska, mellette egy lovassal. A lovak csupa izzadság, csupa tajték... Uramfia! Hiszen ez a Kovinyi négy lova. Csakugyan. Ő maga hajtja. No, iszen jöhet már. Hé, emberek, atyafiak! Jön a Kovinyi!

– Csak hadd jöjjön! – biztatá a tömeget Lénárt György és a főkapitány, kik a házigazda szerepét vitték. – Az ő jelöltsége a kút fenekén van már. Kutyaiba se vegyek kegyelmetek.

Csakugyan Kovinyi jött, a kocsi mellett a lovász ügetett, akit tegnap menesztett érte báró Blandi.

Kovinyinak legott föltűnt a csoportosulás, szisszent a négy lónak, azok megállottak, odadobta a gyeplőt a hátul ülő kocsisnak, aztán leugrott.

– Mi történik itt?

Csönd állott be. Mindenki a szomszédját lökdöste: »Mondja meg neki!«

E hallgatagság azonban, bizonyos színezetével a röstelkedésnek, már eléggé ékesszóló volt, hogy Kovinyi kitalálja, mekkora fordulatnak kellett beállania.

– Hát nincs maguk közt egy bátor ember – mondá gúnyosan –, aki meg meri mondani, mi történik?

De már erre megemberelte magát Köntösy Mihály uram, a pék, és előlépett.

– Hát az történik, nagyságos uram, hogy már itten a nagyságos Röskey Pál úr a követjelölt, annak a népei vagyunk.

Kovinyi hátratántorodott a meglepetéstől és olyan halavány lett az arca, mint a halotté...

– Lehetetlen! – dadogta, aztán a fejéhez kapott. – Nem értem – kezdé újra, de nem bírta folytatni. Ez a vakmerő, bátor ember, ki minden helyzetben föltalálta magát, most egyszerre megzavarodott, megsemmisült, gyámoltalan lett, mert nem értette meg a fonalat. Valóságosan siró és reszkető hangon kérde: – És önök képesek voltak engem elhagyni?

Miközben szelíden fogta meg egy elől álló csizmadia, Marek József uram kezét.

– Igenis – mondá a csizmadia finoman, megtörülve a bajszát könyökével –, vannak az embernek képességei...

– Abcug Kovinyi! – ordítá most fölbátorodva Botoska Mihály, a varga.

Kovinyi szemrehányólag tekintett oda, fölismerte Botoskát és így szólott:

– Ej, ej, Botoska! Öntől nem illik. A feleségét én húztam ki a vízből.

– Hiszen éppen az! – pattant föl Botoska uram. – Mit avatkozik az úr a belső családi viszonyokba?

Meglehet, csúnya feleselések indultak volna meg, de akkorára, jó szerencse, odaért már Lénárt főjegyző úr, s karonfogván Kovinyit, elvezeté a kocsijáig, megmagyarázván neki röviden a történeteket, hogy úgy látszik, Budapesten romlott meg a dolga, mert fölhívatván a főispán – aki még most is oda van – és a polgármester, ott fön az utóbbira ráparancsolták, hogy lépjen föl.

– Legjobb lesz tehát – végzé –, ha egyenesen odahajtasz és az öregtől kérsz fölvilágosításokat, amihez kétségtelenül jogod van.

– Csodálatos, csodálatos – nyögte Kovinyi szomorúan, és egyetlen más szót nem bírt kiejteni.

Aztán fölkapaszkodott a kocsira, melynek tüzes, kapálózó lovait alig bírta már tartani a kocsis.

– De négy ló! – mondák a kovácsok és szíjgyártók, mint műértők bámulván a szép állatokat.

– Jól el bírnák vinni a Polgármester Minkát, de már nehezen fogják vinni – jegyzé meg Levinczy fiskális.

Bántó vihogás, röhej támadt. Tegnap még a nép kedvence volt, ok nélkül, ma már nevetséges, lenézett alak, szintén ok nélkül.

A hátulsó ülésre vetette magát s odaszólt a kocsisnak:

– A polgármesterhez!

A négy paripa megindult nagy robajjal az Arzenál utca felé, patkóik alatt szikrákat hánytak az utcai kövek. Imitt-amott látni lehetett útközben, miként szedik le a Kovinyi-zászlókat a házakról. A lakók kidugták fejeiket az úri fogat zajára az ablakokon, aztán nagy hirtelen behúzták. A takarékpénztár épületénél éppen künn a kapuajtóban állott Kozsehuba igazgató úr, és amint megpillantá a pompás ekvipázst, minthogy szívbjajos ember volt, hirtelen görcsöket kapott: »A pénzem, a pénzem – nyögdécselte a gyámolítására rohanó pénztár-szolgának –, ott fut a pénzem.«

Lassan-lassan elhalt a kocsirobaj, szétszéledtek a »Fehér ló« vendégei, s le szállott az est, mint minden nap. A fűszeres boltok megteltek cselédeleányokkal, kik a vacsorához valót vásárolják; az inasgyerekek tele kancsókat vittek haza kötényük alatt a majsztramoknak; a kofák meggyékényezték áruikat a piacon, szóval minden úgy volt, mint tegnap.

A természetben nem hagyott semmi nyomot, hogy a követjelölt személye megváltozott, – pedig az estig elkészült új zászlókat már kezdték hordani a hajdúk, hogy a hajnali szellő ezekkel enyeleghessen. Minden csak olyan, mint tegnap volt, a házak árnyéka, a Rákóczi-fa esteli susogása, a kukoricatörésről érkező napszámosok dalolása, még a transparent is úgy gyúl ki, mint tegnap, a Ku-

kucska kántor kapuján, csak a fölirat változott meg, egész délután mesterkedett vele, míg átidomítá betűit:

Voluntas Dei:

Vivat Röskey!

A reggeli vonattal megjött a főispán. A megyeház előtti két padon ott kaszinóztak a megyei és a városi urak, az intelligencia krémje: Szalárdy Ákos, az alispán, nagyban dicsekedett, hogy ő az egyedüli demokrata a családjában, mert a többi fivérei, az őrnagy és a miniszteri osztálytanácsos, csász. és kir. kamarások, de ő maga nem vette igénybe, mert ő demokrata. A városi portentumok: a Szent Lélekhez címzett gyógyszertár tulajdonosa, Glück úr, a helybeli gyufagyár igazgatója, és a »totocska«, Mravina Sámuel, a legtekintélyesebb, mert a leggazdagabb körtvélyesi kereskedő, és mások, roppant bámulták a nevezetes férfiút, kihez fogható demokratát nehéz találni az országban, mert ő csakugyan lehetne kamarás. A többi demokrata mind nem lehetne kamarás, de ez lehetne, és mégsem az. Ah, milyen ember a Szalárdy! Ő megelégszik azzal, hogy minduntalan elbeszéli, miszerint nem volna kénytelen demokrata lenni, mert a két fivére stb.

Szép őszi napfény sütött; a szép acélkékes füst tajtékpipáikból vígan szállt a tiszta levegőben fölfelé, midőn egyszerre megzördült a főispáni landau a szürkékkel, és a báró meglátván őket, leugrott az olyan ember gesztusával, aki teljesen ki van véve a sodrából.

– Miféle piramidális ostobaság történt itt? – kérde az átellenes házra mutatva, hol egy Röskey-zászló lógott. – Az ember ki se mozdulhat a megyéjéből. – Borzasztó!

Kezet se fogott egyikükkel sem, mint máskor, hanem ingerülten verdeste sétatobotjával a lötyögős nadrágszárát, mintha láb se lett volna benne. (Pedig talán volt.)

– Hát nincs előzetes tudomásod róla? – hüledezék az alispán.

– Egy szót se tudok. Mi történt, hogy történt?

Egyszerre fölviillanyozódtak. Hiszen ez nagyon érdekes. A főispán semmit se tud. Milyen fordulat! Az alispán is, Glück úr is belekezdett, hogy elbeszéljék, de Mravina elrángatta őket, mert jól esett a hiúságának, ha őtőle tudja meg a főispán.

– Az urak nem ott voltak, de én ott voltam és vagyok illetékes. Szerdán telegrafírozta polgármester konferenciát. Ezzel eresztette nagy bolhát a fülünkbe. Hát jól van, megvárjuk, ha élünk – mondtam a feleségemnek. Tegnap aztán volt konferencia. Polgármester monta, hogy nagy dolgok várják Körtvélyest, és hogy neki muszáj elmenni országgyűlésre. Mi pedig montuk, ha muszáj, hát muszáj, és csináltuk neki nagy vivátokat, mivelhogy nekünk is muszáj volt vivátokat csinálni. Az ördög engem elvigye, ha nem így volt.

– Hát nem fog elmenni! – pattant föl a főispán mérgesen, nagyot suhintván pálcájával a levegőben. – Az nem lehet. Őt most nem nélkülözhetjük.

– Enyim lelkiemre, most meg a méltóságos úr ereszti nekünk fülünkbe egy új bolhát.

A főispán nem felelt; dühösen fújtvá, mint egy vadkan, csörtetett föl a lépcsőkön szobáiba, s egy perc alatt nyüzsögni látszott az egész hatalmas épület, mint egy megrúgott hangyaboly. A csöngettyű egyre szólt, hivatalnokok, szolgák özszevissza szaladgáltak a folyosókon és garádicsokon föl s alá. A főispán nem győzte osztani a parancsokat:

– Dobosok menjenek és dobolják ki, hogy délután négyre új értekezlet lesz a városházán.

Dobosok rohantak.

– Titkár, állítsa ön azonnal össze a város valamennyi szájas emberét, köztük az iparostársulatok elnökeit, habár nem volnának is szájasok, ami azonban nem valószínű, mert akkor nem volnának elnökök.

Titkár tolla lázasan percegett. A liszta kész volt hirtelen.

– Hajdúk, szaladjatok szét a lisztával, járjátok be az illetőket, hogy tüstént jelenjenek meg nálam. Hamar, hamar!

A hajdúk szaladtak.

Kisvártatva Kovinyi jelentkezett az előszobában. Báró Blandival jöttek ketten.

– Öméltósága nagyon haragos – figyelmezteté őket a titkár. – Nem lesz tanácsos bemenni.

Blandi megvetőleg mérte végig.

– Ostobaság! Menjen a dolgára, kis izé... kis Floquet, és ne lefetyeljen nekünk.

S ezzel fölszakította a szárnyas ajtót.

– Oh, ti vagytok itt? – szólt a főispán cukorédesen, mintha semmi se volna kedvesebb rá nézve, mint az ő megjelenésük. Éppen a mosdószekréténye előtt állott és parfümöt öntött a zsebkendőjére. – Üljetek le, fiúk, és dugjatok egy cigarettát az agyاراتokba.

– Elégtételért jöttünk – kezdé Kovinyi ünnepélyes pózban. Az arca sápadt volt és a szemei gyűröttek.

– Gondolom. Nos?

– Ki vagyok játszva, gyalázatosan rászedve, úgy a jelöltséggel, mint...

– Kosár? Hm.

– Igen, a leányt is ráerőltették azóta egy németre. Ez az ember, méltóságos uram, minden fogalmat felülmúl. Ez egy... egy...

– Komisz fráter – segítette ki a főispán.

– Ott voltam nála tegnap este – folytatá Kovinyi és a fogai megcsikordultak –, hogy megöljem.

– No, és megölted? – kérdé flegmával a főispán.

– Nem lehetett. Nyakamba borult, mikor meglátott, és sírt, mint egy gyermek; a könnyei hullottak, a záporoső se különben, hogy ő mennyire szerencsétlen, mennyire szeret és mennyire ellene esküdtek a körülmények, hogy a jelöltséget felülről parancsolták rá, s hogy a bécsi kérőt miként dobta tervei elé a gonosz végzet. Utoljára is én kezdtem vigasztalni a gazembert, és csak akkor eszméltem föl, hogy ismét bolonddá tett, mikor kijöttem gőzölgő fejemmel a friss levegőre.

– S aztán?

– Még jobban elkeserít a nép, ez a szemét nép. Te láttad, mennyire csügtek rajtam.

A főispán mosolygott.

– És most?

– Elhagytak.

– Úgy kell – felelte a főispán gúnyosan –, én sohasem engedném magam szavazás alá, hogy a varga meg a szűcs elé vigyenek tulipános tányéron, akik aztán kijelenthessék fölöttem: kellek-e vagy nem kellek?

– Ah, kedves Floquet! – kiáltott föl báró Blandi elérékenyülten és odalépett, a főispán kezeit megszorogatni. – Te egy igazi Floquet vagy!

– Köszönöm, Muki, köszönöm. De mármost térjünk a dolgokra, mert hallom, csoszognak az előszobában... Egy kis tanácskozmányt híttam össze. Nos, mit akartok tőlem tulajdonképpen?

– Elégtételt, méltóságos uram – vette át a szót Kovinyi. – Elégtételt azzal az aljas emberrel szemben.

– Végre is a megye nem a Bakony erdeje – vágott közbe Blandi –, és te vagy a felelős, ha ilyen galádság történik benne. Ezer Floquet! Ezt én így fogom föl.

Föltette villogó monokliját és a tükörből fixírozni kezdte saját magát.

– Hát jól van – szólt a főispán egy kis gondolkodás után. – Megkapjátok az elégtételt, de csak egy föltétel alatt.

Blandi vidáman csettentett a szájával és diadalmasan kacsintott barátjára.

– No, ugye mondtam. És mármost mi az egyik Floquet, és mi a másik Floquet?

– Hát az elégtétel az, hogy Röskey semmi esetre se lesz képviselő.

– Hurrá! – ordított föl Blandi. – Nemesi szavadra mondd?

– Arra mondom; de a föltétel: viszont ti is szavakat adjátok, hogy mellette lesztok egy új jelöltnek, ha szükség volna rá.

Ez a szó megszúrta Blandit, – Kovinyi arca pedig éppenséggel elsötétült.

– Új jelöltnek? Miféle új jelöltnek? Hát mért ne hagynád meg Mukit?

Őméltósága nagy megütközést színlelt azon, hogy nem értik.

– Hát egyszerűen azért, mert a levesfőzéshez könnyebb új fazekat elővenni, mint a réginek az összetört cserepeit ragasztgatni. Az idő igen rövid ahhoz.

– Hm – dűnnyögte Blandi és a birkaszerű szemeit tanácstalanul mereszté druszájára. Kovinyi lehorgasztotta fejét és néma maradt.

– Tetszik vagy nem tetszik? – sürgette a főispán. – Igazán furcsák vagytok, az ember elégtételt akar nektek, és ti haboztok, hogy Röskey legyen-e vagy más?

– Más, más! – kiáltá egyszerre mind a kettő.

Gerezdy Mihály élvezett bent a lelkében, mint minden diplomata, ha leföz valakit, de látszólag egykedvűen vakarta tarkóját az egyik ujjá megnövesztett körmével, mely igazi unikumszámba ment.

– Hiszen – folytatá – nincs kizárva, hogy veled is sikerül. (Ez Kovinyihoz volt intézve.) Sőt mindenestre meg fogom próbálni, de ilyesmihez nem szabad magamat kötni. Hiszen értesz engem. A személy végre is közömbös, kötött kézzel bele se mennék egy akcióba. Azért tehát parolát ide, hogy nem zavarjátok a cirkulusokat, hanem belenyugosztok mindenbe, ami következik.

A két gentleman odanyújtotta a kezét.

– Így, ni. A többi most már az én dolgom; menjetez isten hírével haza, ne szóljatok senkinek semmit, hanem hagyjatok engem cselekedni.

Nagy hálálkodással távoznak és lefelé menet a megyepalota visszhangos boltívei alatt ugyancsak fölelegették:

– De iszen, mégis derék ember a Miska báró.

Ezalatt szépen gyülekeztek a »szájak«. Nem megy ez nagyon hamar, mert nem mindenkit találnak mindjárt otthon, s annak is úgy illik, hogy az ünneplő dókáját húzza föl ilyen helyre, megfésülködjék, a port lekefélje a csizmájáról; aztán egy-két ismerőssel megáll az utcán is, kifúrná az oldalát, ha el nem mondhatná a kérdezősködésre, hogy hová megy: »Hát csak ide megyek a főispánhoz, egy kis tanácskozásra szólíttatván«.

Öméltóságánál pedig valóságosan megbecsülték ma a meghívott tisztet férfiakat, bevezetvén őket nem is a hivatalos helyre, hanem a lakószobáiba, hol is a lakájok icipici pogácsákat kínáltak (nyilván a kis baroneszkák süttötték a bábuiknak) és édes pálinkát hordoztak ezüst tálcákon. A tálcák roppant nagyok voltak, de a poharak kicsikék. Pedig az volna talán az úri módi, hogy a poharak legyenek roppant nagyok és a tálcák kicsinyek.

Voltak pedig hivatalosak jobbadán polgárrenden való egyéniségek. A csizma-diákból Marek József, akinek úgy jár az ádamcsutkája mikor beszél, mint a vetélő, pedig mindig beszél; ott volt továbbá Bujdosó Ferenc uram, hanem biz a kabátja ujjával törülte itt is az orrát. A vargákból jelen volt Kocsor Antal, az ezüst-gombos dolmányában; Czibak Máté, de a felesége ide is utána jött és kihívatta (a méltóságos úr meg is haragudott emiatt az asszonyra); szemlélhető vala Galgóczy Márton uram is a fazekasok közül. A szemtelen kutya egy marékkal vett ki szivart, mikor a méltóságos úr megkínálta, a skatulyából, – onnantól aztán csak egyenkint adá a többinek. Nem hiányozék Hatolyka György se. (Az ördög tudná, mitől nőtt nagygyá.) Persze a Lipóczy szűcsnek is ott kellett lenni; kanál ő minden lében. Azonképpen el nem maradhatott Köntösy Mihály, aki majd a lábát ficamította, mert megcsúszván a vikszes pádimentumon, hanyatt esék vala; – amit azonban előre sejtethetett a mindentudó főispán úr öméltósága, mert egy arasszal odább pokróc volt kiterítve, hogy puhára essék a derék Köntösy Mihály uram.

Egyszóval ott volt, színe-virága a polgárságnak. A hosszú kabátosokból ellenben csak kevesen lőnek meghíva. Kozsehuba Flóris takarékpénztári igazgató úr, Mravina kereskedő, Lénárt György a főjegyző, Zsibó szenátor, főtisztelendő esperes-plébános Bernolák Nep. János, pápai kamarás, Martinkó Cézár patikus, akit egyébiránt rövidesen csak »Szent Lélek«-nek neveznek, és Levinczy fiskális.

A méltóságos báró-főispán maga is rágyújtván és koccintván a fentnevezett picike pohárral mindnyájukkal, barátságos beszélgetésben adta elő, hogy azért hívatta az urakat, mert mindenáron ellene van a Röskey Pál képviselőségének. E jeles férfiú távozása arról a helyről, amelyet érdemeket érdemekre halmozva betölt, nagy csapás volna a városra. Ez őt megijeszti, sőt elveszi a kedvét a további munkálkodástól. Hiszen persze, képviselőnek se találhatnánk különbet Röskeynél, de végre is, hogy ki a képviselő, szinte közömbös. Egy szavazat

nem számít odafönn. Képviselőnek mindenki jó. Maholnap tele lesz a ház zsidó fiskálisokkal, akkor azután megeheti a kutya. (De ezt csak négyszemközt mondom.) Kifejezte továbbá, hogy neki az a terve, rávenni Röskeyt, mégpedig rávenni mindenáron, hogy ne hagyja el városát, mely őt annyira méltányolja, maradjon továbbra is polgármester.

Lénárt György főjegyző a fejét rázta:

– Nem fog sikerülni, méltóságos uram. Ösmerem az öreget, amit egyszer a fejébe vesz, azt benzinnel se lehet onnan kivenni.

– Hátha mégis – jegyzé meg feltűnő szerénységgel a főispán. – A próba nem árt. Hiszen szereti a városát.

– Szereti, szereti – replikázott a főjegyző (alighanem pro domo) –, de úgy tudom, az ő fölfogása az, hogy éppen a város érdekében megy föl, és pedig – legalább ő kinyilatkoztatta – mert a kormány is kívánja.

– Eh! – vetette oda a főispán hanyagul. – Hiszen kívánja a kormány, de mi végre se vagyunk a kormány lakásai.

Az iparosok összenéztek és meglökdösték egymást.

– Derék ember. Kemény lélek... Hallotta kend? Nem vagyunk a kormány lakásai.

Bólingattak is azontúl a fejeikkel, mint a parancsolat, mindenre, amit mondott.

Végeztetett pediglen, hogy a délutáni nagy értekezlethez, mely a városházán tartatik, deputáció által hívassék meg Röskey Pál. Ezen deputáció tagjai lesznek főtitelendő Bernolák János vezetése alatt Mravina Sámuel, Köntösy Mihály, Marek József és Hatolyka György, szám szerint öten. Megérkezvén a terembe a meghívottal, itt mindjárt az ajtónál fehérruhás kisleányka virágcsokrot fog neki átnyújtani, a nagyobb pompa végett. Igen jó volna, ha egy kis versikét is betanulna, ha csak négy sort is. Az igen hatékony lehetne őnagyságának a szívére. (Ezt Galgóczy uram proponálta.)

– Hát az bizony nem lenne rossz. – De hol vegyünk ilyen hamar egy olyan okos kis lánykát?

Zsibó Márton szenátor, a színügyi bizottság elnöke ugrott föl, a mellére ütve:

– Itt vagyok én.

– Vagyolsz te orángutáng, de nem egy lányka – nevetett föl Mravina, s a többiek is mosolyogtak.

– Azaz, hogy van énnálam – javította ki magát a szenátor. – Odaadom a Katkát, a legkisebbet, az úgy szaval, mint a pinty.

– De hát a versike? – veté föl a főtitelendő úr.

– Azt majd megcsinálja Kukucska. Hazamenet kiszorítom belőle, s a Katka öt perc alatt bevágja, mint a pinty.

– Utcunque – hagyta rá a főtitelendő.

E mihaszna kérdés is elintéztetvén, következtek a többi beadandó szerek és édességek a polgármester úr lelkének meglágyítására.

Nevezetesen, amint átveszi őnagysága a csokrot és szokás szerint megcsókolja a verselő leánykát, eleibe lép Kozsehuba Flóris úr, s egy szép beszédben,

aminő csak az ő fényes eszéből tud kirajzani, fölszólítja, hogy ne hagyja el szülővárosát, hanem maradjon tovább is a polgárok élén.

– Helyes – ajánlkozik Kozsehuba Flóris, a kezeit dörzsölve.

– Ezek után Marek József uram beszél ilyen értelemben az iparosok részéről – rendelkezék a főispán.

– Vállaltatik – bölintott Marek József, kevélyen hátravetve a fejét.

– Erre majd meglátjuk, mit szól a polgármester – fejezé be a főispán –, de én a legjobbat reményelem az önök támogatásával, s kész vagyok bármely áldozatra, hogy őt magunk közt megtarthassuk.

Ezzel fölemelkedett a pamlagról, rövid cerclet tartott, egyenkint is fölszólítván mindenkit, hogy ilyen irányban működjék a befolyásával, aztán meghajtotta magát: »Köszönöm szíves megjelenésüket« – s egy előkelő kézmozdulattal elbocsátotta a meghívottakat, csupán három urat tartván vissza titkos szemintéssel egy legbizalmasabb tanácskozársra: Szent Lélek urat, a gyógyszerészt, Levinczy ügyvédet és Kozsehubát.

– Tisztelt barátim – szól, miután az ajtót maga tette be gondosan az utolsónak távozó Köntösy után, ki a derekát fájlalva az eséstől, alig bírta kivinni az irháját –, nekem az az előérzetem van, hogy Röskey visszalép.

– Ha méltóságod érzi, akkor úgy is lesz... arra a takarékpénztár is ad – jegyzé meg Kozsehuba.

– Ez esetben jelöltre lesz szükség a mai konferencián, mert csak három nap van a választásig, halasztani nem lehet. Nem szeretném, hogy valami non putarem érjen bennünket, miért is tanácsos kiosztani a szerepeket.

– Igaz.

– Ha visszalép Röskey, az igazgató úr lesz szíves ajánlani újólág Kovinyit.

– Szívesen. Legalább a pénzem megkerülne.

– Abba nehezen megy bele a polgármester – vélte Levinczy –, mert Kovinyi úton-útfélen gazemberezi tegnap óta.

– Nem tesz semmit, ha Kovinyi imposszibilis, ön fogja ajánlani, ügyvéd úr, Hártyai Mihály volt képviselőt.

– Nem adnék a chance-áért egy húszfillérest.

– No, én sem – mosolygott a báró, a kis zsebráspolyával idomítva nevezetes hosszú körmének gömbölyűségét –, de éppen azért tartottam önt vissza, Martinkó úr.

– Tessék velem parancsolni.

– Ön áll föl ekkor és Katánghy Menyhért volt országgyűlési képviselőt hozza ajánlatba.

– Ki az?

– Jegyezze föl a nevét, édes Martinkó, nehogy rosszul találja kimondani. Katánghy Menyhért kiváló politikus. Olyan ember, akinek nagy befolyása van a kormánynál. Az ő eddigi kerületében például két patikárius is van és már mind a kettő királyi tanácsos. Egy szép napon, az ördög nem alszik, miniszter lehet, és akkor Körtvélyes kidüllesztheti a mellét és kinyithatja a markát...

– Elég nagy marka van – röhögtek mind a hárman.

Ezalatt Szent Lélek úr kikotorászott valahonnan a zsebéből egy ceruzát és egy receptet, melyen kiókumlálván egy spáciumot, odajegyzé magának pro memoria a leendő miniszter nevét. És most már a szöveg egymásután olvasva így hangzott volna: »Katángy Menyhért. Borban vagy ostyában beveendő.«

Alig távoztak el az urak, a főispánné ablakokat nyitattott, azután kifüstölteté a szobákat borókával. A főispán pedig bevonult írószobájába és egy sürgönyt fogalmazott Katánghynak:

»Az esti vonattal jöhetsz, zászlókkal és egyebekkel.«

VII. FEJEZET – AZ ÉRTEKEZLET

No-no! Már megint értekezlet? – Igenis megint. Mi volna belőled, magyarom, ha a sok értekezleten, ankéten, választmányi, bizottsági és tudja isten miféle ülésen ki nem beszélhetnéd magadat, nem panaszkodhatnál, nem lelkesedhetnél?

Az olvasó talán megsokallja, hogy értekezletből értekezletre hurcolom; szűkbe, tágba, bizalmasba, titkosba, – de hát elhinné-e, hogy *élethíven* írok le választást, ha nem állna csupa összejövetelekből és konferenciákból? Hiszen az egész választásnak ez a sok tanácskozás, taktika, ravaszkodás a charme-ja a közönségre nézve, nem maga a győzelem. A megválasztott nagy férfiú többé nem olyan érdekes, mint volt, *félig már el van használva*; mert a tömegek mindössze kétszer örülnek egy kedvelt embernek: először, amikor *fölemelhetik*, és másodszor, amikor *letaszíthatják*, de ez már csak öt év múlva lesz, vagy még később.

Biz ez nagy csúnyaság, de ne szomorkodjunk fölötte, okosabb örülni, hogy minden elég jól ment a délutáni értekezleten; Röskey megjelent a deputáció meghívására. Útközben, az igaz, erősen firtatta, hogy mi végett hívják, persze kitérőleg feleltek. Egy kis nyugtalanságot színlelt, gyanakodást, húzódozást mutatott, de mégis eljött. Nagy éljenzés fogadta az ajtónál és csak akkor szűnt meg, mikor eléje lépett a kis Zsibó Katica: igen kedves jelenség volt hófehér ruhájában, rokokó-módra behajporozott fejjel, mint egy liliputi marquisnő; szép pukedlit csinált, aztán egész bátran átnyújtotta a piros rózsacsokrot, és szavalni kezdett selyp, de édes csicsergő hangon, mely azonban úgy tűnt fel a távolabb állóknak, mint a méhdöngés:

Ne menj Budapestre, jó Röskey bácsi,
Bár leng a sok zászló,
Ne menj föl, ne menj föl, ne légy városoddal
Könnyelműen játszó.

A megtisztelt fanyarul kezdett mosolyogni (legalább így vették észre a megfigyelők).

– Mit mondasz, gyermekem? – kérdé nyájasan ugyan, mégis némi meghökkenéssel.

De a leányka nem volt egyébre betanítva, hát nem felelt.

– Igen szép volt, szívecském! – dicsérte meg a Szent Lélek gyógyszerész.

Egy másik kritikus így szólott:

– Kukucsában van véna, az egyszer szent.

Maga Röskey lehajolt, kissé megsimogatta a leányka arcát, aztán a szép rózsákat szagolta meg, nem éppen az illat miatt, csak önkéntelen szokásból, mire óriási tüsszentések vették elő, de olyan átkozott »hapszik«, hogy a világ keringett vele, zöldnek, pirosnak látta, s az előtte illeszkedő díszszónok, Kozsehuba Flóris, röstellt a beszédjébe kezdeni, de nem is lehetett, mert a borzasztó tüsszentések túlharsogának mindent, és folytonosan ismétlődően, ellenállhatlan nevetésre ingerelték a körülállókat, ami, tekintve a helyet, az időpontot és az előkelő személyiséget, valóban illetlen és kellemetlen incidens volt.

Mint később kitűnt, kevéssel előbb a fránya Blandi báró kérte el a csokrot megtekintésre a gyermektől, s burnótszelencéjének tartalmából észrevétlenül behinté az illatos szirmokat, de a rosszakarat és dévajtság csak pillanatokra volt képes visszatartani a gondviselés dübörgő kerekeit, azaz a bekövetkező eseményeket.

Röskey orra megszabadult végre a gonosz dzsinektől, kik fúrták és csavarták, méltóságteljes állást foglalhatott el a terem közepén támadt úrben (bizony nagy mesterség volt e tömérdek fej közt azt a parányi tisztást kiszorítani), s Kozsehuba szép hangja fölcsendült tisztán hallhatóan a fülledt, párákkal telített levegőben.

Nagyszabású volt ezen beszéd és másnap kalligrafice leírva megküldetett a pesti lapoknak, de ki nem adták, mert intrika és klikkszellem dolgozik mindenütt; nem akarták, hogy a fővárosban szereplő szónokok elhomályosítsanak.

Főlemlíté a szónok, hogy a magyarok Árpád vezérlete alatt jöttek be éspedig éppen most ezer éve; elősorolván nagy részletesen viszontagságaikat, olyanformán látszott konkludálni, hogy talán be se jöttek volna, ha előre tudják, hogy mi-csoda csapás éri rá ezer évre a pajzsára támaszkodó, ezüstsisakú Pannonia leghűségesebb gyermekét, Körtvélyest, aki árvaságra jut, mert elhagyja az édesatyja. Éppen most, az ünnepeken, mikor mindenki örül, éppen most kelljen Körtvélyesnek gyászt öltenie? – Hozzád fohászokodom, magyarok istene – kiáltott föl, megrezgetve a hangját –, gyere le és tőlünk elforduló szívét hajlítsd vissza ezen atyának! (Nagy tetszés.)

Egy pillanatig pauzát tartott, mintha várná, hogy talán lejön a magyarok istene, igazítani valamennyit a királyi tanácsos úron (ami egyébiránt nem ártana); de minthogy nem jött, ekképpen tört ki:

– Ezen atya, ki minket elhagyni készülsz, te vagy, tisztelt barátunk, városunk ékessége és gyámola.

Röskey összeresztette a kezét, mintha várná, hogy talán lejön a magyarok istene, igazítani valamennyit a királyi tanácsos úron (ami egyébiránt nem ártana); de minthogy nem jött, ekképpen tört ki:

Röskey összeresztette. Ah, mennyi művészet volt ebben a konsternációban! A két kezét leeresztette csüggedten, a szeméit lehunyta félig, aztán egy féllépést tett hátrafelé. Mindez olyan szép és méltóságteljes volt, mintha a szónoklat minden szavát testének minden porcikája hallaná, érezné s új attitűddel felelné rá.

Kozsehuba úr most újra visszakanyarodott őseihez (illetve a mieinkhez), turkálván a történelemben, oly otthonosan, mintha a saját Wertheim-szekrénye lenne; előhozta Szent Lászlót, aki nem akart a keresztes hadak vezére lenni, hanem maradt atyáskodni a saját népe fölött. Avagy ki ne hallotta volna hírét I. Bélának,

ki midőn eléje tették a király sátorában a kardot és koronát, a kevésbé csillogót, a kardot választotta. Igaz, hogy gyilkos tör villogott a függöny mögött, de vajon nem várnak-e téged is veszélyek, tisztelt barátom, nagyságos polgármester úr, ha a csillogóbb pályát, a képviselőiséget választod?

A képviselőjelölt égre emelte a szeméit, aztán levette a pápaszemét, egy fekete tokba téve. Tudta, hogy szeméi átnedvesednek nemsokára, és azt akarta, hogy lássák.

A szónok pedig folytatá: »De menjünk tovább« – s az emberek föllélegzettek, mert nagyot lépett le, Béli Pál.

– Zsebre vágott a kujon vagy hatszáz évet – súgta Bernolák Nep. János pápai kamarás a szomszédjának.

»Igenis, Béli Pált említém, a druszádat, e dicső alakot, aki inkább meghalt, de nem akart fejedelem lenni.«

Mravina közbevágot:

– Semmit se nem ér. Olyant említsél, barátocskám, aki képviselő nem akarta lenni. (Élénk derülség.)

De Kozsehubát nem lehet megzavarni. A hatalmas folyamba beledobhatsz egy mázsás követ vagy egy eltépett szúnyogszárnyat, egyformán föl nem veszi, hömpölyög a medrében tovább-tovább. Rátért a Röskey érdemeinek vázolására és összehasonlította őt a fönt nevezett urakkal, I. Bélával, Szent Lászlóval és Béli Pállal, először általában, aztán külön-külön, végre pedig, miután a nagy Ararát-hegyen, a történelmen, áttepte magát, számos jelzőkkel, szimilékkal, rész-sülőkkel és közbevetett mondatokkal felpékelve, szíveket repesztő hangon kinyilatkoztatta, hogy ha Röskey mégsem engedne a város óhajának, és nem maradna dicsőségesen betöltött helyén, ők, valamint a méhraj, mely az anyakirálynét elvesztette, szétszélednek és isten őket úgy segítse, itt hagyják az egész kaptárt (Körtvélyest) a pusztulás, az enyészet démonainak martalékául. (Úgy van! Igaz!)

Röskey ellágyult, egy-egy könnycsepp csillant meg pilláin; kalapját, melyet a balkezében tartott, arcához emelte, mintha titkolni akarná érzékenységét.

Alig hogy elvégzé Kozsehuba, tüstént előlépett a csizmadiavezér, Marek József uram, mondván:

– Nem a könyveken hízott elmék nevében beszélek, hanem az egyszerű iparosok szájával. Nem azt mondom el, ami a könyvekben van, csak azt tudom, ami a szíveinkből kicsordul.

S olyan szép, okos szavakban marasztalta Röskeyt, hogy az valóságosan könnyezett; legalább elővette a kendőjét és dörzsölni kezdte a szeméit, amiktől azok bizonyosan még vörösebbek lettek:

– Maradok – hörögte fojtott, szinte fuldokló hangon.

Az egész gyülekezet elérzékenyült. Lassan kimondott szavait szájról-szájra adták. Egy közel álló hórihorgas úr stentori hangon kiáltá el a népek fölött:

– Marad. Azt mondja, marad!...

– Vén számár! – sziszegte Lénárt György.

– Éljen! – ordítá a tömeg.

– Gyönyörű karakter! – szólt nagy ősz fejét elismerőleg ingatva Balogh Bálint.

A karzaton ülő fehérnépek között egy úri anya, gondolom Somorjai Kristófné, meglökte a kis szőkefürtös fiacskáját, aki egy almát majszolt:

– Oda figyelj, fiacskám lelkem, és jól megnézd azt a bácsit, hogy visszaemlékezhesz erre a jelenetre, és eszedbe jusson örökké, milyennek kell lennie egy nagy embernek.

Maga a nagy ember az éljenzés ideje alatt némileg magához jött, lassú, ünnepeyes, úgynevezett Lendvai-léptekkel a dobogóig lépdelt, ott megállt, meghajtotta magát, mire újból kitört az éljenvihar.

Aztán fölemelte a hangját úgy, hogy bár még fátyolos volt kissé, elhallatszott mindenüvé:

– Tisztelt polgártársaim! A nép idézett engem. Akarata parancs. Eljöttem és meghajlok előtte. (Szűnni nem akaró éljenzés.) Az önök szónokai sok szépet hoztak föl; én ezekre csak egy szóval felelek, s ez az egy szó, hogy »engedelmeskedem«. (Éljenzés.) De éppen, mert én is élek-halok ezért a városért, föltételhez kötöm visszalépésemet. (Halljuk! Halljuk!) T. i. ahhoz a föltételhez, ha olyan jelöltet bírunk találni, aki tehetségre és pozícióra elegendő a jövő fontos föladataiban Körtvélyes érdekeit képviselni.

– Úgy legyen! – kiáltották százan és százan.

Kozsehuba Flóris emelte föl magasra a jobb karját, jelöl, hogy szólni akar.

Azt hitték, valamit kifelejtett előbbi beszédéből a derék férfiú, vagy valamit helyreigazított benne. (Mert nem lévén lap Körtvélyesen, a hibaigazítások élő szóval történnek.) Ám Kozsehuba nem ezt tette, hanem néhány jó szóval Kovinyi Jánost, az eredeti jelöltet, ajánlotta a választóknak.

A polgármester a fejét rázta.

– Kovinyi tehetséges férfiú – mondá –, de ilyen nagy időkhöz és feladatokhoz, nézetem szerint, nincsenek még tapasztalatai.

Egyetlen hang se emelkedett, csak valami nyüzsgés, fészkelődésféle zűrzavar suhogott végig a tömegen.

Most Levinczy ügyvéd ugrott föl egy székre, de amint a Hártjai nevet kiejté, a polgármester fitymálólág intett a kezével: »Országos név kell«, s ezzel se szó, se beszéd többé a szegény Hártjaiáról.

– Martinkó! Martinkó! – kiabálták, s kezdték előre tolni Martinkó Cézárt, ki maga is igyekezett az előtérbe, utat törvén két karjával, melyeknek fehér manzsettáin kígyókat ábrázoló arany gombok ragyogtak.

– Halljuk a Szent Lelket! (T. i. a gyógyszerterát hitták »Szent Lélekhez«.) Halljuk! Halljuk!

A gyógyszerésznek olyan hangja volt, mint egy bölénynek, s annyi ember erejéig eresztette ki, amennyire kellett. Itt elegendő volt az ő orgánumával a közönséges használati hang.

– Tisztelt értekezlet! Én a magam részéről Katánghy Menyhért volt képviselő urat, országos nevű hazánkiát ajánlom.

Az ismeretlen név meglepett mindenkit. Ki az? Kit mondott? Minden szem a polgármesterre tapadt.

Az pedig így szólott a síri csöndben, a fejét hátravetve s a jobb kezét hullámo-
san megmozgatva a levegőben:

– E név előtt, tisztelt uraim, leveszem én is a kalapomat.

Örületes, dobhártyarepesztő éljen zúgott föl, mely nem akart megszűnni. Maga
a polgármester is fölkiáltott, a kalapját meglengetve: »Éljen Katánghy Menyhért!«

Újra fölkavarodott az éljen-áradat s vadul, szilajan hömpölygött, hol a balsar-
kon erősebben, hol a jobbon, s ha itt meggyöngült, amott tört ki újra magával
ragadva a karzatot és kiömlött az utcára, hol az ácsorgó csöcselék fölkapta a
nevet és kiáltotta jól, rosszul, százféle variációban.

Hiába rázta a csengettyút ott bent dombrói Dombroványi Antal, a pártelnök,
végre is összetett kezekkel kellett könyörögnie, engedjék kimondani a határozat-
ot, hogy Körtvélyes egyhangú képviselőjelöltje Katánghy Menyhért.

EPILOG

Mit mondjak még olyat, amit maguktól ki nem találnak?

Nekem fáj legjobban elhagyni a derék Körtvélyest, sok jó ismerőseinket, és hi-
szem, hogy az olvasó is úgy van vele. De mit keressünk itt tovább? A választási
taktika véget ért. Három nap múlva megválasztják Katánghyt, és a kis városka
csöndes lesz, belezökkenve hétköznapi életébe, melyet csak a lakodalmak, disz-
nótorok, napfényre került apró szerelmi viszonyok és cselszövények tarkítanak. A
»körtvélyesi Machiavelli« írnokait fogja mustrálni, a borait lefejteti, s koronkint
egy-egy sürgető levelet ír Katánghynak, hogy ebben vagy amabban az ügyben
beszéljen a miniszterrel. Munczy új sertéseket fog hizlalni, a Pengő Laci és a
Palina sebei begyógyulnak, s újra elkezdik a stenkerkedést a »Szegfű«-nél.
Floquet úr adósságokat fog csinálni s egy napon valószínűleg oltárhoz vezet
Röszkey Ilonát. (Majd kimesterkerdi azt valahogy az öreg.)

Tessék elhinni, minden így lesz. Ezért tehát nem érdemes már ott időzni. Ami
keveset tudok még, azt röviden elmondhatom. Katánghy megjött másnap délelőtt
és nagy néptömeg fogadta szívélyesen – ámbár a csizmadiákat és pékeket a
maga részére hódította Kovinyi. Blandiék ugyanis rájöttek az értekezlet után,
hogy megcsalták őket, hogy az egész konferencia, a polgármester fölléptetése,
egyszerű csíny volt, melyet még Pesten főztek ki a főispánnal és tervszerűleg
végrehajtottak. Blandi méregbe jött és megnyitotta tárcáját, pincéjét Kovinyi mel-
lett, hogy legalább zavart és bosszúságot csináljon a gyűlölt ellenfélnek. A csiz-
madiák és a pékek egész éjjel ittak a Blandi-kastélyban, és a fogadtatásnál egy-
pár abcug is hangzott, ami megijesztette a főispánt, aki szintén kiment a jelölt elé.

– Megvannak-e a zászlók? – kérdé, amint Katánghyt a kocsijára ültette.

– Természetesen.

– Hát az egyebek?

– Az egyebek is – felelte Katánghy vígan.

– No, az derék, mert a csizmadiák és a pékek elpártoltak az éjjel.

– Majd visszapártolnak.

– Nem jó nagyon vérmesnek lenni.

Nyomban meg kellett tartani a programbeszédet, úgy volt határozva; s mondhatom, nagyon aggodalmasan indult. Blandiék jobban dolgoztak az iparosok közt, mint hinni lehetett volna. Katánghy szólni kezdett a múlt országgyűlés tevékenységéről, nagy zaj és félbeszakítások – úgyhogy teljesen elvesztek a szavai. Gondolta magában: talán a kvóta érdekli őket, és áttért a kvótára. Még nagyobb zaj. Közbeszólások egész fürgetege szabadult föl.

– Halljuk! Halljuk! Nem tartozom hallgatni. Mi az? Csitt, te kopasz! Kikérem magamnak! Nekem hiába beszél. Menjen ki! Abcug! Nem tud ez semmit. Takarodjék ki, ha nem akar hallgatni! Urak, csönd! Parancsoljon az öregapjának! Gyerünk haza, komám! Tanuljanak tisztességet! Mit szól ehhez az új úrhoz? Puttonyba vele, nem Pozsonyba!

Így hangzott zagyván összevissza, látszott, hogy vegyesen vannak hívek és ellenfelek.

Katánghy maga is megjiejt s megint átugrott új témára; Körtvélyes érdekeiről kezdett beszélni.

– Svindli! Ugyan, ugyan! Bolondság! Legyen magukban tisztesség! Üres ígéretek! Hát illik ez?...

A jóérművek sziszegtek a zavarókra, de hasztalan, minden vonalon megindul a diskurzus, még a párthívek között is, az a bizonytalan, kivehetetlen zümmögés, morgás ez, amit úgy hívnak műnyelven: »Morog a tenger«, s ha a tenger morog, lőttek a mandátumnak.

Katánghy végkétségebesésében az esze utolsó fiókjához nyúl. Ott még van egy téma. Az a bizonyos, az a csalhatatlan. S elhagyva a helyi érdekeket, valahol a mondat közepén, – mennydörgő hangon csap át új mezőre.

– Mikor én a száműzetés keserű kenyerét ettem...

Erre csönd lesz. Mindenki ránéz és bámul. Nagyon fiatal ez arra!

– Igenis, uraim, én a száműzetésben születtem. (Jó, hogy nincs itt most az országgyűlési almanach az életrajzokkal.) Édesatyámat, a vitéz honvédet, kiúzta a zsarnok, idegen világokban bujdosott...

– Szegény öreg – jegyzé meg Szlamovics, a legvadabb csizmadia, és most ő is figyelni kezdett.

– Ott jöttem a világra s ott nőttem föl, mint gyermek, idegenek közt, nem szaladgálván hazám rétjein, virágot szedve és pillangókat kergetve, mint a többi gyermekek. Egyszer, midőn már nyolc éves voltam, eljött a házunkhoz Párizsba egy rokonunk, egy nénénk, Kossuth Lajos dicső hazánkfíának egy rokona. »A néni Magyarországból jön – mondá anyánk –, csókoljatok neki kezet, gyerekek (mert testvéreim is voltak).« Mi kezet csókoltunk, mire a néni kinyitott bajtliját, hogy abból valami cukorkát keressen. Hát ebből a bajtliból kigurult egy fél kifli, száraz, kemény, mint a kő, de az otthoni földben termett búzából való. Egy fél kifli, egy magyar kifli. A néni nem talált cukrot; sopánkodott, istenem, mit adjak nektek, gyerekek? Hát adja nekünk a kiflit! És hiszik-e, uraim, hogy soha még én olyan jót, édeset nem ettem, mint ez a kemény kifli volt...

Katánghy szétnézett a figyelő gyülekezeten. Az összes körtvélyesi pékek könnyeztek.

– Másnap reggel – folytatá Katánghy –, midőn fölkelünk, mert csak egy szobánk volt a száműzetésben, láttuk, hogy szegény jó nénink még alszik az út fáradalmi után, cipői ellenben ott állanak az ágya mellett. Odarohantunk, mi gyermekek, e drága cipőkhöz, fölkaptuk és lecsókoltuk talpaikról a haza szent porát...

...Katánghy újra szétnézett. A csizmadiák sírtak mindnyájan, mint a záporosó.

*

Most már uralkodott a kedélyeken. A játszma meg volt nyerve. Egy merész fordulattal átsiklott a kvótára és minden egyébre. Hallgatták már rokonszenvvel, lelkesedéssel, megéljenezték közbe-közbe, és egyhangúlag megválasztották harmadnapra. De még aznap elsimult minden forrongás, fészkelődés, és este a tiszteletére rendezett banketten még Blandi is összeütötte vele a poharát:

– Szervusz, Floquet, legyünk ezentúl per tu!

FÜGGELÉK

KATÁNGHY BEJUT A PÉNZÜGYI BIZOTTSÁGBA – 1897

Bátor voltam pár hét előtt nagyságos Katángthy Menyhért t. képviselőtársamnak másodszeri megválasztását megírni s ennek kapcsában szellőztetni a körtvélyesi viszonyokat, ahol egyhangúlag megválasztott. Meggyőződésem szerint a mintegy hat-hét ívre terjedő rajz így egész és kerekded ahogy van, de az olvasók ragaszkodnak a címhez, mely így szól: »Nagyságos Katángthy Menyhért úr további viszontagságai, a körtvélyesi csíny s végül a pénzügyi bizottságba való megválasztatása.« Az olvasók nem törődve azzal, hogy a körtvélyesi csíny leírásával természetesen bevégződött a mandátumért való küzdelem rajza, rám törnek, hogy a pénzügyi bizottságba való megválasztása hol maradt? Számtalan levél és levelezőlap érkezik naponta az ország minden részéből a szerkesztőségbe: » Kérjük a Katángthy befejezését!« Körtvélyesről hasonlóképpen több levél érkezett. Báró Blanditól pláne egy érthetetlen távirat:

»A Floquet nem teljes, hé!«

De itthon a szabadelvű klubban is folytonos a zaklatás a »golyák« részéről, legkiváltképpen Kapuczán Gergely sürgeti:

– Mondd el már, hogy jutott a Menyus a pénzügyi bizottságba, hogy magam is megtanuljam a fortélyát.

Es én el is mondtam volna már szívesen azóta (mert nem szeretek a közönnyel tréfálni), ha a *közbejött politikai események* óvatossá nem tesznek.

Ugyanis én a Katángthy pénzügyi bizottságba való megválasztásáról semmi egyéb különösöt nem tudok, mint más pénzügyi bizottsági tagokról, akik a konferencián kijelöltek és a Ház plénumában megválasztattak. Némelyikről azt is tudom, hogy miért választották meg, viszont némelyekről még azt sem. Amire az ominózus cím megírásakor állapítottam munkám tervezetét, az egy magánlevél, melyet Katángthy a feleségének írt, s melyben részletesen szól pénzügyi bizottsági tagságáról; – egyéb pozitív adataim nincsenek.

Úgy ám, de egy levelet közzétenni, bár annak a tartalma kétségtelenül politikai, a történetek után nem mertem a tisztességgel megegyezőnek tartani. Hátha a Nemzeti Kaszinó megbélyegez? Magam ugyan nem lévén tagja, ki nem zárhat, de a műveimet, mint becsteleneket, kilökheti a könyvtárából.

Ezért haboztam a kérdéses Katángthy-történet kiegészítésével; de a sok sürgetésnek és kísértésnek végre is nem állhatok ellent. Hiszen én is csak ember vagyok, akinek a könyökét is kifúrja, ha valamit tud.

Azonfelül tekintettel arra, hogy Katángthy úr ezen nevéhez intézett levelét ama igen tisztelt munkatársunk, ki nekem átadta, egyenesen a Katángthy képviselő úr zsebéből lopta, tehát még mielőtt postára adatott és elküldetett volna, sőt még a levélmárka se volt ráragasztva, ennél fogva *nem is tekinthető még levélnek*, hanem egyszerű följegyzésnek. Mert mi a levél? Egy egyének bizonyos mondani-

valója, amit egy másik egyénnel közöl. Tehát a közlés sine qua non. Mi tehát a tény? A tény az, hogy Katángthy följegyzé, miképp jutott be a pénzügyi bizottságba, de még eddig nem közölte senkivel. Eszerint ez nem levél. És én egész nyugodt lelkiismerettel közzétehetem, maradván ezentúl is gentlemannek.

Íme itt következik a levél:

Budapest, nov. 28. 1896.

Kedves feleségem, Klára!

Haragszol, hogy nem jöttem haza a megnyitás előtt. Körtvélyesre kellett mennem, ahol násznagy voltam. Emlékszel a kis Brand Károlyra a prixi fürdőből? Ugyan hogyan emlékeznél, hiszen neked is udvarolt, csak hogy akkor még tacskó volt. Nos, ennek voltam a násznagya. Elvette a választókerületem legfőbb emberének Röskeynek a leányát. Minka, a menyasszony, szakasztott hasonmásod (bár csak a lelke is olyan finom lenne, de az szinte lehetetlen). Brand bécsi gyáros, és igen elszorult a szívem, mikor ott láttam azt a gyönyörű magyar leányt az oltár előtt, ahol a pap (ft. Bernolák Nep. János úr) rájuk adta az áldást németül, s eszembe jutott, hogy ez most már osztrák alattvalókat fog szülni. Ah, Klári, nem képzeled, hogy milyen erős bennem a hazafiúi érzés.

Az esküvő után nagy lakoma volt; egypár különös ételről receptet kértem számodra Röskeynédtől. A lakomán téged is felköszöntött Kozsehuba, takarékpénztári igazgató. Különbén is sokat kellett csuklanod édesem, e napon, mert a főispánné folyton vexált, hogy nem tudok egyébről beszélni, mint rólad. De hát én ilyen vagyok.

Másnapra fákyás zenét terveztek választóim részemre, de már el kellett mennem az országgyűlés megnyitására. Mit írjak neked a megnyitásról? Hiszen körülbelül mindent olvastál a lapokban. Szörnyű a többség, szörnyű, szörnyű. Se hossza, se vége a padokban. Bánffy pompásan csinálta; a tömérdék újakon felül majd minden párthívét visszahozta; pedig a politikában a legfőbb axióma: szeresd barátaidat, hogy hosszú életű légy a földön. Meglásd, hogy Bánffytól meg nem szabadulunk vagy tizenöt esztenedeig. Nagyon kemény legény az.

Egyébiránt hidd meg, Klárcsi, az egész választás az apparátustól függ: a főispánoktól, szolgabíróktól, jegyzőktől, falusi bíróktól; ha az apparátus jó – akkor olyan biztosan működik, mint az automata gépek. Ha az egyik nyíláson sok pénzt dobsz be, a másik nyíláson sok mameluk jön ki. Hiszen láttál már olyan gépet, amibe egy hatost kell bedobni, mire alul egy csokoládé-doboz ugrik ki.

Mondják, hogy a parlament rosszul fest és hogy tehetetlen a sok névtelen, ismeretlen gólyák miatt, s kivált mert nevezetes emberek maradtak ki, mint Wekerle, Ernuszt, Ugron, Horváth Lajos, Bartha stb. Ostobaság! Hiszen rosszul fest, az igaz, de emlékszel a Kristófunkra, mikor a szentmihályi búcsún kiverték a zápfogait? Hogy meghökkentünk. Eleinte rá se akartál ösmerni, úgy megváltozott, de végre láttuk, hogy a megmaradt

fogaival csak éppen úgy tudott harapni, rágni és éppen annyit evett, mint azelőtt.

Ne féltsd te, fiam, az országgyűlést, se Bánffy, hanem nagyobb baj az, hogy a lakást, melyet azon esetre szándékoztam kivenni, ha képviselővé választanak, hogy végre szívem vágyát betöltsem, t. i. hogy fölhozhassalak, kivették az orrom elől. Meg se álmodnád, hogy kik. Hát bizony Kapuczán Gergelyék. Hej, Klára, Klára, nem a gondviselés bosszulja-e most magát rajtad? Nem akarlak szemrehányásokkal illetni, de lehetetlen eltitkolnom (mert szívem nyitott könyv előtted), hogy szinte meg voltam dermedve, mikor odamegyek, hogy még egyszer megnézzem a szobákat, és Kapuczánékat találok ott, már mint lakókat. Anyjostul, feleségestül jött fel a kis örmény, az öreg örmény asszony (Gergely mamája) éppen szolgálót fogadott a Zubringereiből, s igen mulatságos volt, amint eléje festette nagy ravaszsággal munkakörét s jövőendő életsorát sebes hadarással.

– Reggel három órakor fölkelesz, fiacskám, aztán nyagszol, aztán tüzet csinálsz, galambocskám, aztán nyagszol, azután vizet hozol, szívem, azután nyagszol, azután elmégysz a piacra, lelkem, aztán nyagszol. (A szegény leány mintha gyanút fogott volna a sok »nyagszol«-ra.) Fizetést kapsz egy hónapra hét forintot, ebédre rizskása levest, ha lesz, húst, ha marad, aztán a kenyér a kasztenben s a kócs a zsebemben. Nálam regula a regula, s ami egyszer regula, az regula. Hát így lesz.

Kapuczánék egyébiránt azt mondják, hogy a lakás nagyon nedves, és hogy a Gergely lakkcipői megpenészedtek. (Amiből megtanultam azt is, hogy Gergelyt nem igen hívogatják ebédekre, estélyekre.) Hát még talán jól jártunk, hogy a lakással megelőztek.

Még ott beszélgettem az asszonyokkal, megjött valahonnan Gergely, s mesélte, hogy tegnap este a klubban a miniszterelnök tudakozódott utánam.

Lehetetlen. Tíz éve vagyok képviselő, és még sohase tudakozódott utánam a klubban senki. – És most egyenesen a miniszterelnök tudakozódott volna.

– Nem csalsz meg, Gerguc?

– Becsületemre mondom, keresett.

Nosza, több se kellett, rohantam el rögtön, felülve egy fiákerbe, s meg sem álltam csak fönt a palotában Bánffy előtt.

– Hallom, hogy kerestél tegnap, kegyelmes uram.

– Vagy igen – mondá a miniszterelnök. – Foglalj helyet és gyújts rá. Egy originális tervem van veled.

Szívem hangosan kezdett dobogni. Éreztem, hogy az idők méhe nem közönséges eseménnyel terhes.

– Parancsolj!

– A párt nagy – kezdé a miniszterelnök –, nagyon nagy – tette hozzá mosolyogva –, és sok benne a stréber – tette ismét hozzá szomorúan.

– Hm.

– És én téged szeretnék beadni orvosságnak a stréberség ellen.

Elpirultam és azt hiszem, igen ostobául néztem ki zavarommal:

– Engem? A stréberség ellen? Nem értem.

A miniszterelnök szokása szerint nagy lélegzetet vett az orrán keresztül.

– Hát majd megmagyarázom. Itt van ez a pénzügyi bizottság. Képzeld, mennyire meg vagyok akadva, mindenki ebbe akarja magát megválasztatni, levén a legelőkelőbb bizottság hírében. Ostromolnak per mopsz és direct intrigálnak, diplomataizálnak, fenyegetnek és cirógatnak, szóval mind ide akarnak jönni. De hát iszen ez lehetetlen. Voltak idők a Deák-párt uralma alatt, hogy valóságosan ez a bizottság kormányzott és nem a kormány, innen a nagy nimbusza. És most ebbe a nimbuszba találunk belepusztulni. Mert a mameluk hátából szíjat lehet hasítani, barátom, és még csak meg se jajdul, méltóztass nekem elhinni, mert én ismerlek benneteket; de ha egyszer megérkezik az ideje, mint a kecskének a kapaszkodási ösztön, a macskánál a vándorlási vágy, ha egyszer elkezd a delegációba vagy a pénzügyi bizottságba kíváncskozni, akkor vagy be kell oda mennie, vagy renitens lesz. Nem így van?

– Így van, kegyelmes uram, de mit segíthetek én ezen?

– El akarom oltani azt a vágyukat, hogy a pénzügyi bizottságba kíváncskozzanak.

– Hogyne?

– Be kell menned a pénzügyi bizottságba.

Csodálkozva néztem rá.

– De hiszen éppen az a baj, hogy hely nincs, és te mégis engem...

A miniszterelnök fölénnyel mosolygott. Jaj, Klára, nagy ravaszság lakozik ebben a Bánffyban.

– Vállalod vagy nem? – vágott közbe kurtán.

– Dehogynem, kegyelmes uram – siettem beleegyezni –, a te kedvedért hogyan vállalnám (örömben zsibbadás fogta el a lábaimat, kezemet), csak az intencióddal nem vagyok tisztában.

– Hát megmondom, miben kísérletezek, ha meg nem haragszol.

Egy nyájas mosolyom volt a felelet.

Megharagudni? Ilyenért? Aktuális miniszterre? Hogy képzelhet felőlem olyat?

– Emlékszel-e – szólt –, hogy pár év előtt senki se akart bemenni a naplóbíró bizottságba, mert azt mondták, hogy jelentéssel meg a leveleiddel lejáratad a bizottságot, mindenki lemondott, mindenki visszahúzódott, inzultusnak tekintette, akit kijelöltünk; végre nem maradt más hátra, mint hogy a legkiválóbb embereket kellett fölszólítani, például Podmaniczkyt, hogy menjen be a naplóbíróba és reparálja meg, amit rontottál.

– Hát ez igaz – mondám elkomorodva. (Észrevettem már, hová céloz.)

– No, látod. Én bizton hiszem, hogy ha te leszel jelölve a pénzügyi bizottságba, hát egyszerre beszűnik és lelohad a nagy vágy, oda bejutni. Sőt akadnak majd, akik kilépnek. Hát vállalod, ugye?

– Kegyelmes uram – szóltam fölállva s hangomon átrezgett a megsértődés érzete. – Ez inkább megszegyenítő rám nézve, mint...

– Bolond vagy, Menyus. Mi megszegyenítő van abban? Az, hogy valaki jelentőségre emel egy állást, szép és derék dolog, ha szükség van ezen jelentőségre; de ha teszem azt, arra van szükség, hogy valamely állás minél jelentéktelenebbé váljék – ott a te jelentéktelenítő tulajdonságod az az erő, amihez az igazi politikus hozzányúl. A soványító fluidum csak éppen olyan értékes a patikában, mint a kövérítő. Ej, ej, Menyus, okosabb embernek tartottalak.

– Hiszen van valami igazad, kegyelmes uram, beösmerem, de mégis... kérek három napi gondolkozási időt.

Megkaptam a három napi gondolkozási időt, s éppen azért ismét nem mehettem haza, hogy öleljelek, mert éjjel-nappal mindig gondolkoztam, az engedélyezett időt föl akarván használni.

Hogy mire határoztam magamat? Hát, fiam, megvallom, egy darabig föl voltam háborodva Bánffy ellen, de a végén beláttam, hogy nincs igazam. Sőt megbizonyosodtam róla, hogy egy nagy karrier küszöbén állok, mert ha elhíresztelődik rólam, hogy senki se devalválja nálamnál jobban a nagy pozíciókat, különösen ha Bécsben is megtudják, én leszek a legkapósabb ember az osztrák-magyar monarchiában.

Fölmentem Bánffyhoz harmadnapra, elfogadtam a pénzügyi bizottsági tagságot, és most már azt mondom, Klári, hogy mint excellenciás asszony fogsz meghalni.

Lett is mindjárt sikere a hírnek, hogy bemegyek a bizottságba. Széll Kálmán, Berzeviczy, Láng Lajos kijelentették, hogy nem kívánnak többé ott lenni – és egyéb törekvések is megszűntek.

Ezt a leveletem ne mutasd, kérlek, senkinek.

Szerető férjed

Katánghy Menyhért.

U. i. Ama lakást, amiről te írtál leveledben, megnéztem az Erzsébet körúton, de az indiai pestis miatt, amelyről dr. Farkas azt mondja, hogy semmi esetre ki nem kerül bennünket, nem vettem ki, mert a halál torkába nem hozom a családomat.